

QVINQVE
CONCIONES

DE POENITENTIA,

HABITÆ IN QVADRAGESIMA,

POST MERIDIEM: IN QVIBVS
primùm quidem exhortatio ad pœnitentiam con-
tinetur: deinde qua ratione vera pœnitentia &
peccatorum confessio agenda sit, traditur.

AVCTORE

*Eodem R. P. F. LVDOVICO GRANATENSI,
Monacho Dominicano.*

L V G D V N I,

SVMTIBVS ALEXANDRI

DE VILLENEVVE.

M. D. XCVIII.

A D L E C T O R E M.

HAs quinque de Pœnitentia Conciones,
Christiane lector, separatim excudi volui-
mus, vt qui eas voluerit cum sequenti Tomo copu-
lare (qui Quadragesimæ Conciones continet) fa-
cile id possit efficere. Nos enim eius Tomi ma-
gnitudine deterriti, huic (qui erat paulò minor)
adiungere voluimus, qui ad initium vsque Qua-
dragesimæ pertingit: cui temporihæ Conciones de-
seruiunt.

CONCIO PRIMA, QUÆ EXHORTATIONEM ad pœnitentiam continet: in qua varij ac multiplices modi pœnitentiæ, ac postremò eiusdem necessitas explicatur.

THE. *Conuertere ad Dominum, & relinque peccata: precare ante faciem Domini, & minue offendicula.*
Ecclesiast. 17.

VAMVIS omni tempore teneamur, fratres charissimi, quicunque ministeriũ hoc verbi Dei suscepimus, salutaria vobis maximèque necessaria documenta, prætermisissimis omnibus aliis, quæ curiositatis magis, quàm pietatis affectum alere possunt, tradere: tamen hoc sacratissimo ieiunij tempore (quod animabus corporibusque curandis salubriter institutum est) hoc in primis curare debemus, vt cum ratione temporis, doctrinæ quoque nostræ ratio consentiat. Inter eã verò, quæ hoc tẽpore maximè necessaria sunt, principẽ locum obtinet pœnitentia: quando hoc ipsum tempus, agendæ pœnitentiæ ab Ecclesia destinatum est. Pœnitentia enim est, quæ vitam instaurat, quæ Deum nobis conciliat, quæ aditum ad vitam aperit, quæ peccata condonat, componit mores, perditas reparat, futura prouidet, morbos sanat, & à tenebris ad lucem, atque à morte ad vitam renocat. De ea igitur hoc tempore sermonem instituere paro. Ne quis verò, cum hoc pœnitentiæ nomen audit, existimet me vos ad mirabilem illam & asperrimam Anachoritarum pœnitentiam & hebdomadarum inediam præcipuè adhortari (& hoc nomine à pœnitendo deterreatur) sciat me ad tres illas pœnitentiæ partes, nempe contritionem, confessionem, & satisfactionem cum primis vos inducere velle: ad quas hæc quæ à me proposita sunt verba magnopere deserviunt: *Conuertere ad Dominum, & relinque peccata: precare ante faciem Domini, & minue offendicula.* Præcipuè enim veræ pœnitentiæ partes sunt, ad Dominum per veram pœnitentiam conuertere, & peccata relinquere: quæ duo vt præstare valeas, alia duo subnectuntur: nempe precari ante faciem Domini, & minuere offendicula: *Oratio dicitur.*

peccatis abstinere valeas : & minuere offendicula : hoc est, peccatorum laqueos, & occasiones cautè & diligenter vitare: ita enim fiet, vt Deo aspirante, & homine adnitante, peccatum ab anima pellatur, quod pœnitentiæ finis est. De hac igitur pœnitentia, simul cum peccatorum confessione his diebus Dominicis sermonem instituere constitui. Quam rem vt piè & vtiliter præstare valeam, cœlestem opem sacratissimæ Virginis interuentu communibus votis suppliciter imploremus.

A V E M A R I A.

Philosophorum axiomata. PHILOSOPHORVM sententia est, fratres charissimi, id in humanis actionibus amorem finis agere, quod in rebus quæ natura vel arte constant, efficientes causæ facere solent. Vt enim in his effectus omnis ab efficiente causa pendet, sine qua nihil effici potest : ita in humanis actionibus, quæ à voluntate nostra proficiuntur, finis est, qui voluntatem mouet ad operandum : sine quo voluntas ipsa, atque adeò totus homo ad operandum segnis & iners est. Hinc fit, vt nisi præmium aliquod aut commoditatem homini proposueris, ne loco quidem moueri velit, contrà verò quò maius illi lucrum aut præmiũ pollicitus fueris, hoc maiores illi stimulos ad laborè adhibebis.

Ex Apophth. Plutarc. Hinc inter Apophthegmata refertur, Agesilaum Lacedæmoniorum regem clarissimum, quò militum suorum animos ad præliandum acueret, magnifica spolia, quæ è subactis hostibus retulerat, ante eorum oculos posuisse, atque dixisse: Hæc sunt, ô milites, propter quæ pugnam capeffimus. Intelligebat enim, quantum roboris atque animi, insignis prædæ amor militaturis adderet. Sic etiam David notter, cum Philistæo singulare certamen initurus, sollicitè à militibus quæritabat, quod à Rege præmium sperare posset, quisquis eum hostè superasset. Quin & sanctissimus Abraham, quod esset pietatis & fidei suæ præmium percepturus à Domino quærit dicens:

Gen. 15. Domine Deus, quid dabis mihi? Videris quàm sit familiare omnibus, vel piis etiam hominibus, præmium aliquod intueri, quo ad agendum incitentur. Hinc regius Prophetarum: *Inclinavi (ait) cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.*

Q V O R S V M hæc? Nimirum quia cum me vos hoc sacro tempore ad pœnitentiæ laborem adhortaturum esse animaduerto nunc vos intra pectus vestrũ tacite cum

cum Abrahā quærere, *Domine Deus, quid dabis mihi?* Hoc est, iubes me Domine hoc tempore per Ecclesiæ tuæ voces pœnitentiam agere (vix enim aliud hoc tempore templa omnia resonant) quid ergo Domine dabis mihi? hoc est, quæ mihi præmia & lucra proponis, si studiosè ac diligenter quod à me exigis præstitero? Officij mei est, fratres, huic quæstioni respondere (habeo enim quid pro Deo loquar) quo & cessantes ad virtutis huius amorem incendam, & currentibus calcar addam, quo alacrius currant. Sed in primis tamen vos admonitos velim, ut dicenti mihi eas aures præbeatis, quas huius argumenti dignitas & necessitas exigit: nec aures modò, sed fidem etiam accommodate. Adeò enim magna & illustria præmia verè pœnitentibus in sanctis literis proposita sunt, ut firmissima fide opus sit, qua illis fidem adhibeatis.

PRIMVS igitur pœnitentiæ fructus, quem omnium aliorum velut caput & fundamentum ponimus, est peccatorum remissio, & totius antea actæ vitæ, quamlibet multis & horrendis sceleribus cõraminata fuerit, expiatio. Hoc enim cum aliàs, tum præcipuè per Ezechielem Dominus pollicetur cum ait: *In quacunque die impius conuersus fuerit ab impietate sua, non recordabor amplius scelerum illius.* Nec solùm quod attinet ad culpam & mortis æternæ reatum, sed etiam ex temporaria pœna, quæ purgatorio igne expianda est portio quædam aliquando quidem maior, aliquando verò minor pro contritionis magnitudine per pœnitentiam demitur: Quæ tanta interdum esse poterit, ut tota purgatorii pœna exoluatur.

Nec à peccatis solùm anima pœnitentiæ beneficio liberatur, sed etiã virtutibus & Spiritus sancti donis exornatur. Hoc enim Catholica fides à Lutherana, perfidia distat: quòd hæc iustificationem nihil aliud esse ait, quàm peccatorum remissionem per Christum: Catholica verò fides, supra peccatorum remissionem addit etiam animæ ornamentum, & gratiam atque iustitiam nobis inhærentem, & nouum robur, & Spiritus sancti dona: quibus & ægra anima sanatur, & infirma roboratur, & quæ antea per peccatum deformis & immunda erat, nouis coloribus atque virtutibus exornatur. Quo fit, ut aliàs anima in Canticis *pulchra ut luna, & terribilis ut castrorum acies ordinata* esse dicatur. Vtrumque enim diuina gratia præstat, quæ animam Deo gratam, & pulchram efficit, & virtutibus, quæ ab

ea manant, munit & armat: vt quemadmodum Deo grata, ita dæmonibus pertisfiscenda sit. O si oculos haberemus, quibus admirandam hanc animæ pulchritudinem cernere possemus, quando sacerdote efficaciter absolutionis verba proferente, homo iustificatur, & fit noua creatura! Quemadmodum enim ad vocem Angeli ceciderunt catenæ de manibus Petri, ita hic ad vocem sacerdotis vincula diaboli soluuntur, & Deus homini pectus suum aperit; illūque in filium adoptat, spiritu sancto vngit, virtutibus ornat, & regni sui hæredem instituit. Hoc autem satis indicant ornatus ille, qui ex patris imperio luxurioso filio datus est: Non enim contentus supra collum eius cecidisse, & in gratiam recepisse, erratisque prioris vitæ veniam contulisse, stolam primam, & calceos, & anulū afferri iussit: hoc est, habitum, filij dignitati parē.

Luc. 15.
Stola prima quid.

Stola enim prima, est diuina gratia, quæ totum interioris hominis corpus tegit & ornat. Cætera verò ornamenta quæ pedibus & manibus adhibita sunt, virtutes significant, quibus homo ad bene operandum instruitur. Manuum enim nomine, bona opera, pedum verò, affectus atque desideria interioris hominis designantur. Cum ergo bonus pater manibus ac pedibus ornamenta aptari præcepit, hoc aperte significauit, verè pœnitentibus virūque præstari, vt & piè affici, & rectè operari valeant, atque ita demum uterque homo, internus scilicet & externus, suis virtutibus muniatur, ne iterum in eadem peccata, quorum veniam consecutus est, relabatur. Alioqui, quid ad æternam salutem proderit, Dæmonem ab anima expulisse, si illum protinus in deteriora lapsus admiseris?

Bernard. Quocirca (vt D. Bernardus ait) *neceſſe eſt, vt qui dedit voluntatem pœnitendi, det etiam continendi virtutem, ne homo iterum pœnitenda committat.*

I II.
Fructus virtutum H A B E T item mirandam aliam pœnitentia virtutem: quod quemadmodum per eam mortua in peccatis anima cum surgit ad vitam, ita omnia virtutum opera, quæ ante peccati lapsum ediderat, simul cum ea reuiuiscunt. Quod vt apertius intelligatis, obseruandum est, tria operum generā tria nera à Theologis assignari: quorum alia mortifera, alia generatim mortua, alia verò non quidem mortua, sed mortificationum apud te nuncupantur. Mortifera quidem sunt quæ animam interimunt: cuiusmodi sunt lethalia peccata. Peccatum enim cum consummatum fuerit, generat mortem. Mortua verò sunt, quæ

C O N C I O P R I M A .

Quæ ex natura quidem sua laudabilia opera sunt : vt ora-
 tiones , ieiunia , eleëmofynæ , cæteraque similia virtu-
 tum officia , quæ quis in peccato existens operatur. Quæ
 planè mortua esse dicuntur : quia viua esse non possunt,
 quandiu auctor eorum mortuus est: nec Deo grata, quam-
 diu ille ipse ingratus eidem existit. *Si enim* (inquit Apo- 1. Cor. 13.
stolus) *distribuerò in cibos pauperum facultates meas, charitatem*
autem non habuero, nihil mihi prodest. Rursumque Dominus: *Ioan. 15.*
Sicut palmes (inquit) *non potest ferre fructum, nisi manserit in vite,*
sic nec vos, nisi in me manseritis. In illo autè per charitatem ma-
 nemus: quoniam *qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus*
in eo. Non tamen ideò ab huiusmodi operibus cessandum
 est, quamuis ad æternæ vitæ meritum nihil conferant: 1. Ioan. 4.
 ad multa enim alia plurimum valèt: atque ad illud in pri-
 mis, ne homo desuetudine benè operandi, dediscat pië-
 tatem atque iustitiam, & prauâ consuetudine naturam
 corrumpat, atque ita demùm insanabilis fiat. Postremo sunt
 etiam opera, quæ mortificata nuncupauimus: ea videli-
 cet, quæ in gratia constituti egimus: quæ quidem tunc
 & viua, & grata Deo fuerunt, peccato tamen postmo-
 dum interueniente, vitam atque valorem amiserunt. Pec-
 catum enim velut ignis est deuorans, lethiferumque ve-
 nenum, omnia quæ ante se inuenit insiciens & absumens.
 Sic enim Dominus per Exechielem ait: *In quacunque hora* Ezech. 28.
iusus peccauerit, omnes iustitiae eius quas operatus est, non recorda-
buntur. Hæc ergo opera non quidem penitus mortua, sed
 mortificata esse perhibentur: quoniam vitæ propiora sunt:
 qualia Davidis, atque adeò Apostoli Petri fuerunt, vbi
 vterque in peccatum lapsus est. Hæc igitur opera, vi-
 tam quam amiserat, & meritum per pœnitentiam reci-
 piunt: aliàs quidem maius, aliàs verò minus, pro condi-
 tione & magnitudine pœnitentiæ quam quisque agit.
 Certè (vt D. Ambros. ait) *fideliôr factus est Petrus, postquam fi-*
dem se perdidisse defleuit: atque ideo maiorem gratiam reperit, quam Ambros.
amisit. Hinc D. Gregorius ait: *Fuit plerumque Deo gratioôr amore*
ardens post culpam vitam quam securitate torpens innocentia. Pœni- Gregor.
 tentia igitur non modò hominem de morte ad vitam re- in Pass.
 uocat, sed omnia etiam mortificata virtutum opera viui-
 ficat. Animaduertite, quæso, quam multorum annorum
 bona quæ extincta erant, vno partu, vnoque tēporis mo-
 mento pœnitentia ad vitam reuocat! Felix planè hora,
 quæ multorum temporum labores & merita redēmit.

- IIII. Ex his autem que dicta sunt, alius admirabilis poenitentiae fructus consequitur. Quisquis enim diuina gratia ope adiutus, praestitit quod in potestate sua positum erat (quando & peccata quae detestatus fuit, recte confessus est, & firmissimum non peccandi propositum animo concepit, & in hac animi sui detestatione diutius perseverauit) magnam certe de diuina miseratione & sacramenti virtute fiduciam capit, & interna illa pace & animi tranquillitate fruitur, de qua Apostolus ait: *Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae*. Quod perinde est, ac si diceret: Aliorum quidem gloria est, ingentes opes atque thesauros possidere, & latos populos magnasque vires ditione tenere, aut ad principum singularem gratiam & amicitiam peruenisse. Nobis vero haec unica & summa gloria est, testimonium conscientiae nostrae, quae nobis & in praesenti vita veluti iuge quoddam conuiuium est, & in futura vitam aeternam praestabit. Qua de re sic D. August.
2. Cor. 1. ait: *Tu qui veram requiem (qua post hanc vitam Christianis promittitur) quaris etiam hic iam inter amarissimas vitae huius molestias suauem gustabis, si eius qui eam promisit, praecepta dilexeris. Cito enim senties dulciores esse fructus iustitiae quam iniquitatis, & verius ac incundius gaudebis de bona conscientia inter molestias, quam de mala inter delicias*. Haec ille.
- August. Idemque super Genesi: *Etiam in ipso homine latitia quadam bona conscientia paradisi est, unde & Ecclesia in sanctis temperanter, & pie, & iuste uiuentibus paradisi recte dicitur, pollens affluentia gratiarum, castisque deliciis*. Haec ille. Castas autem delicias appositissimo nomine appellat, quod nihil impurum, nihil turpe, vel adulterinum habeat: cum non carnales, sed spirituales atque diuinae existant, & quae non de creatura, sed de creatore concipiuntur. Inter decem vero iustorum beatitudines, Eccles. 25. quas Ecclesiasticus numerat, cum ait, *Novem insuspicabilia cordis magnificasti, & decimum dicam in lingua hominibus, hanc etiam collocat: Beatus qui non est lapsus in lingua sua, & non est stimulatus in tristitia delicti. Beatus qui non habuit animi sui tristitiam, & non excidit a spe sua*. Pro hac autem beatitudine regius Propheta ingentes Domino gratias agit, dicens: *Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos a lachrymis: pedes meos a lapsu*. Periculo enim suo doctus sciebat, quam malum & amarum illi fuerit, Dominum reliquisse, & in peccatum cecidisse. Hoc igitur verae poenitentiae atque virtuti praemium esse propositum, Salomon testatur his verbis: *Cum dormi*
- dem.
- Eccles. 25.
- Psal. 25.
- Hiere. 2.
- Prouer. 3.

dormieris, non timebis, quiesces, & suavis erit tibi somnus tuus.
 Quid autem hac animi tranquillitate dulcius atque suavius? Qua enim lætitia vir pius exultat, cum ex testimonio conscientię suę (quantum coniectura colligere potest) intelligit se in eo statu vitam agere, in quo si improvisa mors illum interceperit, paratum semper atque intrepidum deprehendat.

CONFERTE mihi (quæso) malè sibi conscium animum, cum hac mente sibi conscia recti. Quot in illo æstus, quot metus atque formidines ex prauæ conscientię testimonio & murmure ipsum lacerant, cum Deum sibi infensum cogitat, cū mox oculis eius ingeritur, cum gehennæ mentio sit, cum rationis reddendæ tempus illi venit in mentem, cum ipsa conscientia illum laniat & accusat? Denique is est malæ conscientię cruciatus, ut voluptatis assertor Epicurus (ut auctor est Seneca) sectatores *Seneca in Epist.* suos hoc nomine à peccando deterreret: quòd peccata metum semper atque formidinem peccantibus iniiciant, atque ita voluptatem vel adimant, vel inficiant. Subditq; causam: *Potest (inquit) peccatori contingere, ut lateat, non tamen ut timere desinat.* Hinc illud ex libro Job: *Sonitus terroris semper in auribus eius: & cum pax sit, ille insidias suspicatur.* Job 19.

QVOD si fortè quis dicat: Ego quamvis malam conscientiam gesto, nullos tamè intus tortores, nullum cruciatum sentio. O te miserum & infelicem, si dum ita viuis, nihil sentis! mortuā quippe animam in viuo corpore circūfers. Rectè enim D. Bernard *Quis magis mortuus, quā qui Bernard.* portat ignem in sinu, peccatum in conscientia, & nec sentit nec excutit, nec expanescit? An vllum certius mortuæ animæ signum esse queat? Sed erit tamè, cū is qui modò nihil sentit, aliquando gravissimis conscientię aculeis laceretur. Aderit enim nouissima illa hora diuino iudicio proxima, in qua tantò acerbius sceleratos homines peccatorū recordatio exstimulabit, quantò ea hoc tempore minus vrit. Sic enim de iis in libro Sap. legimus: *Veniunt in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducet, eos ex aduerso cogitationes eorum.* Sapp. 4.
 Tunc enim cum rationis reddendæ tempus instat, omnia præteritæ vitæ scelera sese menti ingerunt: tunc periuria, mendacia, odia, iniuriæ illatæ, stupra, adulteria, rapina, & off. indicula aliis exhibita sese velut agmige f. sto mē. ti offerunt, miserumque hominis pectus variè diacerant.

Aliam quippe modò faciem ostentant, quàm antea exhibuerant. Prius enim blandientem voluptatem præferbant, aculeum verò pungentis conscientiae celabant: modò voluptate iam extincta, solus aculeus animam pungens relinquitur. Tale enim est vinum illud, quod mundus aureo Babylonis calice sectatoribus suis propinat. Quod cum initio fallacem quandam dulcedinem præferat, in fine tamen amarissimas faeces bibenti porrigit. Quocirca opportunè Salomon incautos admonet his verbis: *Ne intuearis vinum, quando flavescit, cum splenduerit in vitro color eius. Ingreditur blandè, sed in nouissimo mordebit ut coluber, & quasi regulus venenna diffundet.* Itaque voluptas hæc quàm simillimà mihi esse videtur libro illi, quem Angelus Ioanni in Apocalypsi vorandum tradidit: qui in ore quidem mellis dulcedinè, in ventrè autem fellis amaritudinem referebat. Præterita enim voluptas abit, nec vilius eius vestigium remanet: sola verò admissi sceleris amaritudo in mente residet. Quæ quidem amaritudo tum maxime percipitur, cum præteritæ voluptatis illecebræ mulcere animum desit. Sic videmus nauigantes turbidâ tempestate iactatos, facile merces suas quamlibet preciosas in mare proicere. Moris quippe imminuentis merus, omnem alium affectû ab animo excutit. Cæterû procella iam sedata, ubi ad portum appulere, nullumquè iam mortis periculum instat, tunc demum mercium suarum iacturam acerbè lamentantur. Ad hunc modum, cum improbi homines libidinum atque voluptatum suarum amore flagent, conscientiae aculeo minus punguntur: ubi verò æstus ille deferbuit, & omnis illa voluptas iam dudum extincta atque oblitterata est, tunc demum mordentis conscientiae stimulis gravissimè punguntur, & lacerantur. Hoc igitur aculeo verè percussos, non in vita modò, sed etiâ in morte carent: cum à ceruicibus suis ferreum peccatorum iugum excusserint, operamque dederint, ut cum Deo; poenitentiae & sacramentorum beneficio in gratiam redirent. Hanc enim animi tranquillitatem, quàm virtus poenitentiae parit, virus quoque sacramenti nullo modo auget. Hac enim de causa (ut cæteras præmittam) poenitentiae sacramentum à Domino fuisse institutum Theologi dicunt: ut eius virtute pacatiores poenitentium conscientiae redderentur, quando non solum conscientiae testimonium, sed etiam absolutionis beneficium earum

fiduciam atque pacem augment. Credunt enim nihil minus verba illa sacerdotis efficere, cum ait: Ego te absolvo; quam cum Dominus paralytico dixit: *Confide fili, remittuntur peccata tua.* Nisi enim nos obicem gratiæ ponamus, eadem in vtriusque verbis virtus & efficientia est. *Matt. 2.*

I.

Hæc planè satis esse videbantur; ut animos vestros, fratres, ad pœnitentiæ studium excitarem: sed ex his tamèn commoditates aliæ non minus expetendæ consequuntur. Sublatis enim è medio peccatis, quæ bellum & inimicitias cum diuinâ mente gerebant (nihil enim aliud, quam peccat, Deo infensum & inimicū est) homo rursus Deo in gratiam & amicitiam redit: & non modò in eius amicū, sed (quod est multò præstantius) in filium adoptatur. Hoc enim nomine pios omnes cælestis Patris appellare dignatur. Sic enim ait: *Exite de medio malorum, & immundum ne tetigeritis: & ego recipiam vos, & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios, & filias.* Vbi igitur de medio malorum egressi fuerimus, hoc est, vbi improborum contubernia & mores deseruerimus, & ab omni immunditia corporis & animi expurgati fuerimus, summam hanc filiorum Dei dignitatem consequemur. Quam quidem dignitatem Euangelista Ioannes amplificat his verbis: *Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, ut filij Dei nominemur & simus.* Non contentus enim filij titulo & honore, quod summam continet dignitatem (quid enim maius, aut amplius, quam filium Dei nominari) addit etiam affectum, & animum, atque paternam prouidentiam. Principes quidem terræ, & summi etiam Pontifices; quoniam infirmi & inopes existunt, titulos sæpe sine rebus tribuunt: Deus autem, qui & infinitè diues & potens est, vbi titulum contulit, parem quoque titulo dignitatem & opes elargitur. Quem quidem Patris affectum, blandissimis ipse verbis per Ieremiam exprimit dicens: *Si filius honorabilis mihi Ephraim, si puer delicatus: quia ex quo locutus sum de eo, adhuc recordabor eius.* Idcirco commota sunt viscera mea super eum; miserans miserebor eius. Quid quæso his verbis dulcius? quid amantius? Quibus aliis verbis Pater ille cælestis, suum erga filios affectum & amorem exprimere potuisset? Et quidem si hæc amoris declaratio ab aliquo homine manasset, nutare forsitan fides nostra, & vacillare potuisset. *I. Ioan. 3.*
Diffimil.
Ierem. 32.
De

De diuina autem fide & veritate, quis vnquam dubitauit: cum vel ipsa etiam Philosophia dicat, duo esse Deo impossibilia, nempe mori & mentiri? Neutrum enim cadere in illud potest. Et (quod hunc ipsum paternæ pietatis affectum maximè declarat) non contentus paternum erga nos animum gerere, filiorum quoque affectum erga se nobis indidit. Quod quidè Paulus testatur his verbis: *Quia verò estis filij, misit Deus spiritum filij sui in corda nostra clamantem Abba pater*: hoc est, vt filiorum affectu, fiducia & amore, illius opem fidenter imploremus. Ex hac autem dignitate, qua non verbotenus, sed re ipsa Deus se nobis in Patrem exhibet, nos verò in filios adoptat, admiranda alia bona consequuntur.

VI. A R Q V E illud in primis quod Apostolus colligit: *Quod si filij & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.*

Ea sit ho- Hoc igitur beneficio cælestis patrimonij hæreditatem
mo Dei hæ- cernimus, & in cæli ciues adscribimur. Itaque sum-
res. mum illud beneficium, quod Apostolis de potestate

Luc 10. misit, verè pœnitentibus confertur. *Nolite (inquit) gaudere, quòd Spiritus subiiciuntur vobis: gaudete autem, quia nomina vestra scripta sunt in calis.* Constat autem, quoties homo in lethale peccatum labitur, de hoc libro vitæ deleri, & in libro mortis & gehennæ, secundum præsentem iustitiam conscribi, dicente Domino: *Qui peccauerit mihi delebo eum de libro meo.* Quæ quidem summa peccatum infelicitas & pœna est. Cæterum ea veræ pœnitentiæ virtus est, vt chirographum peccati deleat, & homines iterum in libro vitæ conscribat: vtpote quos Dei filios & hæredes faciat.

VII. E x hac etiam dignitate illud etiam sequitur, quod est
Ea habentis opera cerè votis omnibus exoptandum: vt quisquis in Dei
omnia deo filium adoptatus est, sicut ipse iam Deo gratus, ita omnia
fiunt gratia. eius opera grata sint, & æternæ vitæ meritum habentia. Itaque vir iustus, siue comedat, siue bibat, siue: quiduis aliud ad vitæ vsum moliat, gratiæ pariter & gloriæ incrementum promeretur: præferim si quo tempore illa facit, deuota mente ad Deum referat. Sic enim videmus patres, quicquid filij, infantes faciant, gratum habere, & risu etiam atque osculo excipere. Ad hunc ergo modum Pater ille cælestis, quorum vitam gratam habet, gratum etiam habet quidquid illi moliantur.

Simile.

VIII. E x hac etiam filiorum dignitate illud quoque necessa-

riò consequitur, vt paternam Deus filiorum suorum curam & prouidentiam gerat. Non enim amat, & deserit: *Propter eum nec verbo tenus (vt antè diximus) sed affectu, dilectio Deus filianes penè diuinorum voluminum paginæ testantur. Sed suscipit homines.* ne longius huius rei testimonia requiramus, totus Psal-
mus qui hodie in Missa decantatus est, quid aliud ab initio ad finem vsque, nisi huius prouidentiae beneficia persequitur, quam Dominus tum per se, tum per Angelos suos gerit: *Angelis (inquit) suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis.* Quoniam modo? In manibus (inquit)

portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum: non modò enim ab aliquo grauiori casu, sed à quauis etià pedum offensione te custodient. Vnde illud etiam sequitur quod mox subdit: Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Quid hoc est? Nempe omnibus periculis & Sathanæ machinis superioreris, nullumque tam inges periculum erit, quod diuinò præsidio fretus non faciliè prosternas atque còculces. Neque hac Angelorum prouidentia contentus, ipse quoque per se eam piorum curam gerit, vt dicat: Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis. Aiunt qui de animalium natura scribunt, ciconiam inter omnes aues tanto circa pullos suos amore ferri, vt cum implumes eius ferus ardore solis æstuant, ipsa protenso alarum tergo, solis radios excipiat, ne illi eius ardore lædantur. Hunc ergo pietatis affectum Propheta Domino tribuit, cum ait: Scapulis suis obumbrabit tibi. Quod certè fecit, cum scapulas suas non modò cruci affixit, sed plagis etiam atque atrocissimis verberibus lacerandas præbuit: ne nos qui eas plagas commeriti eramus, eisdem vapularem.

Ex hoc eodem fonte non modò paterna prouidentia, **I X.** sed paterna etiam indulgentia sequitur. Solent enim pij *Sequitur parentes filios suos, præsertim paruulos, blandè mollitè paterna inque tracta: e. Quam rem Pater ille cælestis adeò cumulatè indulgentia.* erga filios præstat, vt idem ipse per Prophetam verba illa suauitatis & benignitatis plenissima dicat: *Ad vbera portabimini, & super genua blandientur vobis. Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos.* Quid (quæso) his verbis dulcius? quid amantius? Quis non modò pœnitentiæ labores, sed mille etiam cruces non libenter amplectatur, vt
hac

hac Dei indulgentia, his vberibus, his deliciis, & complexu diuino fruatur?

Osee 2.

Dissimil.

Nemo autem hanc diuinæ suauitatis dulcedinem ad eos solum qui ad perfectionis apicem peruenerunt, reservari putet. Esse enim verè pœnitentibus suas quoque propositas delicias, apertè Dominus per Oseam cū anima verè pœnitente loquens, declarat his verbis: *Ecce ego lactabo eam, & loquar ad coreius, & dabo eis vallem, Achor ad aperiendam spem.* Lactat ergo Dominus diuinæ suauitatis lacte piam pœnitentis animam, vt hac cælesti dulcedine prægustata, omnes carnis & mundi delicias fastidiat. Nutrices quidem absynthio vbera intingentes, quos nutriunt infantes à lacte depellunt: contrà verò Dominus, quos ad se trahit, non absynthij amaritudine, sed diuinæ suauitatis dulcedine à terrenis voluptatibus ablatat. Scit enim verum esse quod D. Bernat, ait: Gustata spiritali suauitate, desipit omnis caro. Deinde illam ad spiritualement solitudinem, id est, orationis secretum adducit, ibique ad coreius loquitur: quod quidem Hebrææ linguæ phrasi, grata & iucunda verba significat, quibus pia mens interno Spiritus sancti magisterio ad mundi cōtemptum, & peccati odium atque detestationem mirificè instruitur & illuminatur. Quibus etiam dat vallem Achor, id est, vallem conturbationis, ad aperiendam spem. Cognita enim per hoc cæleste magisterium horrenda peccatorum turpitudine ac deformitate (in quibus tamdiu homo iacuit) metu, dolore, ac trepidatione cōcutitur, & perturbatur. Qua quidem perturbatione in spem diuinæ misericordiæ erigitur, quod intelligat verum esse quod Propheta dicit: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Hac enim de causa (iuxta D. August. sententiam) verus pœnitens & dolet, & de dolore suo gaudet: & timet, & de salutari hoc timore in spem veniæ assurgit: quæ dolentibus ac timentibus promissa est.

II.

*Pœnitentiæ
necessitas.*

Quæ hætenus à me dicta sunt, fratres, satis superque esse videntur, iis præcipue qui mentem habent, vt salutaris pœnitentiæ propositum amplectantur, quo his pœnitentiæ fructibus perfruantur. Sed est tamen aliud, quod nos multò magis vrgeat: nimirum pœnitendi extrema & summa necessitas. Ea enim quæ hætenus diximus,

mus, suadent: hæc verò, vim etiam & necessitatem hæsi-
rantibus adiungit. Constat enim inter omnia expetendo-
rum genera, nihil esse homini magis sempiterna vita &
felicitate expetendum. Eius autem spem nos quidem om-
nes habemus, tantique eam facimus, ut nemo nostrum de-
liberata ratione, eam totius orbis imperio ce mmutarer.
Quid enim proderit homini, si vniuersum mundum lucre-
tur, animæ verò suæ detrimentum patiat? Qua enim tan-
ta felicitas aut voluptas in totius etiam mundi imperio esse
posset, quam hæc sese menti offerens cogitatio non infice-
ret, atque extingueret: cum videlicet miserrimus ille impe-
rator animaduertet, sese peracto huius brevis æui curriculo,
ad gehennæ ignes perpetuò esse damnandum? Nemo igi-
tur tam imprudens mercator esset, qui huius spei iactura to-
tius etiam mundi imperium mercari vellet. Omnes enim
cælestem illam beatitudinem expetendorum omnium po-
stremum & summum iudicamus, nec ab hac spe vlla ratione
excidere volumus.

Ex hac autem spe ac desiderio illud etiam sequitur, ut
omnes pœnitentiæ propositum ac votum sequi necessario
debeamus. Post lapsum quippè letalis criminis, fieri nullo
modò potest, ut quis æternam salutem sine pœnitentia con-
sequatur. Fixa enim manet illa Domini toties repetita sen-
tentia: *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.* Vnde Luca 15.
de illud manauit: *Aut pœnitendum, aut ardensum.* Quo-
Simile.
circa, sicut is qui efficaciter salutem desiderat, medicamenta
non respuit, sine quibus salutem consequi non potest: & qui
ad insulam aliquam peruenire cupit, necesse est ut naviga-
tionis laborem non detrectet (cum ad insulam nemo si-
ne nauigationis labore appellere possit) ita cum nemo post
lapsum criminis, sine pœnitentiæ medicamento æternam
salutem consequi valeat, necesse est, ut qui alterum cupit,
alterum non refugiat. Ab hac autem sententia neminem ve-
strum dissentire arbitror.

Quæ ergo in re dissentimus? Certè non in ratione de-
biri, sed in solutionis tempore. Vos enim omnes quot
quot deliquistis, huic debito obnoxios nos esse cogno-
scitis. Quid igitur hic obstat? Cerrè (ut modò dixi)
nihil aliud nisi solutionis tempus. Sunt enim tria tem-
pora pœnitentiæ destinata: hoc est, vel præsens, vel
quod morti proximum est, vel quod inter vtrumque in-
teriacet medium. Et nos quidem ad præsentis temporis
pœni

*Pœniten-
tia tria
tempora
destina-
ta.*

pœnitentiam diuina oracula hortari frequentissimè solent. At plerique hominum huic voci aures occludentes, vel ad mortem, vel ad futurum tempus emendationis vitæ propositum differunt. Aduersus eos autem, qui mortis imminētis tempus ad pœnitentiam sperāt, nihil in præsentia dicam. Vix enim quisquam adeò stupidus est, qui non videat, extremæ esse dementiæ, summum omnium negotiorum ad impeditissimum omnium temporum reservare. Huiusmodi verò pœnitentia Pharaonis pœnitentiæ similis frequenter est: qui dum plagis vigeretur, obedientiam pollicebatur: sublatis verò plagis, ad solitam continuò pertinaciam & inobedientiam redibat. Denique emissio iam è finibus suis post tot plagas populo, idem ipse & populus eius pœnitentia ducti dixerunt; Quid volumus facere, vt dimitteremus Israël ne seruiret nobis? Iunxit ergo currum, & omnem pœpulum, &c. Talis igitur eorum pœnitentia apparet, quos non Dei, sed sui amor, & præsentis periculi metus solummodo agit: quos videmus periculi vel morbi tempore transactio, ad vomitum sæpè redire, & ea ipsa quæ creditoribus suis restitui mandauerat, reuocare. Sed dices: Assentior planè: non differam ad hoc extremum tempus pœnitentiam, sed eam tamen in aliud commodius transferam. Quare non modò? Si enim aliquando, cur non modò? Quia nimirum modò (vt verum fatear) difficile admodum mihi esse videtur inchoare nouam vitam, pristinisque vitiis & moribus renunciare: quod tamen postea facilius leuiusque mihi futurum spero. O summam hominum dementiam, qui vitæ mutationem faciliorem consequenti tempore, quàm præsenti futuram credunt! Constat enim hanc mutandæ vitæ difficultatem ex quatuor potissimum causis oriri. Nempe ex corruptione naturæ, ex deprauata consuetudine, ex eo quòd diuina gratia peccator homo destituitur, & dæmonis tyrannide ac potestate præmitur. Constat autem impedimenta hæc processu temporis, dilata conuersione, cumulatisque sceleribus, in dies augeri. Hac enim dilatione, & natura ipsa fit vsu peccandi corruptior, & praua consuetudo violentior: diuina verò gratia, quo magis peccas, eò à te longius distat: dæmon verò, hoc est, fortis ille armatus, qui quas animas obsidet, potenter custodit, ad te propius accedit, maioremque in anima misera tyrannidem exercet. Si igitur

*Mutan-
da vitæ
difficul-
tas ex
quatuor
causis ori-
tur.*

con

conuersionis difficultas ex his quatuor causis oritur, quæ frequentatione peccatorum robustiores fiunt: quo pacto crescentibus difficultatis ac laboris huius causis, conuersio ipsa faciliior erit? Sed inter hæc tamen quis prauæ consuetudinis vim verbis consequi possit? Hæc enim D. Augustinum diu à peccato surgere conantem, violēto quodam imperio miserè detinebat: sicut ipse in Confess. suis cum Deo agens testatur his verbis: *Rapiebar ad te decore tuo, moxque diripiebar abs te pondere meo, & ruebam in ista cum gemitu: & pondus consuetudo carnalis erat.* Hanc verò consuetudinem idem vir sanctus catenā appellat: *qua trahitur, inquit, & tenetur etiam animus inuitus eo merito, quo volens in illam illabiur.* Denique de eiusdem cōsuetudinis & bonæ voluntatis pugna & contentione, sic in eodem libro cum Deo loquens ait: *Voluntas noua, qua mihi esse cœperat, ut te gratis colorem, fruique te vellem, Deus, sola certa incunditas, nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam. Ita dua voluntates mea, vna vetus, alia noua, illa carnalis, hac spiritualis, confugebant inter se, atque discordando dissipabant animam meam: sed tamen consuetudo aduersus me pugnacior ex me facta erat, quoniam volens quò nollem perueneram. Et quis iure contradiceret, cum peccantem iusta pœna sequeretur?* Hactenus Aug. ex cuius verbis apertè liquet, in quanto salutis suæ discrimine malis artibus assueti versentur (præsertim si desides & negligentes sint) quando August. qui tanto studio surgere à peccato nitebatur, adeò se ad hoc infirmum atque impotentem confiteretur. Quæ omnia satis apertè indicant, quanta sit prauæ consuetudinis vis atque potestas. Quam etiam hoc exemplo (nequis ignorantia labatur) declarare volo. Passim videre licet, eos qui ad nos ex India vel Aethiopia adulta iam ætate veniunt, linguam nostram multorū annorum spatio vix pronuntiare posse: cū tamen qui ex iis regionibus ad nos in tenera ætate veniunt, vnius anni spatio adeò perfectè loquantur, ac si apud nos nati fuissent. Hoc autè quid facit, nisi diuturnæ cōsuetudinis vis: quæ vix ea potest dediscere, quibus diu assueta est? Liquet igitur ex his, extremæ esse dementia in futurum poenitentiam conuersionemque differre, quòd tunc ea faciliior futura sit: cū apertissima ratione constet, eam tanto esse difficiliorem, quanto tardior.

S V N T tamen alij qui non hac ratione, sed diuinæ

*ricordia spe
consolatur.
Aug. super
Psal. 144.*

Eccle. 3.

*Non esse
procrasti-
nandam
pœniten-
tiam.*

Eccles. 9.

misericiordię spe seipſos conſolantur, etiam ſi tota vita in ſcelerum ſuorum cœno volutentur. Hinc D. Auguſt. improbos homines rebus contrariis, nempe ſtulta ſpe ac deſperatione, frequenter ad eandem improbitatē anſam arripere declarathis verbis: *Deſperans homo ſic interdum ait: Iam damnandus ſum, cur non facio quicquid volo? Audi & vocem ſperantis: Miſericordiā Domini magna eſt, quando me conuertero, dimittet mihi omnia: cur non facio quicquid volo? Deſperat ille ut peccet, ſperat iſte ut peccet. Vtrumque metuendum eſt, utrumque periculoſum. Va à deſperatione, va à peruerſa ſpe. Non tardes (inquit) conuerſi ad Dominum, nec differas de die in diem: ſubito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te. Noli ergo dicere, Cras me conuerſum, cras Deo placebo, & omnia hodierna & heſterna peccata dimittuntur mihi. Verum quidem dicis, quia Deus conuerſioni tuę indulgentiam promiſit: ſed dilationi tuę diem craſtinum non promiſit.*

REL I Q V V M eſt igitur, ut quando pœnitentia aliquo tempore agenda ſit (nec niſi tria ad hoc tempora habeamus, præſens videlicet, futurum, ac morti proximum) cū duo hæc tempora apertiffima ratione à nobis exploſa ſint, ſupereſt, ut protinus ad illam accingi, nec eam ultra procratſtinare debeamus. Ad hoc autem nos Salomon inuitat, cū ait: *Quodcunque poteſt manus tua, iſtanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos, quò tu properas.* Hoc eſt, quoniam tranſacto huius vitæ ſpatio, (quod ad ſalutem nobis diuina prouidentia conceſſit) nulla procurandæ ſalutis, aut pœnæ leuigandæ ratio ſupereſt. Nullus enim apud inferos ſalutari pœnitentiæ locus, nulla ſpes veniæ, nulla miſericordia, nulla implorandæ diuinæ gratiæ opportunitas, nulla Sanctorum ſuffragia, nulla Eccleſiæ ſacramenta, nulla ad ſuperiorem. Iudicem prouocatio, nulla pœnarum aut remiſſio, aut imminutio: ſed quem tenorem omnis illa dolorum acerbitas initio habuit, eundem in ſempiterna ſecula habitura eſt. Tempus enim nunc miſericordiæ eſt: quia venit tempus, in quo præcipuas iuſtitia partes ſibi vendicabit. Hoc autem in cauſa eſt, ut tanta celeritate nos ſancti Patres ad ſeculi & peccati fugam abhortentur. Hinc D. Hieron. ad Paulinum, de Euſebio eius fratre loquens: *Feſtina quaſo te, inquit, & harenti in ſalo. nauicula ſuam magis præſcinde, quàm ſolue.* Egreſſus item ab Aegypto (qui

(qui fugæ huius imaginem gerit) tanta celeritate adornatus fuit, ut non licuerit filiis Israël panem ad iter illud *Exod. 12.* fermentare, cogentibus Aegyptiis exire, & nullam eis moram facere permittentibus. Quin & ipse paschalis agni esus magna festinatione celebrari præcipitur, nec quicquam eius usque mane relinqui. Ut hac ratione nobis Dominus insinuarer, in iis rebus quæ ad animæ salutem pertinent, non esse cunctandum, aut procrastinandum: sed illud ante oculos habendum: *Hodie si vocem eius Psal. 94.* audieritis, nolite obdurare corda vestra. Vehementer autem D. Chrysost. indignatur, quod cum perituri corporis morbos tanto studio ac diligentia curemus, immortalis animæ vulnera prorsus negligamus. Si fortè, inquit, in corpore parum aliquid morbi pulsauerit, statim & medicos adhibemus, & pecuniam profundimus, & omni obseruantia qua competunt, gerimus: nec prius cessatur, quam quæ molesta sunt mitigentur, anima verò cum quotidie vulneretur, cum per singula lanietur, vratur, præcipitur, & modis omnibus pereat, nec parua quidem pro ea nos cura sollicitat. Hæc ille. Ne nos igitur, fratres, in hanc tantam mentis cæcitatem & stupiditatem incidamus, ad illam Isaïæ vocem nos opportunè monentis, aures accomodemus, *Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum Isa. 55.* dum propè est. Quando autem propior nobis, quam hoc sacro tempore esse putandus est, quem tot Ecclesiæ voces, die nocteque pro peccatoribus interpellant? Nec ad illud modo, sed ad nos quoque hac oratione identidem repetita clamat: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, qui communi Ecclesiæ decreto ad pœnitentiam destinatus est. 1. Cor. 6.*

A T QVÆ ut finem principio iungam, cum vos ad pœnitentiam horror, non ad saccum & cinerem, non ad hebdomadarum inedia, non ad longos peregrinantium labores præcipuè adhortor: mitius vobiscum agere volo: & (ut verbis utar Apostoli) *humanum quiddam posulo propter infirmitatem vestram: nempe quod inirio proposui, Convertere ad Dominum, & relinque peccata: precare arte faciem Domini, & minue offendicula. Quod si dicas, difficile esse assuetâ relinquere: fateor quidem impœnitenti, non autem verè pœnitenti. An non vobis in mentem venit, quod paulò antè contra hæreticos disputauimus, per pœnitentiam non modò peccata remitti, sed armâ* *Epilogus.*

Cantic. 6.

etiam, & vires, & nouum spiritus robur, virtutes omnes, & gratiam donari, & pedibus ac manibus luxurioso filio ornamenta, imò & munimenta aptari, quibus ad omnia virtutum officia instructus & armatus incedit? Hæc autem spiritualia arma, atque munimenta, paruulis in Christo, hoc est, verè pœnitentibus tribui, Salomon in Cantic. restatur: qui postea quàm de huiusmodi paruulis sub typo fidelis animæ dixisset: *Soror nostra paruula est, & vbera non habet*, paulò post subdit: *Ego murus, & vbera mea quasi turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens*. Quid autem muri atque turris nomine, nisi nouum spiritus robur, & fortitudo, quæ paruulis in Christo, hoc est, verè pœnitentibus tribuitur, designatur? Hanc autem pacem vera pœnitentia inuenit, quæ nos Deo conciliat, à quo hanc tantam fortitudinem fidelis anima, quæ paruula erat, recipit. Ait autem, non pacem, sed quasi pacem: vel quia plena pax in hac vita non datur, vel quia nemo potest certò scire, vtrum odio vel amore dignus sit. Hoc igitur à vobis, fratres, præcipuè exigitur, vt & peccata, & peccatorum causas atque offendicula è medio tollere, & peccari ante faciem Domini studeatis, vt is nos virtutis & gratiæ suæ robore aduersus omnes antiqui hostis laqueos & ignita tela munire & armare dignetur. His nos armis Apostolus instruit cùm omni tempore orare in spiritu, & in eo vigilare iubet. His Dominus discipulos ante passionis suæ certamen armauit, cùm vigilare & orare præcepit, ne in tentationem ruerent. Et iterum, *Vigilate itaque orantes omni tempore, vt digni habeamini fugere ventura mala, & stare ante filium hominis*. His etiam se regius Propheta muniebat, cùm diceret: *Oculi mei semper ad Dominum: quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos*. His igitur armis, fratres, mentes nostras muniamus, vt ab omni peccatorum contagio liberi, digni habeamur, qui beatarum mentium consortio & gloria perfrui mereamur.

1. Thess. 5.

Luc. 22.

Psal. 44.

AD LECTOREM.

QVONIAM plerique hominum perditorum, qui scelera sua deserere nolunt, conuersionem suam vel in tempus futurum, vel ad finem vsque vitæ differre solent (quos ab hac dæmonis fraude in præcedenti Con-

cione

eionē liberare conati sumus) visum est duo memorabilia huius rei exempla, quæ venerabilis Beda in Ecclesiastica *In histor.* historia Anglicana integra fide commemorat, hoc in *Angelic.* loco attexere: quibus liquidò constare poterit, veram esse *cap. 14.* communem illam Patrum sententiam, nempe *et 13.* iudicio hac pœna puniri peccatorem, ut moriens obliuiscatur sui, qui dum viveret, oblitus est Dei. Ne autem hæc prima de pœnitentia Concio solitam aliarum longitudinem excederet, hæc ipsa exempla à totius Concionis corpore seiunximus: quæ qui volet referre, in eo loco tractabit, in quo aduersus eos qui pœnitentiam vel in futurum tempus, vel ad finem vsque vitæ differunt, disputamus. Sic igitur ait.

FUIT quidam in prouincia Merciorum, cuius visiones ac verba, nec non & conuersatio, plurimis aliis, sed non sibi met profuit. Fuit autem temporibus Canridi Regis, vir in laico habitu atque officio militari positus: sed quantum pro industria exteriori Regi placens, tantum pro interna suimet negligentia displicens. Admorebat ergo illum sedulo Rex ut confiteretur, ac relinqueret scelera sua, priusquam subita mortis superventu, tempus pœnitendi, seque corrigendi amitteret. Verum ille frequenter licet admonitus, spernebat verba salutis, seque tempore sequenti pœnitentiam acturum promittebat. Hæc inter, tactus infirmitate, decidit in lectum, atque acri cepit dolore toqueri. Ad quem ingressus Rex, qui eum diligebat, vehementer hortabatur, ut vel tunc antequam moreretur, pœnitentiam ageret commissorum. At ille respondit, non se tunc velle confiteri peccata sua, sed cum ab infirmitate resurgeret, ne exprobrarent sibi sodales, quòd timore mortis faceret ea, quæ sospes facere volebat: fortiter quidem (ut sibi videbatur) locutus, sed mirabiliter (ut postea patuit) demoniaca fraude seductus. Cùmque morbo ingrauescente denuo ad eum visitandum ac docendum Rex intraret, clamauit statim miserabili voce: Quid vis modò? quid huc venisti? non enim mihi aliquid utilitatis, aut salutis potes ultra conferre. Ait ille: Noli ita loqui, vide ut sanum sapias. Non, inquit, insanio, sed pessimam mihi conscientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc est? Paulo antè, inquit, intrauerunt domum hanc duo pulcherrimi iuvenes, & sederunt iuxta me, alter ad caput, & alter ad pedes: protulique vnus libellum perpulchrum, sed valde modicum, ac mihi legendum dedit in quo omnia quæ vnquam bona feceram, intuens, scripta reperi, & hæc erant nimium pauca & modica. Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebat. Tunc subito superuenit exet-

titus malignorū & horrendorum spirituum, domūque hanc & exterius obsedit: & intus maxima ex parte residens impleuit. Tunc ille qui & obscuritate tenebrosa faciei, & primatus sedis maior esse ceteris videbatur, proferens codicem horrenda visionis, & magnitudinis enormis, & ponderis penè importabilis, iussit uni ex satellitibus suis mihi ad legendum deferre. Quem cum legissem, inueni omnia scelera, non solum quæ opere vel verbo, sed etiam quæ tenuissima cogitatione peccavi, manifestissime in eo tetricis esse descripta literis. Dicebātque ad illos, qui mihi adfederāt viros candidis vestibus nitentes: Quid hic sedetis, scientes certissime, quia noster est iste? Responderunt: Verum dicitis: accipite, & in cumulum damnationis vestra ducite. Quo dicto, statim disparuerunt, surgentēque duo nequissimi spiritus, habentes furcas in manibus, percusserunt me, unus in capite, & alius in pedibus: qui videlicet modò cum magno tormento transfodiunt viscera mea, & interiora corporis mei penetrant, mōxque ut ad inuicem peruenient, moriatur, & paratis ad rapiendum me demonibus, in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur miser desperans, & non multò post defunctus, pœnitentiam quam ad breue tempus cum fructu ventæ facere supersevit, in æternum sine fructu pœnis subditus facit. De quo constat, quia sicut B. Papa Gregorius de quibusdam scribit, non pro se ista, cui non profuere, sed pro aliis viderit: qui eius interitum cognoscentes, differre tempus pœnitentiæ, dum vacat, timerent, ne improuiso mortis articulo preuenti, impœnitentes perirent. Quod autem codices diuersos per bonos, siue malos spiritus sibi vidit offerri, ob id superna dispensatione factum est, ut meminerimus facta & cogitationes nostras non in ventum diffluere, sed ad examen summi Iudicis cuncta seruari, & siue per amicos Angelos in fine nobis ostendenda, siue per hostes nostros.

Gregor.

HANC verò sequentem historiam, sicut à venerabili Antistite Pectelmo didici, simpliciter ob salutem legentium narrandam esse putavi. Noni autem ipse Fratrem (quem utinam non nossem, cuius etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem) positum in monasterio nobili sed ipsum ignobiliter viuentem. Corripiebatur quidem sedulo à fratribus, & à maioribus loci ad castigationem vitam conuerti admonebatur. Et quamuis eos audire nolisset, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob necessitatem operū ipsius. Erat enim fabrilis arte singularis. Seruiebat autem multum ebrietati, & ceteris remissioris vitæ ille cebris, magisque in officina sua die noctūque residere, quàm ad psallendum, aut orandum in Ecclesia, audiendūque cum fratribus verbum vitæ concurrere consueuerat. Vnde accidit illi, quod dicere quidam solent: Quia qui non vult Ecclesia ianuam
spon

sponte humiliatus ingredi, necesse habet ianuam inferni non sponte damnatus intrare. Percussus enim languore, atque ad extrema perductus, vocauit fratres, & multū mœrens, ac damnato similis, cœpit narrare quod vidisset inferos apertos, & Satanam demersum in profundis Tartari, Caiphāque cum cæteris qui occiderant Dominum, iuxta eum flammis ultricibus traditum: In quorum vicinia, inquit, heu misero mihi locum aspicio aterna perditionis esse paratum. Audientes hac fratres, cœperunt diligenter exhortari, ut vel tunc positus adhuc in corpore, pœnitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modò tempus mutandi vitam, cum ipse viderim iudicium meum iam esse completum. Talia dicens, sine viatico salutis obiit, & corpus eius in ultimis est monasterij locis humatum: neque aliquis pro eo Missas facere, vel Psalmos cantare, vel saltem orare præsumebat. O quam grandi distantia diuisit Dominus lucem à tenebris! Beatus protomartyr Stephanus passurus mortem pro veritate vidit calos apertos, vidit gloriam Dei: & ubi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortem misit. At contra sater iste tenebrosa mentis, imminenti morte, vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli, & sectatorū eius, vidit etiam suum infelix inter tales carcerem, quò miserabilius ipse desperata salute descenderet: sed viuētibz qui hac cognouissent, causam salutis sua perditione relinqueret. Factum est hoc nuper in prouincia Berniciorum, ac longè latèque diffamatum, multòsque ad agendam, & non differendam scelerum suorum pœnitentiam, prouocauit. Quod utinam ex hac nostrarum lectione literarum fiat! Hactenus Venerabilis Bedæ verba: quæ maximum certè cessantibus, & pœnitentiam in sequentia tempora differentibus metum incutere deberent.

CONCIO SECVNDA, DE VERA
 & falsa pœnitentia : quæ ab altera dehortans,
 ad alteram hortatur. Quo in loco de prima ac
 præcipua pœnitentiæ parte, nempe contritio-
 ne, differitur.

*THEM. Convertere ad Dominum, & relinque pec-
 cata, &c. Ecclesiast. 17.*

N superiori Concione, fratres charissimi,
 vos ad pœnitentię studium adhortati sumus:
 virtutis huius tum mirabilem vtilitatem,
 tum etiam necessitatem vobis ob oculos
 ponentes. Nunc ratio ipsa exigere videtur,
 vt qua ratione pœnitentia salubriter agenda sit, expona-
 mus. Recte enim Plutarchus, eos, qui ad virtutem adhor-
 tantur, nec tamen docent qua ratione exercenda sit, si-
 miles iis esse ait, qui lampadem quidẽ emungunt, nec ta-
 men oleum infundunt: quo fit, vt accensa lampas protin-
 us extinguatur. Vt hoc igitur nos oleum pœnitentiæ
 lampadi, quod perpetuo luceat, infundere possimus, cœ-
 lestem opem sacratissimæ Virginis interuentu supplici-
 ter imploremus.

simile.

AVE MARIA.

Hier. 2.

*Conciona-
 toris non-
 nus.*

CVM Ieremiam Prophetam Dominus ad prædican-
 dum populo suo misisset, hoc illi officium præcipuè de-
 mandauit: vt primùm quidem euelleret atque destrueret,
 deinde ædificaret, atque plantaret. Quisquis enim po-
 pulum ad pietatem & iustitiam instituere parat primùm
 quidem in hoc incumbere debet, vt prauos & inueteratos
 eius mores destruat atque euellat: deinde, vt illis euulsis,
 salutarium plantarum, hoc est, virtutum semina conserat:
 quemadmodum ij facere solent, qui inculta & syluestria
 loca excolere, & in eis frumenti semen iacere volunt.
 Cùm ergo nos hoc sacro tempore sermones de pœnitentia
 habere proposuerimus, priusquàm de vera pœnitentia
 disse

disseramus, falsa prius euellende atque demolienda est. Quod quidem consilium Philosophis etiam placet, qui primam virtutem esse dicunt, vitia fugere: quibus è medio sublaris, facile est virtutes animis inferere.

Pars prior. I.

Ad hoc igitur sciendum primò, est in omnibus rebus *In rebus* quæ vel natura, vel arte constant, esse alias quidem veras, *omnibus es-* alias non veras: quæ tamen veritatis speciem referant. *se alias ve-* Est enim verum & adulterinum aurum, est item vera & *rus alius* adulterina moneta, sunt etiam veræ & adulterinæ mar- *falsas.* garitæ atque lapilli. Idem autem in moribus quoque nostris euenit. Est enim vera & falsa iustitia, vera & falsa religio, vera & ficta humilitas, & vera item & ficta charitas: alioqui nunquam Apostolus dixisset, vt dilectionem sine *Rom. 12.* simulatione, & charitatem non fictam retineremus. Sicut *2. Cor. 6.* ego in cæteris virtutibus sunt veræ & adulterinæ virtutes, speciem pietatis retinentes, virtutem autem eius ab- *Pœnitētia* negantes: ita in pœnitentia hoc idem reperire licet: vt *alia vera,* alia quidem sit vera, alia ficta & simulata. Vera est illa, quæ *alia falsa.* Dominus per Prophetam à nobis exigit cùm ait: *Conuer-* *Ioel. 2.* *mini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra.* Vera item est, quam hæc verba, quæ modò proposui, exprimūt: *Conuertere ad Dominum, & relin-* *que peccata, &c.* Falsa autem est illa, quam Israëlitis Prophetæ tribuit, cū ait: *Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua menti sunt ei.* Cor autem eorum non erat rectum cum eo, *Psal. 77.* nec fideles habiti sunt in testamento eius. Hæc igitur falsa pœnitentia erat, quæ cùm foris pœnitentiæ imaginem verbis præseferret, intus tamen longè à veræ pœnitentiæ ratione abhorrebat. De qua item Dominus per Prophetam conqueritur cùm ait: Et non est reuersa ad me in toto corde suo, sed in mendacio. Mendacium autem huiusmodi conuersionem vocat, vel quia pœnitentis animi speciem improbus homo præsefert, vel certe quia mentitur, cùm non implet quod promissit, quando à peccatis quæ se damnare ac detestari professus est, non recedit. Quod cuius periculi sit, declarat Hugo de S. *Hugo de* Victore: qui tria numerat obstinatorum hominum ge- *12 abusus* nera. Primum eorum qui ex correctione non proficiunt. *nibus.*

Tria ob- Secundum, & quidem grauius, eorum qui ex commo-
nitorū ho- tione deteriores fiunt: qui videlicet ex lima rubiginem
minū ge- contrahunt. Tertium verò ait eorum esse, qui emenda-
nera. tionem promittunt, quam non prestāt. Hos enim meri-
 tò inter obstinatos numerat, quia de his (quamdiu tales
 permanent) spes nulla salutis est. Emendationem quip-
 pe promittere, nec præstare, id verò est vitium vitio
 cumulare. Horum autem prauitatem ad tempus Domi-
 nus dissimulare videtur, quam tamen suo tempore de-
 bitis suppliciis tantò grauius quanto serius puniet, sicut

Psal. 80. Propheta dicit: *Inimici Domini mentiti sunt ei, & erit tempus
 eorum in secula: siue vt alij verterunt, in seculo.* Quod perin-
 de est, ac si diceretur: Modò quidem isti mētuntur Deo, cu-
 ius leges violant: sed erit tamen cū mendacij huius
 pœnas pēdāt, quas in futuro seculo perpetuò dāturi sunt.

Psal. 74. De quo tempore rursū ait, *Cum accepero tempus, ego iustitias
 indicabo.* Vt enim incredulis quibūdam Saluator dixit:
*Tempus meum nondum aduenit: tempus autem vestrum semper
 est paratum:* ita idem modò improbis omnibus dicere po-
 test: Hoc præsentī tempore liberum vobis est, me per-
 mittente atque silentē, impune facere quod libitum est:
 Aderit tamen tempus cū diuturnum hoc silentium
 soluam, & collectam atque seruata in pectore meo
 longa patientia iram, supra caput vestrum effundam.
 Nec longis hoc vindictæ tempus dilabatur spatiis, cū

Deut. 32. scriptum sit, *Iuxta est dies perditionis, & adesse festinant tem-
 pora.* Cæterum vtriusque pœnitentiæ, veræ scilicet ac
 falsæ, in Dauide & Saule commodissimum videre licet

2. Reg. 12. exemplum. Vterque enim deliquit, vterque hanc vocem
 protulit: *Peccauit: & tamen alter audit, Dominus quoque tran-
 sultit peccatum tuum: non morieris,* de altero verò, cū pro eo

1. Reg. 16. Samuel preces funderet, Dominus ait: *Vsquequò tu luges
 cur David Saul, cū ego proiecerim eum? Cur igitur ille veniam con-
 ueniam est secutus, hic verò non est consecutus, cū eadem vtri-
 usque vox fuerit: nisi quòd David toto corde ad Do-
 num autem minum est reuersus, quem tamen animum Saul non
 Saul.* habuit? alioqui si haberet, eandem quam alter veniam
 consequeretur, cū Deus personam non accipiat. Talis
 enim eorum pœnitentia esse videtur, qui vbi primū
 scelesti na hoc tempore confessi fuerint, in eadem proti-
 nus relabuntur: neque de praua consuetudine & licentia

iurandi, peierandi, mentiendi, detrahendi, maledicendi, maleprecandi, atque concupiscendi quicquam remittunt, nec vllum virtutis ac pietatis officium amplectuntur: sed iidem omnino permanent, qui antè fuerant. Quos verisimile est, sacramenti virtutem & gratiam minimè percepisse. Quod vel hoc vno exemplo colligi potest: Si quis graui corporis morbo laborans, potionem sibi à medico præscriptam ebibens, nihilo melius haberet: sed idem febris ardor illum incenderet, idem ciborum fastidium, eadem sitis, eadem corporis debilitas illum premeret: quis huiusmodi potionem salutarem illi fuisse crederet, cum nihil de morbi molestiis immutaret? Cum igitur sacramentalis confessio velut quædam animorum potio sit, qua noxi & pestilentes peccatorum humores ab anima pelluntur, & status eius diuinæ gratiæ ope rectè constituitur: si nihil horum efficiat, si idem spiritualium rerum fastidium in ea manet, eadem terrenarum rerum sitis atque cupido, idem libidinum æstus, idem auaritiæ atque ambitionis ardor, eadem ad omnia virtutum officia infirmitas atque imbecillitas: qua quæso coniectura vel indicio colligere potero, spiritualementem hanc medicinam tibi profuisse?

Sed fortasse dices: Non continuò certum argumentum colligi potest, confessionem meam inanem extitisse, quòd protinus in eadem crimina lapsus fuerim. Hoc enim prauis habitibus & inueteratæ consuetudini magis tribuendum esse videtur: cum difficillimum sit assuetum relinquere, quæ in naturam quodammodo versa sunt. Fateor, hanc certam fictæ confessionis coniecturam & argumentum non esse. Fieri enim potest vt vera quidem confessio & pœnitentia præcesserit, & tamen incautus homo, sibi quæ parum prospiciens, partim praua prioris vitæ consuetudine perurgente, partim diabolo suggerente, in pristina statim vitia corruat. Sed frequentius tamen hoc euenire ex eo puto, quòd talium confessio fuerit (vt Theologi loquuntur) informis. Potest enim vera esse confessio, & informis tamen: qua videlicet quis sacramentum tantum suscipit, non etiam rem sacramenti, quæ est Spiritus sancti gratia. Qua deficiente, fragilis homo prauæque assuetus, occasione oblata in eadem protinus vitia labitur. Vt enim D. Tho. ait: *minima etiam*

*etiam gratia omnia lethalia crimina vitare potest, quandoquidem charitas ab ea proficiscitur: cuius est non verbo tenus, sed re ipsa Deum diligere super omnia, atque peccatum super omnia simili ratione odisse. Verè enim charitas quæ veræ poenitentiae beneficio per Spiritum sanctum effunditur in cordibus nostris, magis Deum diligit, quàm cupiditas millia auri & argenti, atque omnia totius mundi bona. Quo fit, vt qui hoc modo Deum diligit, nullius temporariae rei pretio illum commutare velit. Quo nomine Ioannes ait: Qui natus est ex Deo, non peccat: generatio enim Dei conseruat illum. Hoc est, diuina cognatio, qua homo caelestis spiritus particeps effectus est, conseruat illum, & à terrenis rebus abductum ad caelestia rapit: cum sit in eius pectore fons aquæ salientis in vitam æternam. Hac igitur de causa Ioannes ait, qui ex Deo natus sit, non peccare: quoniam vel perpetuò à lethali-
 bus abstinebit peccatis, vel certè rarò & difficulter in ea corruet: & cum in ea fortasse labitur, non sine interno conflictu atque sensu animi labitur, vtpote qui Deum, quem super omnia clarissimum habet, amittere atque à se ablegare, & infima aliqua re commutare, grauiter & molestè fert. Nunquam enim sine doloris sensu amittitur, quod cum amore possidetur. Quo fit, vt qui bibunt quasi aquam iniquitatem, hoc est, qui sine villo doloris sensu facillè in peccata ruunt, à diuina gratia & charitate longè abesse videantur. Cum autem fidelium plurimos videamus, peracta confessione, sine villo gemitu, aut interno conflictu præcipientes in omnia scelera ferri: quo indicio colligere potero, hos charitatem, & spiritum Domini, & diuinæ gratiæ lumen percepisse? Lumen enim non potest non lucere: charitatis verò ignis non potest non ardere. Cum igitur nihil in te splendoris, nihil ardoris videam: qua coniectura te caeleste lumen & ignem percepisse cognoscam? Adde etiam, quòd quauis commune sit cuicunque gratiæ omnia lethalia crimina posse vitare, sacramentalis tamen gratia, quæ in cōfessione datur, singularem quādam vim aduersus peccatum habet: cum hoc sacramentū in peccati remedium sit à Christo Domino institutum. Cum igitur videam, multos post hoc sacramentum sine vlla mora eadem crimina repetere, qua ratione colligere potero, istos caelestem hanc vim re-*

cepisse, quæ nullum à se crimen abdicauit? Hinc D. Aug. *August.*
 hoc modò pœnitentem alloquitur: *Si pœnitens es, pœniteat te:*
si pœnitet te, noli facere: si adhuc facis, pœnitens non es. Huiusmodi
 verò pœnitentes D. Bernard. his verbis accusat: *Pœnitentia, Bernard.*
inquit, est de præteritis malis dolere, & sic plangere commissæ, ut nò
committat plangenda: irrisor namque & non verè pœnitens est, qui
adhuc agit, quod pœniteat. Idem etiam D. August. testatur his *August.*
 verbis: *Pœnitentiam agis, genu figis, & rides: subsannas patientiam*
Dei. Itèmque rursus in sermone quodam: *Quipectus, in-*
quit, suum tundit, & non corrigit, peccata solidat, non tollit. Ex cu-
 ius verbis facilè colligimus, quid hoc modo pœniten-
 tiam agunt, medicamenta illis adeò non proficere, vt re-
 media in venena mutantur: cùm sancti Patres asserant,
 hoc non esse pœnitere, sed irridere patientiam Dei.

QVAM multi verò sunt, fratres, qui quotannis hæc di-
 uina sacramenta sine vlla vera peccati detestatione & fu-
 ga suscipiunt: sicque ad multam ætatem perueniunt, falsa
 pœnitentiæ imagine delusi! Horum autem miserandum
 statum simul & periculum Oseas Propheta sub nomine *Osea 7.*
 Ephraim appositissima similitudine describit his verbis:
Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reuersatur. Comede-
runt alieni robur eius, & ipse nesciuit: sed & cani effusi sunt in eo, &
ipse ignorauit. Panis subcinericius nisi sæpe veritatur de late-
 re in latus: alterum quidem latus adurit, alterum manet
 incoctum, atque ita inutilis prorsus ad edendum est. Tales
 sunt ij qui tota vita in sceleribus suis immoti manent: vt-
 pote qui nunquam veram pœnitentiam egerint, neq; ab
 auersione sua ad Dominum verè & ex animo còuersi fue-
 rint. Quorum obstinatum animum apud Ieremiam Do- *Ierem. 8.*
 minus demiratur, dicens: *Nunquid qui auersus est, non reuer-
 tetur? Populus autem hic auersus est auersione contentiosus: apprehende-*
runt mendacium, & noluerunt reuerti. Quorum deinde perdi-
 tionem & obstinationem Oseas insinuat, cùm subdit: *Co-*
mederunt alieni robur eius, & ipse nesciuit. Dæmones quippe hu-
 mani generis hostes & prædones, omnia eius bona diri-
 puerunt, & plagis impositis abierunt semiuivo relicto. Per
 lethalia quippe scelera in quæ nos ipsi præcipitant, nò mo-
 dò cælestis gratiæ bona admittuntur, sed bona etiam na-
 turæ ita dissipantur, vt quò diutius homo in eis perse-
 uerat, eò magis & illa destruat, & malorum suorum
 sensum amittat. Hoc est enim, quod ait, *Et ipse nesciuit.*
 Cùm

Psal. 37.

Cum verò malum & periculum prorsus ignoratur, quod ei remedium adhiberi poterit? Quod deinde repetit & amplificat, cum protinus subdit, *Sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignorauit.* Hoc est, neque in ipsa ætate quæ canis respersa est, quæ & carnis affectus deprimit, & prudentiam auget, conceptam semel improbitatem deferere voluit: sed quemadmodum adolescentia & iuuentus, ita etiam senectus variis sceleribus contaminata fuit. Itaque in huiusmodi hominibus ut ætatis, ita etiam peccatorum canities inuenitur. Qua quidem re nihil in vita reperiri periculosius potest. De hac enim peccatorum canicie Propheta dicit: *Putruerunt & corrupta sunt cicatrices meae, à facie insipientia mea.* Hoc est, Quoniam ad peruidenda ea mala & pericula in quibus versabar, & cæcus, & omnis sensus expers eram, nunquam de remedio & medicina cogitavi; quo factum est, ut eadem vulnera computruerint, & corrupta sint, meque ob id in summum salutis & vitæ discrimen adduxerint. Verusta enim & inueterata mala difficile ad sanitatem perducuntur. In hoc ergo periculo versantur ij, quorum pœnitentia non vera, sed ficta & falsa est.

August.

Sed demus te veram pœnitentiam egisse, & veniam atque gratiam cum sacramento percepisse: quem fructum ex ea pœnitentia refers, cum protinus eadem peccata reperis? Ut enim D. Augustinus ait: *Inanis est pœnitentia, quam sequens coinquinat culpa: nihil profunt lamenta, si iterantur peccata: nihil iuuat à malis pœnitentiam agere, & mala denuo*

Isidorus.

Isaia 1.

iterare. Hinc Isidorus illam Domini vocem explanans, *Leuamini, & mundi estote*, sic ait: *Lauatur & mundus est, qui & præterita plangit, & futura non admittit: lauatur & non est mundus, qui plangit quod gessit, nec deserit.* Huius igitur pœ-

Eccles. 34.

nitentia inanitatem Ecclesiasticus variis similitudinibus declarat his verbis: *Vnus edificans, & unus destruens, quid prodest illis nisi labor? Vnus orans, & unus maledicens, cuius vocem exaudiet Deus? Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio eius?* In lege olim quisquis cadauer contigisset, immundus habebatur, oportebatque illum lustrali aqua ab hac legis immunditia expiari. Sensus ergo huius sententiæ est: *Qui à mortui contactu expiatus fuit, iterumque mortuum tangit, quid ei prior illa lustratio contulit?* Quam quidem sententiam D. Gregor.

cæteri que sancti Patres ad traducendam illorum pœnitentiam citant, qui posteaquàm per illam fuerunt expiati, protinus expianda committunt. Quem sensum idem Ecclesiasticus insinuauit cùm protinus subdit: *Sic homo qui ieiunat in peccatis, hoc est, qui se propter admissa crimina ieiuniis macerat, qui tamen iterum eadem facit, quid proficiet humiliando se? orationem illius quis exaudiet?* Videris ergo fratres, quàm sit huiusmodi pœnitentia inanis! Quam Salomon *Prou. 26.* quoque in Prouerbiis notauit, cùm ait: *Sicut canis qui reuertitur ad vomitum suum, sic imprudens qui iterat stultitiam suam.* Qua similitudine Petrus Apostolus vsus, aliam addidit. *2. Petr. 2.* de sue lota, *qua reuertitur ad volutabrum luti.* His argumentis, fratres, colligimus, eorum, quos hoc modo pœnitet, laborem esse superuacaneum: qualis eorum esset, quorum alter ædificaret, alter destrueret. Vtinam verò nihil præterea incommodi huiusmodi pœnitentia haberet, leuius hoc ferendum esset.

I.

Est tamen aliud longè grauius, magisque pertimescendum, nempe quod Apostolus ait: *Si qua destruxi, iterum hac ædifico, prauaricatorem me constituo,* hoc est, noui criminis reum facio. Post perceptam enim singularis Dei beneficio veniam & gratiam, post sacrificium illud quo se homo ad sacerdotis pedes Deo dicauit, firmiterque apud illum statuit, se nunquam amplius Dei leges violaturum, iterum eadem committere, an non hic ingrati animi crimine scelera sua cumulat & auger? Quod quidem scelus Diuus Gregorius spiritali quandam apostasiam appellat: *Sic enim ait: Quemadmodum qui a fide recedit, apostata est: ita qui inanè pœnitentiam ad peruersum opus quod deseruerat, redit, ab omnipotente Deo apostata indicatur, etiam si fidem tenere videatur.* Appellat apostasiam autem vir sanctus crimen hoc apostasiam, non quòd vocet Greverè & propriè apostasia sit, sed quemadmodum Apostolus eos qui indignè ad Eucharistiæ sacramentum accedunt, *reos esse ait corporis & sanguinis Domini*, hoc est, eis similes, qui in sacrum eius corpus deliquerunt, & sanguinem fuderunt: ita qui a iustitia quam sectabatur, ad improbitatem redit, apostatæ scelus imitatur, qui

qui à fide quam erat professus, ad perfidiam retrocedit. Maioris enim criminis comparatione, crimen hoc propter similitudinem voluit amplificare. Quærit autem **D. Thom.** D. Thomas, vtrum sit grauius peccatum, id ne quo amittitur innocentia, an quod committitur post poenitentiam, impetrata peccati venia. Ait autem grauissimam quidem esse innocentia iacturam, & grauissimum scelus esse, quo tanta res amittitur: nihilominus tamen grauius esse, post poenitentiam & diuinam gratiam, atque veniam perceptam, venia largitorem iterum offendere. Quo nomine scelus hoc grauius esse decernit. Cuius grauitatem apud Ieremiam Dominus memorabili quodam exemplo atq; narratione declarat: quam non grauabor hoc in loco referre. Cum exercitus Assyriorum Hierosolymam obsideret, & filij Israël Ieremiae vocibus admoniti, in tanto se discrimine propter admissa scelera versari intelligerent (ac præcipuè propter tyrannidem quam in seruos Hebræos exercebant, quos elapso septennio contra diuinæ legis præscriptione captiuos detinebant) iram Domini lenire volentes, in eius templum conuenerunt, ibidemque communi consensu libertatem seruis prædicarunt: solennique sacrificio peracto, vitulum in frustra concidentes, atque inter eius partes transeuntes, similem sibi mortem atque dilacerationem, re ipsa imprecari sunt, si quod erat rectè factum reuocarent. Quo tempore cum exercitus Assyriorum propter Aegyptios aduentantes obsidionem soluisset, vbi filij Israël ab imminente periculo se liberatos viderunt, quod erat rectè factum abrogantes, seruos iterum suos pristinae seruituti addixerunt. Ad quos hanc Dominus legationem per Ieremiam misit: Vos, inquit, fecistis quod rectum erat in oculis meis, vt predicaretis libertatem vnusquisque ad amicum suum: & iniistis pactum in conspectu meo, in domo in qua inuocatum est nomen meum super eam. Et reuersi estis, & commaculastis nomen meum: & reduxistis vnusquisque seruum suum, & vnusquisque ancillam suam, quos dimiseratis vt essent liberi & sua potestatis: & subiungastis eos & vt sint vobis serui & ancilla. Propter eam hæc dicit Dominus: Vos non audistis me, vt predicaretis libertatem vnusquisque fratri suo, & vnusquisq; amico suo, ecce ego prædico vobis libertatem, ait Dominus, ad gladium, ad pestem & famem: & dabo vos in commotionem cunctis regnis terra. Et dabo viros qui prauaricantur fœdus meum, & non obseruauerunt verba fœderis, quibus assen-

Ierem. 32.

*assensi sunt in conspectu meo : vitulum quem conciderunt in duas partes, & transferunt inter diuisiones eius. Principes Iuda, & principes Ierusalem, eunuchi, & sacerdotes, & omnis populus terra, qui transferunt inter diuisiones vituli : & dabo eos in manus inimicorum suorum, & in manus quareritum animam eorum, & erit morticinium eorum in escam volatilibus & bestiis terra. Et Sedeciam regem Iuda & principes eius dabo in manus inimicorum suorum, & in manus quareritum animas eorum, & in manus exercituum regis Babylonis, qui recesserunt à vobis. Ecce, ego precipio, dicit Dominus, & reducam eos in ciuitatem hanc, & preliabuntur aduersus eam : & capient eam, & incendunt igni : & ciuitates Iuda dabo in solitudinem, eo quod non sit habitator. Hactenus verba Ieremix : quæ quidem si ad perterrefacienda malè poenitentium corda non sufficiunt, nescio quid à me formidabilius in hac causa afferri queat. Aduersus illos autem qui horum impudentiam imitantur, clamat Petrus Apostolus, dicens *Melius illis fuerat viam veritatis non nosse, quam post agnitam retrocedere ab eo quod illis traditum est sancto mandato.* 2. Pet. 2.
 Vt autem vobis mentem meam hac in re aperiam, asseuerare non dubito, inter omnia mala quibus nunc mundus premitur, hoc mihi vel omnium maximū, vel vnum inter maxima connumerandum videri : quod intelligam, maximam hominum turbam in summo salutis æternæ discrimine versari, dum hoc modo consentitur, & vix peracta confessione in eadem crimina relabuntur. Nemo ergo se decipiat, nemo sola confessione salutem sibi polliceatur, nisi capitale odium illi ac detestationem lethaliū criminum adiungat. Hinc Salomon ait, *Qui abscondit scelera sua, non dirigitur : qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.* Prou. 28.
 Præuidebat enim in spiritu futuros multos, qui sola scelerum suorum confessione contenti, salutem sibi pollicerentur. A quo illos errore abducit, cum confessioni eorundem fugam copulauit, sine qua confessio ad æternam salutem nihil iuuat. Ceterum, quoniam hactenus destruere atque euellere adulterinam poenitentiam conati sumus, superest vt veram atque germanam plantare studeamus.*

Concio de prima pœnitentiæ parte,
nempe contritione.

Tres partes vera pœnitentiæ. Contritio semper ad salutem fuit necessaria. **V**ERAM igitur & integram pœnitentiam tribus præcipuè partibus, nempe contritione, confessione, & satisfactione contineri, ex ipsis etiam rudimentis Christianæ doctrinæ constat. Ex his autem tribus partibus contritio magis necessaria esse dicitur. Fuit enim ante legem, & in lege, & modò sub gratia ad salutem necessaria: cùm tamen sacramentalis confessio nec ante legem, nec sub lege præcepta aut instituta à Deo fuerit.

Euenire item potest, vt sola contritio salutem pariat: vbi sacerdotis copia non est, (si confessio tamen fuerit in voto atque proposito) sola autem confessio sine contritionis aut saltem attritionis ope, salutem dare non potest. Quo nomine verè pœnitentes admonendi sunt, vt non modò in exploranda vita sua studiosi ac diligentes sint, sed multò magis in ea deffenda atque per veræ contritionis affectum deploranda ac detestanda. Quod contrà multi faciunt, qui cùm in perscrutandis peccatis suis nullum penè finem faciant, in contritionis tamen studio, hoc est, in deffendis conscientie suæ maculis, negligentissimi sint. Quo fieri plerunque solet, vt eorum pœnitentia, veluti corpus sine anima, informis & mortua sit. Rectè enim D. Gregor. *Qui peccata, inquit, confitetur, & non deflet, perinde est ac si quis medico vulnera detegeret, & curari nolle. Neque enim hic sanitatem corporis, neque ille mentis consequetur.* Quocirca vtrique pars amplectenda est: ea tamen lege, vt quod maius est, maiori quoque studio consecremur. De hac igitur præcipua pœnitentiæ parte, nempe contritione, tria mihi explicanda esse videntur: hoc est, quid contritio sit, qualis esse debeat, & quæ item ratione illam in mentibus nostris alere atque nutrire valeamus.

Grego. *Dinifio.* *Contritio quid.* **P**RINCIPIO igitur contritionem sancti Patres peccati detestationem atque odium esse definiunt supra omne quod odio haberi potest, idque propter Deum super omnia dilectum. Ex qua quidem definitione apparet, peccatorum dolorem non contritionem, sed veræ contritionis effectum & comitem indiuiduum esse. Ex ea enim

enim summa peccati detestatione atque odio duo necessarii consequuntur: alterum dolor ingens, quod ea admisimus, quæ summo odio detestamur: alterum fixum immotumque propositum nullo modo committendi quod tam immani odio prosequimur, atque hæ duæ præcipuæ contritionis partes habentur: quarum altera præteritum tempus, altera præsens & futurum respicit. Iam ergo singulas huius definitionis partes, hoc est, veræ contritionis conditiones expendere incipiamus.

Est igitur (vt modò diximus) contritio, *summa peccati detestatio, idque propter Deum summè dilectum.* Itaque peccatorum detestatio ac dolor non ex ea solùm causa manare debet, quod per illud cælestem hæreditatem tanquam rebelles & inobedientes filij amisimus, & gehennæ supplicium commeruimus: sed quia per illud piissimum parentem Deum, cuius beneficio in incem ediri & seruari, atque ab æterna morte precioso eius sanguine redempti sumus, violauimus atque offendimus. Rectè enim D. August. *Qui gehennam metuit, non peccare metuit, sed ardere: ille autem peccare metuit, qui peccatum sicut gehennam metuit.* Hoc ergo modo, & hac de causa, peccati virus detestandum est. Hoc enim Deo gratum est, quod eum diligas, & propter illum doleas. Quod verò te ipsum ames, soloque tui amore inductus, vel supplicia tua timeas, vel damna desleas, cum vtrumque ex eadem proprii amoris radice frequenter proficiscatur: non est cur hoc gratum Christus Dominus habere debeat. Est quidem huius timoris affectus (quamuis hæretici reclament) meritò commendandus, & inter Spiritus sancti etiam dona connumerandus: quandoquidem timor hic qui seruilis dicitur, filiorum timori aditum præbet: solus tamen per se salutem dare non potest. Cautum erat olim (vt in Esther libro legimus) ne quis Assueri regiam sacco indutus ingredi posset, quod hæc vestis seruilis esset, ideòque aula regis indigna. Hæc autem seruorum vestis, seruilem timorem designat, quem qui habet, si nihil aliud habeat, cælestis regis palatium ingredi nequaquam potest. Nuptialis ergo vestis assumenda nobis est, ne *ligatis manibus & pedibus in tenebras exteriores extrudamur.* Quæ quidem vestis charitatem designat, qua Deum super omnia diligentes, de illius offensione propter illum dolemus.

August.

Quis peccare metuit.

Esther 4.

Matt. 22.

Ierem. 4.

Hoc enim à nobis Dominus exigit, cum per Prophetam dicit: *Si reuerteris Israël, ad me conuertere.* Hoc est, si antea actæ vitæ scelera detestaris, si viam perditionis per quam hætenus ingressus es deseris, ad me cōuertere, me intruere, me respice, mihi adhære, in me vnum oculos conice, mihi vni obsequi & placere satage, & in mei gratiam pristina vitia tua, & carnis illecebras depone.

*Quantus
esse debet
dolor qui
ex contri-
tione na-
scitur.*

EN, fratres, cuius rei gratia antea actæ vitæ crimina detestari & plangere debeamus. Ex hoc autē apertè liquet, quantus esse debeat dolor, qui ex hac ipsa detestatione consequitur. Si enim Deum super omnia tanquam summum bonum diligere tenemur: consequens est, vt quod summo amore diligimus cum possidemus, summo dolore lugeamus cum amisimus. Sicut enim pari homines odio mortem oderunt, quo vitam diligunt: ita cum Deus & peccatum sibi mutuò aduersentur, neque in eadē mente non magis quàm mors & vita hære simul possint, efficitur planè, vt quanto quis amore Deum diligit, tanto peccatum odio detestari, tantòque de eius commissione dolore affici debeat. Præterea, sicut Deus bonorum omnium summum atque maximum est: ita peccatum, quod illi aduersatur, malorum omnium maximum est: adeò vt ne ipsa quidem ignis æterni pœna cum peccati malitia comparanda sit. Plus enim mali in peccato, quàm in gehenna est: cum illud quidem causa, hoc verò effectus sit, & ne ipsa quidem æterna gehennæ pœna sufficiens atque plenum peccati supplicium sit. Sicut ergo gehennam homines summo odio detestantur: ita etiam ac multò adhuc maiori odio peccatum horrere debent. Hoc igitur peccati odio, hac commissorum detestatione ac dolore ad Dominum conuerti veri pœnitentes debent. Quæ res quantum habeat æquitatis & iustitiæ, illa Prophetæ verba declarant, quibus ait: *Conuertimini, sicut in profundum recesseratis.* Hoc est, qua antè auiditate fugitiuos honores, perituras diuitias, & pecudum voluptates captabatis, & quo dolore harum rerum iacturam lugebatis, eadē mente, atque affectu ad cælestia atque diuina bona conuertimini: similique doloris sensu plangite, quòd Deum amisseritis, quo amissa huiusmodi bona plangitis.

Isa. 31.

CVM autem dolor hic ex Dei amore oriatur, quò quis magis hoc amore flagrat, eò vehementius hoc dolore
con

concūtitur. Hinc D. Gregor. *Cū vehemens pœnitentia spiri- Greg. in*
tur mentem occupat, omne gaudium perturbat, ut nihil iam nisi flere Moral.
libeat, nihil nisi quod terrere possit, attendat. Hunc autem dolo-
 ris affectum Dominus à verè pœnitentibus præcipuè exi-
 git: quod etiam in lege olim mira ratione figurauit. Cū
 enim in omni similæ sacrificio thus & oleum supereffun-
 di præcepisset, cū ea tamen pro peccato offerebatur,
 neutrum horum adhiberi præcepit: quia, inquit, pro peccato
 est. Quem locū Origenes explanans ait: *In sacrificiis, inquit, Origen.*
pro peccato, nec oleum latuit, nec thus suauitatis imponitur. De
 peccantibus enim ait Apostolus: *Ut lugeam eos qui ante pec-*
cauerunt, & non egerunt pœnitentiam, &c. Nec odor in eo sua-
 uitatis est. Quia ex persona peccatorum dicitur: *Putue-*
runt & corruptæ sunt cicatrices meæ: à facie insipientia mea. Hinc
 Iohannes Climacus: *Sicut, inquit, vidua qua viro suo fuerit or- Iohan.*
bata, si filius sibi vnigenitus sit, illi soli innititur, eiusque post Domi-
num solatio potitur: ita & anima si lapsa fuerit, nullo alio solatio Clim.
exitus sui tempore ita securè nititur, ut abstinentia labore atque Grad. 7. de
luctu.
lachrymis.

II.

QVÆRET autem aliquis, quâ ratione hunc tantum *Quomo-*
 dolorem & peccati odium, ex tali præsertim causa, nem- *do tantum*
 pe ex Dei dilectione profectum, habere possit. Ad hoc *peccati*
 igitur respondemus: hoc esse Dei donum, & singulare *odium ha-*
 quidem donum, quodque aliorum donorum caput & *beat.*
 fundamentum est: sine cuius ope nemo hunc animi affe-
 ctum habere potest. Cuius rei cū multæ sint causæ, non
 infima tamen est dæmonis potentia, qui animam pecca-
 tis alligatam sub potestate sua (qua nulla in terris maior
 est) oppressam tenet. Is enim est fortis ille armatus, qui atrium *Luc. 11.*
suum, hoc est, mentem quam obsidet, in pace possidet: & vin-
 culis suis sic obstrictam tenet, ut nisi diuina virtute emer-
 gere inde nullo modo possit. Sic enim in libro Iob legi- *Iob 26.*
 mus: *Obstetricante manu eius, eductus est coluber toruosus.* Deus
 enim obstetricis officio fungi debet, quo flexuosus ille
 coluber (qui cubile sibi in misera peccatoris anima dele-
 git, quique spiris suis & caudæ voluminibus constrictam
 tenet) foras protrudatur: sola autem pœnitentia & ve-
 tens vitæ detestatione foras excluditur, quam nemo sine

diuinæ virtutis ope consequi potest.

Q u o d cū ita sit, liquet sanè quā potissimū ratione hunc animi motum consequi debeamus: nempe assiduis precibus & clamoribus ab eo petentes, qui solus hanc mentem atque animum donare potest. Hac enim fide & affectu Ieremias Propheta, peccatoris personam induens, Dominum orabat: *Conuerte me Domine, & conueriar: postquā enim conuertisti me, egi pœnitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussisti femur meum.* Femur autem percutere homines solent, cū primū nouum aliquid & insolitum intelligunt, quod antea p̄orsus ignorabant. Tunc enim vel femur, vel frontem etiam non sine quodam stupore & admiratione percutere solent. Hoc ergo indicio Propheta significat peccatorem, vbi diuinæ lucis intra se radium admisit, protinus tenebras suas, periculi sui magnitudinem, serpentis antiqui fraudem, detestabilem peccati faciem, diuinæ erga se bonitatis patientiam, beneficentiam, maiestatis amplitudinem, iustitiæ seueritatem agnoscit: & partim quidem timore corripitur, partim in spem erigitur, partim amore tantæ pietatis inflammatur, & tenebras suas horrens, cum Augustino clamat: *Va ve tenebris meis, in quibus aliquando iacui.* Femur percutere Cacus enim eram, & cacitatem amabam, & ad tenebras per tenebras ambulabam. Ab his ergo tenebris noui luminis beneficio emerisse, id demum est femur suum percussisse. Hoc igitur diuinum lumen, hanc cælestem opem Dauid quoque petebat, cū diceret: *Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis.* Ad hoc autem orationis genus Adrianus pœnitentiæ tempore omnes tenebris sentit: hac videlicet ratione inductus, quod cū per se nemo nisi diuina ope adiutus, hunc animi affectum atque peccati odium habere possit, quā ratione ad illud tenetur, eadem etiam ad hanc cælestem opem implorandam teneri ait. Oratio enim eius generis præceptum est, quod nos in necessitatis articulo obligat. Necessitatis autem huius tempus est, vbi ad pœnitentiam & salutarem animi compuncti onem adstringimur.

N e c hoc tamen contenti esse debemus, nisi nos quoque quod pro nostra virili possumus, præstandum curemus. Hoc enim ad omnia virtutum officia necessarium est.

Ierem. 31.

August. in medita.

Femur percutere quid.

Psal. 50.

Adrian.

Oratio

quādo nos obligat.

Ad omnia virtutū officia requi-

est.

est, vt quæ facere debemus à Domino speramus, & ipsi ritur, vt etiam illud ipsum quod possumus, exequamur. Deus qua facere enim quamvis frequenter (quæ eius est pietas) dormien- debemus à tes excitet, semper tamen adiuuat conantes, & ad id Deo postu- quod rectum est aspirantes. Sed ais: Quonammodo hunc lemus. animi mœrorem atque mœstitiam consequi potero? Imi- tare pium illum & verè pœnitentem regem, qui cum Deo agens dicebat: Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ. Cuius exemplum diuus Ber- Bernard. hardus sectari cupiens aiebat: *Dies mei sicut umbra declina-* Isaiæ 38. *uerunt, & sine fructu transferunt: placeat tibi Domine, vt re-* cogitem eos in amaritudine animæ meæ. Hoc autem D. Grego Gregor. rius ait esse præteritum tempus redimere. Si enim illa Ephes. 5. Apostoli verba interpretatur: *Redimentes tempus, quoniam* dies mali sunt. Tempus, ait, redimimus, quando anteactam vitam (quam lasciuendo perdidimus) flendo reparamus. Tunc enim cum tempus illud quod malè collocatum & amissum est, luctus & mœro- ris materiam facimus, ipsum quodammodo recuperamus: quando quod antè seruierat libidini, modò salutarì mœrore seruit ac pœniten- tia. Qua igitur ratione hunc in animo meo doloris affe- Que nos cõ- ctû excitare incipiam? Multa sunt, quæ nos ad hoc cõmo mouere so- uere possunt: sed illud in primis, si diligēter quid peccā- lent ad do- do amiseris consideres, & quid merueris. Alius referret, lozem de cõ quod ius æternæ hæreditatis amiseris, quod æternum missio pec- gehenæ suppliciū promerueris, quæ duo mala sanguineis cauo. lachrymis (si id quidē fieri posset) lugenda essent: sed ego nihil aliud in præsentia dicam, nisi quod peccādo, Deum ipsum, hoc est, summum & infinitum bonum, & omnium expetendorum vltimum amisisti: & ex benevolentissimo atque beneficentissimo Patre, seuerissimū indicem atque adedò capitalem hostem effecisti. Quo ergo animi angore hæc tanta iactura deflenda est? Luger vidua dies no- ctēsque, quod virum amisit: tu non lugeas qui Deum toties amisisti? Qua ergo pœnitentia, quò animi an- gore flere debes, quod Deum amiseris, se iacturæ ma- gnitudini aliqua saltem ex parte luctus respondere de- beat? Referunt historiæ gentium, Alexandrum illum Ma- gnum cum ebrius esset, Clitum amicum fidissimum oc- cidisse. Cùm autem in se reuersus quod fecerat rescui- sset, tanto dolore ob amici mortē, & admissū dedecus con- sternatus fuit, vt sibi manus afferre, & mortē consciscere

voluerit. Si ergo exstinctus amicus, & facti dedecus sic homines afficit: quo animo esset debet, qui & Deum amittit, & illius maiestatem atque imperium contempsit, & pro nihilo habuit? Est item percelebre Romanæ Lucretiæ exemplum, quæ tam acri animi dolore sauciata fuit, quod à Tarquinio vim passa fuerit, ut pectus suum pugione transfodisset, vitam sibi eripuerit. Quem eius dolorem, neque gehennæ metus, neque cælestis hæreditatis amissio, neque diuinæ maiestatis violatio, sed solum infamiae & turpitudinis dedecus, & mariti offensio excitarunt. Si ergo sola hæc causa tantum animo dolorem inussit, ut vitam & lucem perosa, sibi ipsa manus intulerit: quo quæso mœrore affici par est, qui tanto gravius deliquit, quantum maius est immensam Dei maiestatem violasse, contempsisse, & pro nihilo habuisse, & ab eius gratia & cælesti gloria excidisse, quam hominem offendisse? Quod enim Deus homine maior & beneficentior, hoc gravius est in eum quam in hominem deliquisse. Hinc Oseas Propheta: *Noli ait, latari Israël, noli exultare sicut populi, quia fornicatus es à Deo tuo.* Cæteri namque populi commētitios Deos colunt: à quibus neque iuari neque lædi possunt. Tu autem cum verum Deum colas, qui tibi Deus, hoc est, omnia bona est, quo te luctu conficere debes, qui hac prævaricatione omnia simul bona amisisti, dum eius leges & imperium contempsisti? Auget autem contemptiōis huius indignitatem, contemptiōis causa. Cum enim videamus homines pro rebus nihili, hoc est, aut voluptatis, aut exigui lucelli gratia omnes Dei leges & præscripta contemnere, eumque à se abalienare: an non indignissimum est, pro rebus nihili summum illud bonum commutare? an non hoc tantum nefas æterno luctu & lachrymis dignum est? Vnde enim tot illa lachrymarum flumina manarunt, quas David post admissum scelus effudisse toties commemorat? Alibi enim ait: *Lauabo per singulas noctes lectulum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* Et mox: *Turbatus est à furore oculus meus.* Pro quo D. Hieronymus vertit, *Caligauit præ amaritudine oculus meus.* Idemque pro eo quod nos legimus: *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei,* vertit: *Riuus aquarum defluebant ab oculis meis.* Alibi verò: *Miser factus sum, & curuatus sum usque in finem: tota die contristatus ingrediebar.* Et, *Cornu meum conturbatum est in me,*
dereli

Oseas 9.

Psal. 6.

Hieron.

Psal. 118.

Psal. 37.

Idem.

dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum nō est mecum. Quā perennis ergo lachrymarum fluxus erat, qui lumen oculorum obscurauerat! Hoc igitur modo afficiuntur, fratres, qui cælesti lumine irradiati, hanc dedecoris sui maculam agnoscunt. Cū enim Deum super omnia diligant, & peccatum supra omnia mala detestentur, longè grauius ferunt, se peccatum commississe, quā in omnia mala corporis incidisse.

III.

EXISTIMO vos, fratres, cū hæc auditis, animo *Legis pro-* concidere, cum quisque tacita apud se cogitatione dicat, *prium me-* nequaquam se hunc tantum animi mœrorem atque cru- *tū animis* ciatum consequi posse? atque ita forsitan de venia despe- *iniicere* rabit, cū nisi pœnitentibus venia non detur. Nihil miror si quæ à nobis dicta sunt, timorem vobis incutiant. *Exod. 13.* Hoc enim legis proprium est, quæ merum animis iniicit. Quam rem fulgura & tonitrua, fumus & ignis quæ in monte Sinai viscebantur cū lex ferretur, indicabant. Adest tamen Euangelij virtus, quæ salutarem hunc metum non prorsus adimit, sed moderatur. Legis enim est, timorem incutere: Euangelij verò, amorem excitare. *Euangelij* Legis est, mœrore afficere, Euangelij, consolari. Cur ita? *verò amo-* Quia legis est petere, Euangelij, donare. Legis est, im- *rem exci-* perare tributa, Euangelij est, largiri beneficia. Legis est *tare.* præcipere quæ ad salutem facias, Euangelij est, spiritum atque vires donare, quibus id facias. Ex hac igitur Euangelij virtute trianunc vobis proponam, quibus in spem veniæ assurgere, & timorem istum moderari possitis.

LEX igitur (quā modò explicauimus) à verè pœnitentibus postulat, vt Deum super omnia diligant, & peccatum similitudine super omnia detestentur, summūque dolorem ex eius perpetratione concipiant, ipsumque deinde super omnia vitare studeant. Quod quidē propositum omnium diuinorum mandatorum obedientiam virtute atque animi destinatione complectitur. Cū igitur quatuor hæc diuina lex à verè pœnitentibus exigat, quorum nullum præstare ægra natura potest, metu atque pauore animus salutis æternæ avidus cōcutitur. Occurrit autem Euangelium menti ad hunc modum con-

sternatæ, quod tria timidis mentibus solatia præbet.

Euangelii PRIMVM est summa Dei nostri bonitas & prouidentia imi-
dis menti- dentia, qui omnia ad salutem necessaria cumulatissime
bis solatia præbet. Cum igitur is nobis præcipiat, quæ supra natu-
præbet. ræ nostræ facultatem posita sunt, ipse nobis vires atque

Deut. 6. animus ad ea exequenda ita largitur, vt cum nos ea facimus, ipse nobiscum eadem operetur. Hoc autem apertissimis Scripturæ testimoniis comprobatur. Exigit à nobis Dominus, vt se toto corde, ac tota mente supra omnia diligamus. At ipse nobis ad hoc Spiritum sanctum & charitatis virtutem quæ id præstare possimus, largitur, cum ait: *Circumcidet Dominus cor tuum, & cor seminis tui* (hoc est, ab immodico rerum labentium amore separabit) *vt ita demum diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, &c.* Hoc igitur quod is à me exigit, ipse mecum operatur. Idem etiam per Ezechielem ait: *Proiците à vobis omnes prauaricationes vestras, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum.* Hoc ipsum autem per eundem Prophetam se nobis daturum pollicetur, dicens: *Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in visceribus vestris: & auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum.* Ipse rursus à nobis petit, vt ad se & cor nostrum, & viam nostram dirigamus: & per Prophetam grauiter indignatur, quod hoc præstare noluerimus, dicens: *Generatio quæ non direxit cor suum, & non credidit Deo spiritus eius.* At eius opus & beneficium esse cor dirigere, per eundem Prophetam testatur, cum ait: *Tu parasti directiones, &c.* Videris ergo Deum nobiscum eadem ipsa cooperari quæ is exigit à nobis? Cum enim ea præcipiat, quæ naturæ lapsæ facultatem superant, necessariò facendum est, opẽ ad hoc suam omnibus præsto esse, alioqui impossibilia præciperet: & cõtra iustitiæ suæ leges ageret, si me ad æternam pœnam damnaret, quia non præstiti quod non poteram: quod quidem à diuinâ bonitate alienissimum est. Hinc inter sanctorum Conciliorum decreta hoc etiam habetur: Si quis dixerit Deum impossibilia præcipisse anathema sit. Neq; enim impossibile appellandũ est, quod ego diuinâ ope fretus (quæ nulli deest) efficere potero, quamuis id per me solum præstare nequeam. Hoc autem diuinum auxiliũ omnibus esse expositum, idem ipse Dominus prophetica voce testatur, cum ait: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et iterum:

Deut. 30. *Circumcidet Dominus cor tuum, & cor seminis tui* (hoc est, ab immodico rerum labentium amore separabit) *vt ita demum diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, &c.* Hoc igitur quod is à me exigit, ipse mecum operatur. Idem etiam per Ezechielem ait: *Proiците à vobis omnes prauaricationes vestras, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum.* Hoc ipsum autem per eundem Prophetam se nobis daturum pollicetur, dicens: *Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in visceribus vestris: & auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum.* Ipse rursus à nobis petit, vt ad se & cor nostrum, & viam nostram dirigamus: & per Prophetam grauiter indignatur, quod hoc præstare noluerimus, dicens: *Generatio quæ non direxit cor suum, & non credidit Deo spiritus eius.* At eius opus & beneficium esse cor dirigere, per eundem Prophetam testatur, cum ait: *Tu parasti directiones, &c.* Videris ergo Deum nobiscum eadem ipsa cooperari quæ is exigit à nobis? Cum enim ea præcipiat, quæ naturæ lapsæ facultatem superant, necessariò facendum est, opẽ ad hoc suam omnibus præsto esse, alioqui impossibilia præciperet: & cõtra iustitiæ suæ leges ageret, si me ad æternam pœnam damnaret, quia non præstiti quod non poteram: quod quidem à diuinâ bonitate alienissimum est. Hinc inter sanctorum Conciliorum decreta hoc etiam habetur: Si quis dixerit Deum impossibilia præcipisse anathema sit. Neq; enim impossibile appellandũ est, quod ego diuinâ ope fretus (quæ nulli deest) efficere potero, quamuis id per me solum præstare nequeam. Hoc autem diuinum auxiliũ omnibus esse expositum, idem ipse Dominus prophetica voce testatur, cum ait: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et iterum:

Ezech. 18. *Proiците à vobis omnes prauaricationes vestras, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum.* Hoc ipsum autem per eundem Prophetam se nobis daturum pollicetur, dicens: *Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in visceribus vestris: & auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum.* Ipse rursus à nobis petit, vt ad se & cor nostrum, & viam nostram dirigamus: & per Prophetam grauiter indignatur, quod hoc præstare noluerimus, dicens: *Generatio quæ non direxit cor suum, & non credidit Deo spiritus eius.* At eius opus & beneficium esse cor dirigere, per eundem Prophetam testatur, cum ait: *Tu parasti directiones, &c.* Videris ergo Deum nobiscum eadem ipsa cooperari quæ is exigit à nobis? Cum enim ea præcipiat, quæ naturæ lapsæ facultatem superant, necessariò facendum est, opẽ ad hoc suam omnibus præsto esse, alioqui impossibilia præciperet: & cõtra iustitiæ suæ leges ageret, si me ad æternam pœnam damnaret, quia non præstiti quod non poteram: quod quidem à diuinâ bonitate alienissimum est. Hinc inter sanctorum Conciliorum decreta hoc etiam habetur: Si quis dixerit Deum impossibilia præcipisse anathema sit. Neq; enim impossibile appellandũ est, quod ego diuinâ ope fretus (quæ nulli deest) efficere potero, quamuis id per me solum præstare nequeam. Hoc autem diuinum auxiliũ omnibus esse expositum, idem ipse Dominus prophetica voce testatur, cum ait: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et iterum:

Ibidem 36. *Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in visceribus vestris: & auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum.* Ipse rursus à nobis petit, vt ad se & cor nostrum, & viam nostram dirigamus: & per Prophetam grauiter indignatur, quod hoc præstare noluerimus, dicens: *Generatio quæ non direxit cor suum, & non credidit Deo spiritus eius.* At eius opus & beneficium esse cor dirigere, per eundem Prophetam testatur, cum ait: *Tu parasti directiones, &c.* Videris ergo Deum nobiscum eadem ipsa cooperari quæ is exigit à nobis? Cum enim ea præcipiat, quæ naturæ lapsæ facultatem superant, necessariò facendum est, opẽ ad hoc suam omnibus præsto esse, alioqui impossibilia præciperet: & cõtra iustitiæ suæ leges ageret, si me ad æternam pœnam damnaret, quia non præstiti quod non poteram: quod quidem à diuinâ bonitate alienissimum est. Hinc inter sanctorum Conciliorum decreta hoc etiam habetur: Si quis dixerit Deum impossibilia præcipisse anathema sit. Neq; enim impossibile appellandũ est, quod ego diuinâ ope fretus (quæ nulli deest) efficere potero, quamuis id per me solum præstare nequeam. Hoc autem diuinum auxiliũ omnibus esse expositum, idem ipse Dominus prophetica voce testatur, cum ait: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et iterum:

Psal. 77. *Generatio quæ non direxit cor suum, & non credidit Deo spiritus eius.* At eius opus & beneficium esse cor dirigere, per eundem Prophetam testatur, cum ait: *Tu parasti directiones, &c.* Videris ergo Deum nobiscum eadem ipsa cooperari quæ is exigit à nobis? Cum enim ea præcipiat, quæ naturæ lapsæ facultatem superant, necessariò facendum est, opẽ ad hoc suam omnibus præsto esse, alioqui impossibilia præciperet: & cõtra iustitiæ suæ leges ageret, si me ad æternam pœnam damnaret, quia non præstiti quod non poteram: quod quidem à diuinâ bonitate alienissimum est. Hinc inter sanctorum Conciliorum decreta hoc etiam habetur: Si quis dixerit Deum impossibilia præcipisse anathema sit. Neq; enim impossibile appellandũ est, quod ego diuinâ ope fretus (quæ nulli deest) efficere potero, quamuis id per me solum præstare nequeam. Hoc autem diuinum auxiliũ omnibus esse expositum, idem ipse Dominus prophetica voce testatur, cum ait: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et iterum:

Psal. 96. *Tu parasti directiones, &c.* Videris ergo Deum nobiscum eadem ipsa cooperari quæ is exigit à nobis? Cum enim ea præcipiat, quæ naturæ lapsæ facultatem superant, necessariò facendum est, opẽ ad hoc suam omnibus præsto esse, alioqui impossibilia præciperet: & cõtra iustitiæ suæ leges ageret, si me ad æternam pœnam damnaret, quia non præstiti quod non poteram: quod quidem à diuinâ bonitate alienissimum est. Hinc inter sanctorum Conciliorum decreta hoc etiam habetur: Si quis dixerit Deum impossibilia præcipisse anathema sit. Neq; enim impossibile appellandũ est, quod ego diuinâ ope fretus (quæ nulli deest) efficere potero, quamuis id per me solum præstare nequeam. Hoc autem diuinum auxiliũ omnibus esse expositum, idem ipse Dominus prophetica voce testatur, cum ait: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et iterum:

leges ageret, si me ad æternam pœnam damnaret, quia non præstiti quod non poteram: quod quidem à diuinâ bonitate alienissimum est. Hinc inter sanctorum Conciliorum decreta hoc etiam habetur: Si quis dixerit Deum impossibilia præcipisse anathema sit. Neq; enim impossibile appellandũ est, quod ego diuinâ ope fretus (quæ nulli deest) efficere potero, quamuis id per me solum præstare nequeam. Hoc autem diuinum auxiliũ omnibus esse expositum, idem ipse Dominus prophetica voce testatur, cum ait: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et iterum:

bonitate alienissimum est. Hinc inter sanctorum Conciliorum decreta hoc etiam habetur: Si quis dixerit Deum impossibilia præcipisse anathema sit. Neq; enim impossibile appellandũ est, quod ego diuinâ ope fretus (quæ nulli deest) efficere potero, quamuis id per me solum præstare nequeam. Hoc autem diuinum auxiliũ omnibus esse expositum, idem ipse Dominus prophetica voce testatur, cum ait: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et iterum:

impossibile appellandũ est, quod ego diuinâ ope fretus (quæ nulli deest) efficere potero, quamuis id per me solum præstare nequeam. Hoc autem diuinum auxiliũ omnibus esse expositum, idem ipse Dominus prophetica voce testatur, cum ait: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et iterum:

Hoc autem diuinum auxiliũ omnibus esse expositum, idem ipse Dominus prophetica voce testatur, cum ait: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et iterum:

cum ait: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et iterum:

Si conuerteris, conuertam te: hoc est, vos quod vestrum est, aspicere curate. Habetis enim non modò liberam arbitrij facultatem, sed fidem etiam, & sufficiens auxilium, quod nemini ad salutem deest. His ergo opibus, quas habetis, in Deum assurgite: atque demum ego, quod mearum partium est, fideliter exhibebo. Fidelis enim sum, neque meipsum cuiquam negare potero. Si enim naturalium causarum influxus, vbi materiam inuenit paratam atque dispositam, adeò constans & certus est: quid de prima & summa omnium causa existimādum est (à qua omnium aliarum causarum ordo & rectitudo manat) cùm mentem hominis ad se adspirantem, & eius opem suppliciter implorantem videt? An fieri villo modo poterit, vt homo quod potest exequatur, Deus autem quod ad benignitatem & bonitatem suam pertinet, non efficiat? Nullo modo. Quæ quidem res adeò constans & vera est, vt vel hæc vna ratio causam Domini in iudicio aduersus improbos præcipuè tueatur: quòd ipse paratus semper fuerit opem ferre volentibus, & ad eam adspirantibus: vitio autem eorum factum esse, vt diuina ope nudati, iumentorum more in sceleribus suis computruerint.

VERVM hoc in loco illud necessariò monendus est poenitens, vt non segniter & languide, sed tota animi cōtentione & ardore exequi studeat quod suarum partium est. Sic enim legimus: *Cum quaesieris Dominum, inuenies eum: si tamen quaesieris eum in toto corde tuo, & tota tribulatione animæ tuæ.* Vt enim Euseb. Emis. ait: *Non leui agendum est contritione, ut delicta illa redimantur, quibus mors æterna debetur.* Clamandum ergo, & cum Deo piis precibus Cananææ more colluctandum, vt opem ipse suam nobis largiri dignetur: nec ab hoc studio & petitione cessandum, donec homo scintillas aliquot, velut diuinæ miserationis obides intra pectus suum sentiat. Hoc igitur primum infirmitatis nostræ solatium sit, vt cum D. Augustino dicamus: *Domine da quod iubes, & iube quod vis.*

ALTERVM verò est, ne prorsus animo concidatis, cùm summum illum dolorem quem hætenus exposuimus, consequi posse desperatis. Non enim sensibilem dolorem, sed rationalem præcipuè à poenitente requirimus. Quæ res quamuis tardioribus difficilis ad intelligendum sit: conabor tamen rud. aliqua & crassa similitudine

Simile.

vtcumque eam explicare. Est domus aliqua bicamerata & tricamerata, qualia erant in arca Noë: cœnacula varia: est & simplex domus, quæ nihil horum habet. In domo autem bicamerata vix strepitus aliquis in superiori camera effici potest, quod non aliquo modo in inferiori intelligatur: nihilominus tamen potest is strepitus tanto silentio fieri, vt nihil infra sentiat. Hanc porro similitudinem ad animam transferamus. Ea enim velut quædam bicamerata domus est. Est enim in anima nostra duplex portio: altera superior, quæ Angelicæ naturæ propior est, in qua intellectus & voluntas resident: altera verò inferior, quæ nobis cum pecudibus communis est, in qua affectus & motus animorum sunt. Cùm autem hæ duæ animæ nostræ portiones, partim quidem naturæ vinculo colligatæ, partim verò officiis distinctæ sint: euenire potest, vt in superiore illa portione motus aliquis insit, qui ad inferiorem animæ partem non pertingat: quandoquidem partes istæ inter se distinctæ sunt. Cæterum, si motus ille fuerit vehementior, non in sola superiore parte hæret, sed in inferiorem quoque vim suam exerit, atq; ad illam vsque porrigitur. Subiciamus huius rei exemplum. Vbi diuinus amor vehementer in parte animæ superiore flagrat, spirituale gaudium parit. Quod gaudium cùm ingens est, partem quoque animæ inferiorem, quæ illi coniuncta est, miro modo afficit atque oblectat. Quo fit, vt ipsa etiam caro, cui hæc portio animæ adhæret, eiusdem quoque lætitiæ particeps fiat. Vnde est illud Propheticum: *Cory meum & caro mea exultauerunt in Deum vnum.* Ex hac enim naturarum communione spiritualis quoque lætitiæ communio manat: cùm ex alia in aliam partem sibi coniunctam redundat. Verùm vbi gaudium illud spiritus non ita magnum est, in sola superiori animæ portione præcipuè residet, neque ad inferiorem pertingit. Quod autem de gaudio, idem de dolore dicendum est. Vbi enim peccati detestatio à charitate profecta vehementissima est, dolorem quoque atque displicentiam in partem animæ inferiorem ita refundit, vt corpus etiam ipsum mœroris huius particeps fiat, & dolorem suum lachrymarum imbre tesseretur. Sic enim Maria Magdalena, sic David post lapsum, sic post negationem Petrus, amarè fletuisse dicuntur. Quamuis enim illa sceleris sui

dere

detestatio atque displicentia in parte animæ superiori hæreret, vim tamen suam ad corpus vsque animæ coniunctum porrigebat, & ingenti illud amaritudine atque dolore conficiebat. Cæterum vbi detestatio illa non perinde actis est, minus doloris atque mœroris sui vim in inferiorem animæ partem effundit. Quæ res apertè arguit, tenuem quidem esse illam peccati detestationem, quæ in mente est, non tamen nullam esse: præsertim cum homo sentit se Deū rebus omnibus anteferre, & peccatum quod aduersus illum pugnat, tanquam summum malum super omnia detestari, & constanti animi sui destinatione illud deinceps tāquam summum malum cauere proponit. Hoc igitur secundum solatium iis propono, qui anxij sunt, quòd illud flumen lachrymarum, illamque mœrentis animæ consternationem non assequuntur.

TERTIVM quoque his addo. Diximus enim mœro- *Tertium i*
rem hunc non ex solo gehennæ metu, sed ex Dei amore *midorū so-*
potissimum manare debere. Sunt tamen quidam, qui ma- *latium.*
gis suppliciorum metu concutiuntur, quàm Dei amore
alliciantur. Num igitur istos à spe salutis & consequendæ
veniæ excludemus? Nequaquam. Horum enim solatio *Seff. 14.*
Tridentina Synodus prouidisse videtur, quæ sic ait: Il- *caput 4.*
lam verò contritionem imperfectam quæ attritio dici-
tur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione,
vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter
concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe
veniæ, declarat non solum non facere hominem hy-
pocritam, verum etiam donum Dei esse, & spiritus
sancti impulsus, non adhuc quidem inhabitantis, sed
tantum mouentis, quo pœnitens adiutus viam sibi ad ius-
titiam parat. Et quamuis sine sacramento Pœnitentiæ *Contritio*
per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat: *disponit ho-*
eum tamen ad Dei gratiam in sacramento Pœnitentiæ *minem ad*
impetrandam disponit. Hoc enim timore vtiliter con- *suscipiendā*
cussi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem, plenam ter- *gratiam.*
roribus pœnitentiam egerunt, misericordiam à Domi-
no impetrarunt. Hæc verba Concilij. Ex quibus
virtus sacramenti Confessionis apertè colligitur: quæ
ex attrito contritum hominem facit. Diligenter ta-
men Concilij verba obseruanda sunt, cum ait, attri-
tionem hanc viam esse ad salutem, si excludat volun-
tatem

tatem peccandi. Hoc enim præcipuum huius attritionis caput est : sine quo nihil huiusmodi attritio proficit ad salutem. Hoc enim nomine Niniuitarum pœnitentia commendatur, quòd non modò ieiuniis & lachrymis animi sui dolorem testati sunt : sed etiam quòd à pristinis sceleribus sese continuerint. Sic enim legimus:

Iona I.

Vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala. Quocirca non incommodè verba à nobis in themate propòsita hoc in loco repetimus : nempe, *Conuertere ad Dominum, & relinque peccata, peccare ante faciem Domini, & minue offendicula.* Hi sunt namque præcipui veræ pœnitentiæ comites. Primùm enim pristina scelera deferenda sunt : nec modò scelera, sed scelerum quoque offendicula, quæ nos in ea præcipitant. Neque enim alterum sine alterius ope constare potest. Quicumque autem utrūq; præstare sollicitè ac diligenter studuerint, non dubiùm, quin de diuina pietate & miseratione in præsentem quidem vitam Dei amicitiam & gratiam, in futura verò sempiternam gloriam consequi mercantur.

CONCIO TERTIA, DE SECVNDA POENITENTIAE PARTE, Confessione.

THEM. *Conuertere ad Dominum, & relinque peccata, &c.* Ecclesiast. 17.

IN Superiori Concione, fratres charissimi, primam ac præcipuam Pœnitentiæ partem absoluius : reliquum est, vt secundam, nempe Confessionem, expediamus. Est autem Confessio vnum è septem Sacramentis, à Christo Domino post passionem & resurrectionem suam institutum : cùm Apostolis dixit, *Accipite Spiritum sanctum : quorum remisieritis peccata, remittuntur eis, &c.* Quibus verbis clauces regni cælorum, potestatesque remittendorum peccatorum Ecclesiæ ministris tradita est. Quod quidem beneficium nec ante legem,

Iohan. 20.

nec

nec in lege mundus acceperat : quia nondum fons ille
 patuerat , vnde fluxit sanguis & aqua in ablutionem
 peccatoris & menstruata. Ante legem verò , sacrificia *Zach. 15.*
 iusti homines pro expiatione peccatorum litabant.
 Hoc enim sancti Iob singulis diebus pro filiorum deli- *Iob 1.*
 ctis faciebat , dicens : *Ne forte peccauerint filij mei , &c.* Sic
 etiam in lege sacrificia pro peccatis offerebantur. Quæ
 tamen sic erant sacrificia , vt non essent sacramenta ,
 qualia nostra sunt. Nostra enim & continent & causant
 gratiam : illa verò elementa ieiuna erant : quæ non
 sua virtute , sed precibus & fide offerentis salutaria
 erant. At in confessione non deuotio contentis mo-
 dò , sed etiam sacramentum ipsum pœnitentibus suf-
 fragatur : quod gratiam & peccatorum veniam Domi-
 nicæ passionis virtute largitur. Itaque vbi tu peccata
 tua lamentabili confessione prodideris , protinus ea de
 eo libro delentur , de quo scriptum est : *Nōne hac con-* *Deut. 32.*
ditæ sunt apud me , & signata in thesauris meis ? Sic enim le- *Psalm. 31.*
gimus : Dixi , confitebor aduersum me iniustitiam meam Domi-
no , & tu remisisti impietatem peccati mei. Cuius rei memo-
 rabile exemplum refert Iohannes Climacus in quinto *Iohannes*
 de pœnitentia gradu ; quamuis confessio cuius ille men- *Climacus.*
 tionem facit , sacramentalis non fuerit. Ait ergo , ad
 monasterium latronem quendam venisse , vt ibidem religionis ha-
 bitu suscepto , præterita vita maculas pœnitentia dilueret. *Qui in*
capitulum , præsentem cœtu monachorum adductus , iussusque ab Ab-
bate omnia crimina sua palam prodere : non erubuit ea omnia
quamuis atrocissima , & fœdissima , lachrymabili confessione in con-
spectu omnium confiteri. Quod quidem Abbatis consilium
 idem Climacus vehementer demiratus , quæsiuit ab eo ,
 cur tam nouo & insolito confessionis genere usus esset ? Ad quæ ille :
 Hoc feci (ait) vt reum per præsentem temporalemque confusionem
 æternæ confusione liberarem : quod factum est. Neque enim ex
 pauimento surrexit , ô Ioannes , quoad peccatorum omnium re-
 missionem potitus est. Neque velim huius rei scrupulo mouearis. Nam
 vnus ex Patribus , qui illic aderant mihi , procerum quendam ac terri-
 bilem se vidisse asseuerauit , conscriptâ chartam & calamus tenentē :
 & cum frater ille humi prostratus peccatū consitens pronunciaret , hoc
 ille calamo debebat. Hæc ille. Quisquis igitur hoc modo pec-
 cata deleri , quisquis à morte ad vitam suscitari optat ,
 non erubescat confiteri vni , quod latro ille omnibus

I. Reg. 5.

confessus est. Huius autem rei imaginem nobis ad vinum repræsentat ille Naaman Syrus, lepræ morbo infectus, cui Heliseus præcepit, vt septies corpus suum in Iordane lauaret, quo à lepræ morbo, quo erat infectus, sanaretur. Quid enim septupla lotio ad miraculum faciebat, nisi mysticum aliquid hac multiplici ablutione nobis Dominus ostendere veller? Quid verò aliud septupla ablutio, nisi septem, hoc est, omnium criminum confessionem designat, qua à peccati lepra purgamur? Quas ergo ei gratias agemus, qui tali compendio aditum nobis aperuit ad salutem? Quæ enim facilior medela, quàm vt confessio peccatorum, remedium sit peccatorum? vt si per os foras efferantur, ab ipsa protinus anima eiiciantur? Hæc enim facilitas nos ad pœnitentiæ studium inuitare maximè debuisset. Vnde hac ratione serui Naaman reluctantem ipsum, & Prophetæ consilium despicientem, ad eam ablutionem compulerunt, dicentes: *Pater, & si rem grandem dixisset tibi Prophetæ, certè facere debuisses, quanto magis quia nunc dixit tibi: Lauare, & mundaberis.* Qua ratione permotus Naaman, cùm iam abiret indignans, reuersus lauit septies in Iordane, protinùsque à lepra mundatus, pristinæ sanitati redditus est. Eadem igitur nobiscum Dominus facilitate ac benignitate in hoc sacro pœnitentiæ lauacro vitur. Non enim longinqua peregrinatione, non sumptibus magnis, non longa inedia, non denique plagis ac verberibus nos ad hoc astringit: ipsa enim peccatorum lamentabilis atque humilis confessio, peccatorum absolutio est. Humilis, inquam, vt verè se homo reum & diuina misericordia indignum agnoscat: sine hac enim humili sui cognitione frustra commissorum veniam petit. Rectè enim Diuus Augustinus: *Quomodo, inquit, Deus dignabitur ignoscere, si tu dignaris agnoscere?* Qui autem crimina sua vel non agnoscunt, vel excusationibus regere alleuare nituntur, communis omnium parentis Adæ exemplum sequuntur, qui & crimen suum excusare nixus est, & vbi vocem Domini audiuit, intra densiora se paradisi fruteta abscondit. Quibus latebris non id affecutus est, vt non illum Deus videret, sed ne ipse Deum videret. Ad hunc ergo modum cùm homines scelera sua quæsitis coloribus alleuant, non quidem Deum,

sed

August.

Genes. 3.

sed seipsos decipiunt, nec iudici Deo hac ratione scelera sua abscondunt (qui renes scrutatur & corda) sed sibi ipsis abscondunt, sibi que periculosè admodum imponunt. Nec minus notanda & accusanda est illa primæ transgressionis excusatio, qua vir in mulierem sibi à Deo datam, mulier verò in serpentem à Deo creatam inobedientiæ suæ culpam transtulerunt. Cuius excusationis rationem si quis diligenter obseruet, hoc planè deprehender, nempe primis illis generis nostri parentibus adeò diuinæ similitudinis desiderium imis visceribus infixum fuisse, vt quoniam Deo in bonorum suorum opulentia similes fieri nequiverunt, hoc conati sunt, vt Deum ipsum malorum suorum participem, hoc est, sibi ipsis similem facerent. Quo quid esse poterat indignius? Cum enim homo culpam suam in mulierem quam Deus illi dederat, coniecit, quid aliud quàm culpæ suæ Deum consortem facit, qui talem sibi mulierem in vitæ sociam dedit? Cum verò mulier serpentem accusat, Deum quodammodo accusat, quod serpentem crearit, & paradysum introire permiserit, vt se incautam deciperet. Hic igitur hæreditarius hominum morbus est, quem ab his parentibus traximus: à quo longè abesse verè pœnitens debet, si confiteri ritè velit: quando inter salutariis confessionis leges ea vel in primis numeratur, vt scelera sua pœnitens in confessione non excuset, sed accuset: & cum Propheta ad Dominum clamet: *Non declines cor meum in verba malitia ad excusandas excusationes in peccatis.* Psal. 140.

C A T E R V M ad hanc confessionem ritè faciendam (quemadmodum in superiori Concione diximus) opus est, vt paulisper homo à curis sæculi secedens, secretum conscientia suæ ingrediatur, ibique scrutetur omnia mala sua, & iterum atque iterum verset ac voluat omnia latibula conscientia suæ: vt quicquid ibi sordium inuenit, velut in fasciculum congerat, perque oris confessionem foras eiiciat. Est autem admiratione dignissimum animaduertere quàm apposito ordine ac ratione huius rei imaginem voluerit olim Dominus adumbrare. Populo enim suo urbem Hiericho obsidenti præcepit, Iosue 6. vt septem continuis diebus eam urbem cum sacerdotibus & fœderis arca in silentio circuissent, septimo verò die post huiusmodi circuitum vociferarent, & sacerdotes

tubis (quarum erat vsus in anno iubei) clangerent: ita enim futurum, vt perfidæ ciuitatis muri ruerent. Quod planè ita factum est: & ciuitas hoc ordine capta & expugnata. Quale quæso hoc pugnandi genus est? Quid tibi vult hæc tam noua & insolita bellandi ratio? Non dubito, quin hac velut imagine Dominus victoriam mundi, dæmonis, & peccati voluerit adumbrare. Quisquis ergo peccati regnum inter præcordia sua latens euertere vult, debet is primùm omnia animæ suæ latibula tanquam ciuitatis suæ mœnia tacitus explorare, & septemplici gyro omnes corporis sensus animæque potentias collustrare. Quod vbi in quiete & silentio studiosè ac diligenter effecerit, vociferetur protinus in confessione, lamentabili videlicet oratione peccata detegens: ac tunc insonante tuba sacerdotalis vocis (cuius vsus est in anno iubei, hoc est, remissionis) muri Hiericho funditus corruent: quia omnes dæmonum vires, quæ in peccatis nostris sitæ erant, protinus euerrentur.

Hoc igitur exemplo monemur, vt diligenti examine anteactam vitam silenter exploremus, vt sic tandem omnia animæ nostræ vulnera spiritali medico curanda proponamus. Quod contrà plerique faciunt, qui sine vlllo examine ad pedes currunt confessarij, ab eodem vt peccata requirat exigentes: quod ipsi prorsus nihil se meminisse dicant. Quo quid esse potest absurdius? quid magis præposterum, quàm vt ex tam ingenti malorum aceruo, quem in perniciem tuam congeffisti, ne manipulum quidem vnum colligere scias, quo te à tanto peccatorum onere leuare possis, cùmque adeò sis in omnia peccata præceps, adeò tamen ad eorum medicinam quærendam stupidus sis? Vnde autem hic tantus stupor, vt cùm omnium, vicinorum tuorum mores & crimina perspectissima habeas, & ea frequenter aliis referas, tua prorsus ignores: & cùm quid in aliena domo fiat exploratum habeas, quid domi tuæ geratur, nescias: si quæ velut in tua regione peregrinus? Vultis autem huius rei causam intelligere? Causa est, quod multi omnem fere spirituales sensum amiserunt, atque ita sine vlllo doloris sensu peccant. Si enim pro eo ac deberent, conscientia aculeis, cùm delinquant, pungerentur, dolor ipse ignorare atque obliuisci non sineret, quod aculeum

*Cur multi
peccata
sua obli-
uiscantur.*

animo

animo infixum reliquisset. Sic Petrus Apostolus, qui scelus suum fleuit amarè, nunquam eius memoriam in vita deposuit. Nemo enim acceptæ gravis iniuriæ aut contumeliæ obliuiscitur. Cur ita? Quia nimirum acris animi dolor obliuisci non finit, quod dolorem intulit. Si ergo mentem nostram admissa mala cruciarent, utique dolor ipse eorum nobis memoriam refricaret.

EXPONAM autem quantum in hac obliuione periculi sit. Si quis ita confitetur, ut peccati alicuius in confessione obliuiscatur: hæc obliuio quæ ex negligentia *Peccatorum inter confessionem obliuiscatur: hæc obliuio quæ ex negligentia* *fitendum* conscientiæ examine (ut antè diximus) procedit, non *obliuio* illum excusat, sed accusat potius, utpote quæ ex damna- *quam pe-*
bili causa proficiscatur. Quid ergo periculosius, quàm *riculosa.*
ut tu quidem te ritè esse confessum credas, cum tamen in oculis conditoris confessio tua non sit integra? Denique huiusmodi confessio à Doctoribus pro non integra habetur: perinde atque illa, in qua homo sciens & prudens peccatum aliquod reticuisse. Sicut enim huius- *Simile.*
modi confessio nulla est, ideòque iteranda; ita etiam ea ipsa de qua nunc agimus, dimidiata esse dicitur, quia eòdem tendit, & debita opera peccatum reticere, & ad eò se negligenter in hac parte gerere, ut peccatum aliquod necessariò sit prætermittendum. Sicut enim ad restitutionem tenetur non solum is qui ex deposito sibi credito aliquid subripuit, sed is etiam qui ad eò negligenter seruauit, ut alius facile subriperet: sic iterandæ confessionis reus est, & qui dedita opera peccata celauit, & qui ex crassa supinæque negligentia non detegit. Quod ego planè maius adhuc periculum iudico. Nam qui prudens & sciens tacuit aliquid, scit utique se non solum peccasse, sed etiam ad iterandam confessionem teneri. Qui verò in hac tanta re vecors & negligens fuit, cum sibi alicuius peccati in confessione prætermissi conscius non sit, securus agit, securè uiuit, & securè moritur: neque de remedio cogitat, qui non putat se egere remedio. Videtis ergo, fratres, quantum hic sit periculus: quod planè quò magis latet, hoc utique magis formidandum est.

Ne igitur in hanc foueam incidamus, demus operam, *Optimam*
ut ante confessionem peccata nostra diligenti examine *naða con-*
ad mentē reuocemus; ut ita demum confessio nostra verè *scientia.*

integra sit. Ratio autem ad hoc præstandum commodissima est, per ipsa Dei præcepta decurrere. Quia cum peccatum nihil aliud sit, quàm diuinæ legis præuaricatio, & celestium inobedientia præceptorum: necesse est ante oculos primùm collocare præcepta, vt præceptorum transgressiones clarius videamus. Scitis enim contraria iuxta se posita, sese mutuò illustrare. Quod planè qua ratione fieri debeat, iam nunc aperire incipiam. Quod tamen ita faciam, vt vna eadèmq; opera non modò rationem confitendi, sed etiam viuendi præscribam: hoc est, non solùm quomodo peccata detegere, sed etiam detestari debeatis: alterum enim ab altero separari non potest.

I.

*Peccatorū
numerus
quo ad fieri
potest
explican-
dus.*

SED prius tamen quàm rem ipsam aggrediar, illud vos admonitos velim, non satis esse peccatorum species & genera confiteri, nisi peccatorum numerum, quatenus fieri possit, explicetis. Nec enim satis est dicere, Peieravi, aut, concupiui, furatus sum, nisi numerum delictorum percenseas, vt animi tui morbum plenè medico patefacias. Quòd si cerrus numerus non succurrerit, eo modo quo succurrerit, exponendus est. Ersi ne hoc quidem potes, explica saltem, an crimen hoc tibi familiare & consuetum sit (qualis esse iurandi & peierandi apud nonnullos consuetudo solet) an aliquando huic malo resistas, & ab ea praua consuetudine sis alienus. Hac enim ratione vtrunque vulnus tuum medico propalabis. Cæterùm, si peccatum ex eorum numero est, quæ diutius animo infixæ hærent (qualia sunt inueterata odia, & carnis flagitia) si numerum peccatorum ignoras, temporis saltem spatium declara, quo in his sceleribus perstitisti.

*Peccatorū
circumstan-
tia aperi-
enda.*

DE I N D E illud etiam curandum, vt non peccata modò, sed peccatorum quoque circumstantias, quæ illa vehementer aggrauant, explices: vt si filius familias pecuniam quam à patre surripuit seruo traderet, vt virginis animum pecunia corrumperet: hoc quidem vnicum peccatum est, quia & vnum opus: quod tamen quatuor habet deformitates, quæ in confessione sunt explicandæ, nempe furtum, & stuprum, & duplex scandalum, quo

quo & seruum sceleris ministrum facis, & virginem ad impuram facinus sollicitas. Quæ omnia in confessione patefacienda sunt: sic tamen patefacienda, vt quantum fieri possit, aliorum quos in criminis consortium adsciui- sti, famæ parcas, & eorum nomina non prodas. Non enim aliorum criminum delator, sed tuorum accusator esse debes. His ita constitutis, reliquum est, vt per ipsa Decalogi præcepta decurrentes, & quid nobis diuina lege præcipiatur, & quot modis eam transgredi contingat, explanemus.

CONSTAT autem inter maxima Dei nostri benefi- *Legis tra-*
cia esse numerandum, quòd ipse in montem Sinai de- *ditio in*
scendere, & leges hominibus ferre dignatus sit: quibus *monte Si-*
& voluntatis suæ arcanum, & normam veræ pietatis *nai.*
atque iustitiæ, & viam ad immortalitatis gloriam pate-
faceret. Quod quidem beneficium tanti Moses fecit, vt
ad populum diceret: *Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt Deut. 4.*
ante te, ex die quo creauit Dominus Deus hominem super terram,
à summo calo vsque ad summum eius, si facta est aliquando hu-
iusmodi res, aut vnquam cognitum est, vt audiret populus vocem
Domini Dei loquentis de medio ignis, sicut tu audisti, & vidisti.
Hanc porrò legem Dominus non solum aperta voce
declarare (quam vniuersus populus auribus hausit) sed *Due tabu-*
etiam ad maiorem legis suæ gloriæ digito suo exarare *la legis.*
dignatus est. Duas autem ad hoc sibi voluit aptari lapi-
deas tabulas: in quarum altera tria præcepta, quæ ad di-
ninitatis cultum pertinerent: in altera autem septem, quæ
ad pacem cum hominibus retinendam spectarent, con-
scripsit. In præsentem ergo Concione prioris tabulæ præ-
cepta, in sequenti autem posterioris explanabimus.

Primum præceptum.

PRIMUM igitur Decalogi præceptum exigit, vt
Deum colamus. Vt autem D. August. ait: *Deus colitur tribus August.*
illis virtutibus quæ Theologica dicuntur, nempe fide, spe, & cha- *Deus coli-*
ritate. Hæ namque Deum intuentur, eumque debito *tur fide*
honore prosequuntur: quando vnaquæque earum diui- *spe, & cha-*
næ maiestatis amplitudini suo modo responder. *ritate.* Qua-
tenus enim Deus prima & summa veritas est, hoc à

nobis exigit, ut plenissimam verbis eius fidem habeamus, & cælum ac terram prius ruitura, quam ut eius veritas concidat, credamus: utque de eius maiestate ea sentiamus, quæ de summa æquitate, iustitia, & bonitate credere par est. Quia verò Deus noster infinita bonitate & clementia præditus est, & continuam earum rerum quas condidit, ac præcipuè hominum providentiam habet, hoc à nobis exigit, ut non modò æternam vitam, ad quam ipse nos condidit, ab eius misericordia expectemus: sed etiam ut in omnibus calamitatibus, tentationibus, ac pressuris, quæ nos vndique circumstant, ad illius opem & patrocinium suppliciter confugiamus, & ab eo malorum levamen, calamitatum remedium, & periculorum omnium depulsionem fidenter expectemus, & sub umbra alarum eius tutos & securos nos futuros speremus. Hoc autem munus & officium ad spei virtutem pertinere certum est.

S V M M A verò & infinita Dei bonitas & pulchritudo, & innumera in nos beneficia collata (quòd videlicet ipse nos ad imaginem & similitudinem suam condidit, ipse in matris utero omnia corporis nostri membra compexit & colligavit, sensibusque & organis distinxit, ipse in lucem editos & susceptos providentiæ suæ indulgentia servavit, ipse ab innumeris corporis & animæ periculis eripuit: quòdque ista omnia longè superat, ipse nos à diaboli & peccati tyrannide sanguine suo & mortis acerbissimæ supplicio redemit) summo quidem iure hæc omnia promerentur, ut si omnium Angelorum & hominum linguas & vires haberemus, iis omnibus illum laudare, illi grâtiâs agere, & illum diligere deberemus. Quod quidem officium ad charitatem pertinet, quæ virtutum omnium præstantissima est. His ergo trium virtutum officiis piè Deum colimus, dum quod illi summo iure debitum est, pro tenuitatis nostræ facultate tribuimus.

Quomodo peccent homines contra primum præceptum. His ita constitutis, facillè apparet, qua ratione aduersus primum hoc præceptum homines peccent. Peccant enim primum qui vel à fide (quod Deus auertat) descuerunt, vel (quod infidelitati proximum est) qui auguriis, veneficiis, sortibus, autrâctis vel expressis dæmonum inuocationibus, aliisque id genus sacrilegis at

artibus vñ sunt. His namque modis aduersus fidem delinquitur.

A D V E R S V S spem autem peccant, primum qui vane spei calamitatibus pressi, non ad clementissimi parentis Dei opem & misericordiam, sed ad humana præsidia confugiunt, & in illis non in Deo, spem salutis reponunt. Dissimili verò ratione aduersus eandem virtutem delinquant, qui diuinæ bonitatis & misericordiæ spe freti, licetius peccant: salutem sibi ab ea pollicentes, cum tamen à prauis operibus resilire nolint.

Peccat aduersus spem.

A D V E R S V S charitatem verò delinquant, qui neque conditor & authorem salutis suæ super omnia diligunt, neque illi pro tam multis maximisque beneficiis, cum tenentur, gratias agunt, neque illius recordantur, nisi cum per venerandum illius nomen iurant, aut peie rant: sicut ipse per Ieremiam queritur: *Recordantur*, inquit, *mei nomen in iudicio, iurantes in nomine meo mendaciter.* Cum autem à Domino dictum sit, ibi esse *cor nostrum, ubi thesaurus noster est*: quoniam modo Deum, suum esse thesaurum atque summum bonum probant, qui vix vnquam de illo cogitant, quo vno frui, quo vno delectari, in quo requiescere, de quo dies noctesque cogitare deberent?

Contra charitatem.

Ierem. 9.

Matth. 6.

Blasphemia & sacrilegi.

A D V E R S V S hoc etiam præceptum grauissimè delinquant, qui furore atque ita perciti, sacrilegum os in cælum ponant. Quorum scelus, immane illorum facinus imitatur, qui Christum Dominum supplicio crucis affecerunt. Sic enim interdum scelerati homines, demonum furiis exagitati aduersus Deum insaniunt, vt si tunc eis liceret, dentibus ipsum atque vnguibus quodammodo dilaniarent. Denique tale ac tantum est hoc flagitium, vt propter illud Dominus vna nocte centum octoginta quinque millia hominum in exercitu Sennacherib Regis Assyriorum occiderit: quòd is videlicet Dominum ore impio blasphemare ausus fuerit. Quamuis autem crimen hoc ad feros & immanes homines pertineat, nonnullæ tamen inter feminas simile quiddam designare solent. Cum enim eas angustia premunt, velut infirma vascula in igne posita crepant ac dirumpuntur, & impas in cælum voces iactant, & cum Deo disputare cupiunt: cur eas videlicet ita premat? cur vitam miseram & acerbam donec? cur cæteris infeliciores

2. Reg. 19.

efficiat? cur mortem non immittat? & alias his similes temerarias & insanas voces fundunt, quæ Deum accusant, quæ immitem ac crudelem, rerumque humanarum desipientem faciunt. Quo quid execrabilius esse potest? Quid enim aliud damnari agunt, cum gehennæ suppliciis torquentur? Quæ ex reliquet, loquelam hæc non tam hominum quàm dæmonum esse, aut eorum planè, qui ad illorum supplicia & contubernium tendunt. Sicut enim loquela patriam & nationem hominum prodit: ita planè loquela hæc (quæ propria damnatorum est) eos qui ipsa vtuntur, gehennæ ciues esse arguit.

Simile.

seipſos dæmoni deuouentes.

PECCANT etiam aduersus hoc præceptum non admodum dissimiliter, qui aut seipſos aut alios dæmoni deuouent. Hi enim quodammodo dæmones inuocare videntur, vt seipſos, aut alios abripiant. Quod planè impium est, quando dæmoni traditur, quod ad Dei imaginem conditum est. Et quidem aliquando, Deo ita permittente, dæmon inuocatus adest, arripitque interim siue corpora siue animas offerentium. Et quemadmodum Deū blasphemantes frequenter in hac etiam vita violenta & infelici morte occumbunt: ita etiam simili interdum supplicio, qui seipſos aut alios dæmoni deuouent, cruciantur. Certa relatione didici, quendam agricolam dum curui insideret, bobus à via paululum declinantibus, ira ac furore percitum, currum ac boues, seque ipsum dæmoni deuouisse: ac subito boues ipsos per montes & præcipitia desiliisse, & seipſos currumque & aurigam in frustra dissectos præcipitaſſe. Hoc planè merentur, qui se & sua talibus patronis committunt. Haftenus de primo prioris tabulæ præcepto.

Secundum præceptum.

SECUNDUM deinde sequitur præceptum, quo per iuria prohibentur. In cuius explanatione de iurandi ratione quatuor mihi quàm breuissimè dicenda esse video. Nempe quid & quotuplex iuramentum sit, qua ratione hoc præceptum violetur, & cuius grauitatis eius violatio sit. *Iurare.* (vt Theologi definiunt) *est rei quam asserimus, testem Deum facere.* Quocirca si verum iuramus, veritatis, si verò falsum, mendacij testem Deum facimus: quod impium

Iurare quid.

pium & sacrilegum est. Cùm autem illa imprecatione, quæ erat Hebræis familiaris, *Hæc faciat mihi Deus & hæc addat*, aut alia simili vtimur, iuramentum etiam imprecatorium esse dicitur; quo Deum non modò dictorum testem, sed etiam iudicem facimus, vt is eam de periuriis nostris ultionem exigar, cui nos ipsi iurantes addiximus.

DISTINGVUNT autè Theologi triplex iuramenti *Triplex genus* aliud quo affirmamus, aliud quo promittim⁹, aliud quo minamur. Et quidem in primo iurandi genere dupliciter delinquimus: cùm videlicet aut falsum pro vero affirmamus, aut quod dubium nobis vel parum exploratum est, constanter asserimus, & iureiurando firmamus. Nemo enim iuramento firmare debet, nisi quod ipsi certa fide compertum & exploratum est. *nus iuramenti.*

CÆTERVM cùm aliquid iurando promittimus, tripliciter delinquere possumus. Primùm quidem, si falso aliquid promittimus: cùm videlicet propositum atque animum præstandi quod promissimus, non habemus. Deinde, si animum quidem implendi habentes, postea tamen pœnitentia ducti, non implemus quod promissimus. Postremo, si vel quod iniustum est promittimus, vel quod pium & honestum est, minimè facturos iuramento firmamus: vtrūque enim aduersus iuramenti religionem militat. Huiusmodi verò iuramenta implere non tenemur: cùm iuramentum neque vinculum iniquitatis, neque impedimentum debeat esse virtutis. Ideoque qui iuramento promissit proximo aut non commodaturum, aut eum colloquio non dignaturum, aut acceptæ iniuriæ veniam non daturum, peccat quidem cùm hoc iurando promittit, nec implere tenetur. *Iurando aliquid promittentes tripliciter peccare possunt.*

QVOd autem de promissionis iuramento diximus, idem de voto sentiendum est: cùm votum etiam sit promissio Deo facta, quæ quamvis iureiurando firmata non sit, non tamen minori religione, sed multò etiam maiori seruanda est, quò maior ille est cui res promittitur: idèq; totidem modis votum, quo iuramentum promissionis violatur: quæ facillè quisque advertere poterit. *Iuramentum voti quomodo infringetur.*

In iuramento etiam quo minamur, tribus modis delinquere contingit. Primùm quidem, quando vt metum famulis aut liberis incutiamus, pœnam aliquam fin-

solet. Quare oro obtestorque vos, fratres, ut hoc in loco, atque hoc ipso tempore quo hæc auditis, hanc adeo perniciosam consuetudinem detestemini, illamque à vobis ac familia vestra funditus euellere proponatis: ne si fortè aliquando per incuriam deieretis, hoc vobis ad reatum criminis imputetur. Cui enim ipsa iam displicet consuetudo, quidquid etiam ex ea consequitur, displicet: neque hoc vobis vitio dabitur. Ut verò propositum hoc & firmitus & salubrius sit, statuite modò, pœnam aliquam vobis, quoties sine causa iuratis, infligere: siue breui aliqua oratione fusa, siue eleemosyna collata: ut his velut excitamentis & frenis memorem semper huius propositi animum retineatis, & hac ratione paulatim prauam istam ac detestabilem consuetudinem aboleatis: quæ ut continuata impietate firmata est, ita etiam contraria cura & religione abolebitur: in utramque enim partem consuetudo valet. Ex his ergo quæ à nobis dicta sunt, facile quisque intelliget, qua ratione se de peccatis aduersus hoc præceptum admissis, accusare debeat.

Hic ita expositis, huius peccati grauitas aperienda *Iuramenti* est. In quo cum summo periculo errant, qui quoniam *peccatum* crimen hoc sicut homicidia atque latrocinia legibus puni- *quæ graue.* airi non vident, adeo leue existimant, ut nihil eis frequentius in ore sit, ut in sermone quotidiano plura sint fere iuramenta, quam verba. Vix enim sine ingenti mœnore referre quisquam possit, qua facilitate passim ab omnibus & puellis, & viris, & feminis hoc præceptum violatur. Cuius tamen violatio adeo grauis est, ut secundum veræ theologiæ dogmata, si solam peccati speciem atque obiectum consideres, grauius sit periurij quam homicidij crimen, quod tantoperè homines exhorrent. Siquidem homicidij peccatum, aduersus hominem, periurij verò militat aduersus Deum: quem eo ipso quod peieramus, mendacem facimus, ut antè dictum est. Quod etiam peccatum frequentissimè Dominus non solum in futuro, sed in præsentī etiam seculo punit. Vnde in Ecclesiastico legimus: *Vir multum iurans, replebitur iniquitate, Eccles. 23.* & non recedet à domo eius plaga. Itaque duabus grauissimis in hoc seculo plectitur pœnis: primum quidem ruina multorum criminum: deinde ruina etiam domus suæ, & plagis, quæ illi continenter à vindice honoris sui Deo infertur.

Zach. 6.

inferuntur. Quod quidem noua quadam & mira ratione Zachariæ Prophetæ ostensum est. Sic enim ait: *Et conuersus sum, & leuavi oculos meos, & vidi, & ecce volumen volans. Exiit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Ego video volumen volans: longitudo eius viginti cubitorum, & latitudo eius decem cubitorum. Et dixit ad me: Hæc est maledictio qua egreditur super faciem omnis terra: quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur: & omnis iurans ex hoc similiter iudicabitur. Educam illud, dicit Dominus exercituum, & veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter, & commorabitur in medio domus eius, & consumet eam, & ligna eius, & lapides eius. Videte (quæso) quæ pœnarum acerbitate peierantes homines puniantur! Ideoq; meritò nos Sapiens ab hac praua consuetudine reuocat dicens: Iurationi ne assuescat os tuum: multi enim casus in illa.*

Eccles. 23.

Tertium præceptum.

Inultu fe TERTIVM deinde sequitur præceptum, quo festos dies *storu tria à* sanctificare iubemur. In quo tria à nobis exiguntur: quonobis ex-
guntur. rum duo in præcepto sunt, tertium verò præcepto proximum est. Exigitur enim primò, vt ab omni opere feruili abstineamus: deinde, vt Missam audiamus, tertio, vt

Et tribus hunc diem, tanquam Deo sacrum, maiori religione ac deuotione traducamus. Per quæ tria pater, quibus modis ad-
modis con- uersus hoc præceptum homines delinquant. Sicut enim
hoc præ- uersus hoc præceptum homines delinquant. Sicut enim
ptum pec- tria hæc à nobis exiguntur: ita tribus modis aduersus hoc
catur. præceptum peccamus. Ad quorum tamen elucidationem, quædam à nobis breuiter attingenda sunt.

Contra hoc PRINCIPIO enim quod ad seruiliu operu prohi-
præceptum bitionem attinet, non peccat lethaliter, qui ad horam breuiter opus aliquod seruile facit. Non enim ea superstitione Christiani festa sua sanctificant, qua Scribaru & Pharisæorum stultitia sanciebat: qui lenire luto oculos cæcinati, sabbathi violationem esse putabant. Communis enim sententia est, paruam delictorum materiam, capitale crimen non admittere: quod quidem in furto animaduertere licet. Neque enim lethaliter peccat, qui rem exiguam surripit: quamuis furtum ex genere suo lethale peccatum sit.

ILLVD etiam aduertendum, vt cum in templis Missa celebratur, ibidem cum timore & tremore debitæque

attentione assistamus. Ibi enim illa eadem hostia, quæ pro mundi salute oblata est, pro nobis tunc immolatur. Atque hinc videre licet, quàm grauitèr obiurgandi sint, qui eo tempore solo corpore tremendis his mysteriis assistunt, mente verò foris vagantur, vel negotiantur, aut oculos in loco sacro vel curiolè vel leuiter, vel (quod grauius est) impudicè circumducunt, aspicientes in sacra æde, quod vel in theatris aspicere nefas esset: aut etiam qui tempus illud fabulis & colloquiis terunt. Hi enim non toti sacerdotibus mysteriis assistunt, quin potius maior & melior eorum pars extra sacrum locum est.

CONTRA hoc etiam præceptum grauitèr, quamuis *Diè ludis* non lethaliter peccant, qui totum penè diem festum in *cōsumētes.* ludis & vanis rebus insumunt. Sunt enim plurimi, qui hos dies præstolantur, non vt sabbatum sanctificent, sed prophanent: non vt peccata priora redimant, sed vt noua cumulent: non vt in iis Deum colant, sed vt mundo magis ac dæmoni seruiant: non vt tunc discant frenare voluptates, sed potius vt prauis cupiditatibus habenas laxent, totumque diem in alea, & chartharum ludo expendant: in quo non rarò contentiones, rixæ, periuria, & horrendæ quoque blasphemix intercedunt. Denique nusquam homines perditī magis insaniunt, quàm his diebus quibus peccata sua deslere, Deum colere, & mores componere debuissent.

HVNC festorum dierum cultum Ieremias lamentatur, *Thren. I.* cū ait: *Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata eius.* Reuera enim derisione aut magis deploratione dignū est, videre quonam modo vulgus hodie Christianorum festa sanctificet: quæ cū ad hoc à Deo instituta sint, non tam vt homines dies festos sanctificarent, quàm vt ipsi in huiusmodi festis sanctificarentur: tantum abest, vt hoc præstent, vt hisce diebus deteriores fiant. Vix autem aliud est, quo ego miserabilem nostri huius seculi statum atque periculum intelligam. Desperatæ enim ægritudinis extremum signum est, cū medicamenta non modo non iuuant, sed etiam nocent. In quo planè statu mundus hoc tempore agit, quando quod ab Ecclesia in morborum nostrorum remedium institutum est, animæ morbos auget cumulatque.

PECCANT etiam, qui cū sint patres familias, non dant

*Qui pa-
tres fami-
lias qui ser-
uis ut rem
diuinum
audiāt im-
perant.*

dant operam, vt filij, vt famulis, vt ancillæ quæ illorum curæ commiffæ sunt, rem diuinam facris diebus audiant. Sicut enim nihil est, quod ita molliat hominum feritatem, ac religio, & diuini numinis timor: ita si hic desit, paulatim fiunt homines feri, barbari, & immanes, qui nihil nisi terrena sapiant, quique ipso vitæ genere testatur omnia cum vita finire, nihilque à tumulo superesse. Atque ad hanc mentem peruenire solent ij, qui neque sacra loca adeunt, neque verbum Dei audiunt, neque sacrificiis diuinis interfunt. Hac enim desuetudine velut rubigine & situ quodam obducitur eorum fides: vnde cauteriata illa conscientia nascitur, quæ velut callis obducta, omnem penè spirituales sensum amisit. Itaque istis accidit, quod quidem dicere solent: Qui non vult Ecclesiæ ianuam humiliatus ingredi, is planè debet inferni ianuam non spontè damnatus intrare. Quæcirca solerter attendant qui seruos, qui ancillas & mancipia domi alunt, vt diebus festis saltem primo diluculo sacra loca adire iubeāt, vt Ecclesiæ præcepto satisfaciant, & sic tandem ad solita dominorum obsequia reuertantur. Alioquin timeant ne huius præcepti violatio in eorum caput recidat, Deusque de manu illorum, seruorum sanguinem requirat. Ex his ergo quæ hactenus dicta sunt, facile quisque animaduertere poterit, quod modis hoc præceptum violauerit, vt ita demum se accusare in confessione discat.

H A C T E N V S de prioris tabulæ præceptis ea quæ pro ratione temporis & argumenti dici breuiter potuerunt, attigimus. In sequenti verò Concione, posterioris tabulæ præcepta, quæ ad proximi dilectionem pertinent, persequemur. Nunc verò, fratres, hæc quæ diximus cogitate, hæc assidue voluite, hæc alta mente reponite, vt his documentis eruditi, & vitam instituere, & ritè confiteri, atque ita peccatorum veniam & gratiam, ac tandem æternam salutem & gloriam largiente Domino percipere mereamini.

63

CONCIO QVARTA, DE SECVN- da Pœnitentiæ parte, confessione: in qua secun- dæ tabulæ præcepta explicantur.

THE. *Conuertere ad Dominum, & relinque pecca-
ta, &c. Ecclesiast. 17.*

VM in superiori Concione, fratres, dilectis-
simi, dictum à nobis sit, Decalogi præcepta
in duabus à Domino tabulis fuisse descri-
pta, & prioris tabulæ præcepta à nobis fue-
runt explicata: reliquum est, vt in præsentì
Concione ea quæ secunda tabula continentur hoc ordi-
ne excutiamus: vt priori loco, quid nobis Dominus præ-
cipiat, expendamus: deinde quæ ratione eius à nobis præ-
cepta violenter, exponamus. Facile enim cuique erit, quid
in hac parte deliquerit, intelligere, si prius quid facere te-
neatur, agnouerit. Primum igitur huius tabulæ præceptū
(quod in aliorum ordine quartum est) parentum hono-
rem liberis commendat. Ex quo quidem præcepto triplex
obligatio, & ea quidem reciproca colligitur. Prima est fi-
liorum erga parentes, rursusque parentum erga filios. *Ex 4. præ-
cepto est no-
bis triplex
obligatio.*
Secunda seruorum erga dominos, ac dominorum erga ser-
uos. Tertia vxoris erga maritum, & mariti erga vxorem.
De hac igitur triplici obligatione breuiter pro ratione
temporis suo ordine dicemus.

DE officio igitur filiorum erga parentes (quod hoc *Filiorum er-
ga parētes
officium.*
præcepto disertis verbis à Domino commendatur) illud
primo loco aduertendum est, præceptum hoc duplici ve-
lut muro fuisse à leg. statore munitum: præmio videlicet,
ac pœnâ. Nā & morigero & obediēti filio vitæ diuturni-
tatem promittit, cū post illud præceptum ait: *Exod. 20.*
*super terrâ, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi: & immori-
gero atq; rebeli grauissimam pœnam constituit, cū ait:*
Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Contra quem *Leuit. 20.*
etiā horribilis illa maledictio in Prouerbiis fulminatur:
Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit patrum matris suæ, *Prou. 30.*
*suſſodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij ali-
quila. Videte, quaſo, qua maledictione filiorum erga parentes*
petu

petulantia puniatur. Non grauabor autem insigne quoddam huius rei exemplum hoc in loco commemorare. Cùm in vrbe Valentia iuuenis quidam ob falsum crimen sibi obiectum, ad mortem esset damnatus, patibulumque illi nouum alieno loco esset erectum: vbi is eò deductus est, admirans & exclamans, ait: Iustè quidem morior, non ob hoc crimen cuius falsò accusatus sum, sed quoniam hoc in loco matrem meam verberaui: quo tempore illa iusto dolore exstimulata, hoc aduersum me imprecata est, vt hic me locus videret suspensum, qui

*Non esse
male libe-
ris impre-
candum.*

matrem à me viderat verberatam. Quo exemplo parcite, quæso, qui parentes estis, filiis vestris mala imprecari, ne promeritam ipsorum vitio execrationem cælestis sententia confirmet. Vos autem qui filij estis, animaduertite quàm multis nominibus ad honorem parentum teneamini. Ad hoc enim vos ipsa naturæ lex animis vestris insculpta, ad hoc diuina lex ipsius Dei digito tabulis lapideis incisa, ad hoc diuturna vita liberis erga parentes officiosis promissa, suppliciâq; grauissima immorigeris & inobedientibus proposita incitant. Quis igitur adeò rebellis & contensiosus erit, qui hæc omnia diuini & humani iuris vincula perrumpere & infringere audeat? Cōsequens ergo est, vt omnes illam Ecclesiastici admonitionem nobis ante oculos proponamus, qui filios omnes

Eccle. 3.

Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi Dominis seruiet his qui se genuerunt. In omni opere & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouissimo maneat. His igitur verbis admonemur, fratres, vt parentes nostros omni officiorum genere prosequamur: primùm quidem honore & reuerentia, deinde verò humili & prompta obedientia, postremò subuentione, obsequio, ministerio, & patientia, qua ipsorum vel obiurgationes, vel austeritatē, vel intempestiuos clamores, vel errata etiam æquo animo feramus: quandoquidem ipsi morfos quoque filios partim in pueritia, partim in adolescentia sæpe tulerunt: Sit nobis vel ex Ethnicis exemplo adolescens quidam nomine Ælianus, qui (vt inter illustria clarorum virorum apophtegmata refertur) Eritriam post longam peregrinationem reuersus, rogatus à patre quid disciplinæ tanto temporis interstitio assecutus esset,

esset, se breui ostensurum esse pollicetur. Verberibus igitur paulò post cæsus propter delictum admissum, patri sese verberandum suppliciter dimittens dixit, hoc se edoctum fuisse, vt parenti castiganti obediret, eiusque indignationes ac pœnas æquo animo ferret. Cæterum peccatissimæ pietatis & obedientiæ exemplum præstitit Pomponius Atticus in funere matris, quam extulit nonagenariam, ipse natus annos sexaginta: qui sæpe gloriatus est, quòd nunquam cum matre in gratiam rediisset, nunquam cum sorore fuisset in similitate, quam propè æqualem habuit. Hanc vocem se ab ipso audisse scripsit Cornelius Nepos. His igitur Ethnicorum exemplis admoneri, qui Christiani sumus, demus operam ne ab Ethnicis in hac parte vincamur. Quisquis autem huius pietatis & obedientiæ præmium cupit, filiorum Ionadab, filij Rechab, obedientiam sibi ante oculos ponat, quam latè Hieremias Propheta describit: facileque intelliget, quàm sit cælesti Patri gratum hoc liberorum in parentes obsequium. Quicunque igitur patres habetis, hæc illis officia præstare omni studio curate. Sic enim fiet, vt vtriusque parentis, cælestis videlicet atque terreni, benedictionem consequamini, & longitudinem dierum obsequentibus liberis promissam, non in hac vitâ solùm (quæ fragilis & caduca est) sed in illa quæ æterna & bonis omnibus refferatissima est, percipere mereamini.

Pietatis & obedientiæ in parentes exempla.

Cornel. Nepos.

Ierem. 35.

SED non inferior est obligatio parentum erga filios, nec minoribus aut præmiis aut suppliciis obnoxia. Quia enim parentes non corporum modò, sed etiam animorum quodammodo parentes sunt: ideo vtriusque partis diligentissimam curam gerere debent, pro dignitate tamen cuiusque: vt videlicet maiori studio quæ maiora sunt, minori verò quæ minora, hoc est, ad corpus pertinentia, curent. Tenentur ergo non solùm filios alere: sed multò magis in timore Domini educare. Quod tunc maxime faciendum est, cum tenera adhuc ætas facile sese formanti atque instituenti præbet. Quemadmodum enim obstetrices recens nati infantis corpus manibus effigiant atque componunt: ita pius pater pueri animam, dum adhuc velut nouus fœtus est, virtutum præceptis instruere atque formare debet, vt boni mores cum ipsa simul ætate adolescant. Diuus autem Hieronymus infan-

Parentum in filios obligatio.

Simile.

Hieron.

in Epist.

tulæ cuiusdam educationem in Epistola describens: *Quem admodum, inquit, aqua in areola digitorum sequitur præcedentem, sic ætas mollis & tenera in utramque partem flexibilis est, & quæ duxeris, trahitur.* Hoc idem peruulgata & appositissima si-

Plutarc.

militudine Plutarchus docet his verbis *Novella ætas ad fingendum facilis & tenera est, & puerorum animis, dum molles adhuc extant, disciplina melius instillantur. Difficilius autem quæ dura sunt*

Simile.

moliuntur. Quemadmodum enim sigilla molibus imprimuntur ceris: ita & doctrina puerilibus animis facile insculpitur. Hac enim ratione fit, ut mores rectè ab initio instituti, in naturam quodammodo transeant: atque ita demum fiet quod Spartanus ille rogatus quid commodi pueris recta institutio conferret, respondit: Honestam facit ut illis sint incunda. Hactenus Plutarchus.

Lycurgi
exemplum.

QUANTA sit autem in utramque partem huius educationis vis, Lycurgus qui Lacedæmoniis leges tulit, exquisitissimo & appositissimo exemplo declaravit. Cum enim conaretur ciues suos à moribus præsentibus ad temperatiorem viuendi rationem traducere, eosque virtutis & honesti studiosos reddere (erant enim corrupti deliciis) duos educavit catulos, eodem patre eademque matre progenitos: quorum alterum passus est domi lautioribus vesci cibis: alterum eductum venationibus exercuit. Deinde cum ambos produxisset in forum apud multitudinem, posuit illic spinas simul & escas aliquas delicatiores, mox emisit leporem: cum vterque raperetur ad assueta, & alter ad escas, alter leporem inuaderet. An non videris, inquit, ciues, duos catulos cum eiusdem sint generis tamen ob diuersam educationem admodum inter sese dissimiles euasisse, plûsque ad officium honestam valere educationem, quàm naturam? Proinde, nihil nobis, ô ciues, nobilitas quàm miratur vulgus hominum, dumque ab Hercule genus profuerit, nisi ea gesserimus per quæ ille mortalium omnium clarissimus ac generosissimus exstitit, ac per omnem vitam quæ honesta sunt & discamus, & exerceamus. Reperit vir ingeniosus viam qua multitudini philosophicis rationibus non satis idoneæ, virtutis imaginem ob oculos poneret. Res quidem efficax est natura, sed potentior est institutio, quæ malam naturam corrigit, ac vertit in bonam. Quales nascantur liberi, in manu nostra non est, ac ut recta institutione evadant boni, nostræ potestatis est.

ERIT hic fortasse studiosus aliquis pater, qui scire velit quid sibi facto opus sit, ut rectè & honestè filios educare possit. Huic ego respondeo, illum ante omnia vitam suam honestè instituere debere, ut eam tanquam bene viuendi regulam filiis spectandam proponat. Sic enim fabri lignarij qui lignea regula cætera opera sua dimetiuntur, prius quidem regulam ipsam quàm rectissimam facere student, deinde per illam cætera metiuntur. Pater ergo qui bonis moribus filios imbuere cupit, prius se ipsum talem faciat, quales filios habere desiderat. Non audiant illum aut iurantem, aut dira famulis imprecantem, aut ira efferuescentem, aut alea ludentem, aut inhonestà verba iactantem: ne prius ab eo ista arripiant, quàm vitia esse sciant.

Pater quomodo filios rectè educare possit, Simile.

NEC hoc solo contentus, sanctum illum Tobiam imitari studeat, qui quem habebat filium, ab ipsa infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato. Quamuis autem peccata omnia detestanda sint, mendacium tamen, furtum, ingluuies, & iners otium (ad quæ ætas illa propensa est) illis maximè fugienda sunt. Cum autem otium vitiis omnibus auditum præbeat, tum vel maximè pueros otio & ludis continuis assuetos, ad omnia deinde laborum atque virtutum studia inertes reddit. Qui ergo humili fortuna sunt, filios suos manuariis artibus erudire studeant. Est enim (ut rectè veteres dixerunt) portus paupertatis ars; qui verò ingenui sunt, si verè diuites esse volunt, liberalibus artibus instituendos curent. Præclare enim Apolonius: Quis inquit ditissimus? Sapiens. Quis pauperissimus? Stultus. Vnde meritò insignis quidam philosophus: Mallem, inquit, micam cerebri, quàm fortunæ dolium. Alexander ille magnus magis se Aristoteli quàm patri debere fatebatur: quòd ab hoc viuere, ab illo rectè viuere percepisset.

Tob. 1.

DEINDE illud etiam videndum, ne liberis impunè peccare liceat. Scriptum est enim: *Stultitia colligata est in corde pueri: sed virga disciplina fugabit eam.* Cum enim diuina & naturali lege filiorum institutio & castigatio parentibus commissæ sit, qui filiorum delicta non castigat, facit sua: neque minus de illis quàm de suis rationem superno iudici redditurus est. Cuius autem periculi sit hoc negligere, satis apertè declarat formidabile illud sacerdotis

Prom. 22.

Heli exemplum, qui quoniam paulò fuit in obiurgandis filiorum vitiis negligentior, grauissimas tum ipse, tum eius familia, & populus illi commissus pœnas dedit. Historia nota est, quæ 1. Regum 2. 3. & 4. capite narratur: quam Ecclesiastes hoc in loco referre poterit. Quod si tam graues pœnas dedit, qui minus seuerè peccantes filios castigauit: quid illi expectare debent, qui grauius etiam delinquentes, impunitos relinquunt? Vltimo loco illud addendum est, ne molliter & blandè pueri nutriantur. Delitix namque homines ad omnem prorsus laborem & ad omnia virtutis studia ineptos reddunt. Quade re sic Fabius ait: *Mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus, nervos omnes & mentis & corporis frangit. Quid non adultus concupiscet, qui in purpuris repit? Nondum prima verba exprimit, iam coccum intelligit, iam conchylium poscit. Antè palatum eorum, quàm os, instruimus. In lecticis crescunt: si terram attigerint, è manibus utrinque sustentium pendent. Gaudemus si quid licentius dixerint. Verba, ne Alexandrinis permittenda deliciis, risu & osculo excipimus. Nec mirum nos docuimus, ex nobis audierunt, omne conuiuium obscœnis canticis strepit, pudenda dictu spectantur. Fit ex his consuetudo, inde natura: discunt hæc miseri antequàm sciant vitia esse. Inde soluti ac fluentes, non accipiunt è scholis mala ista, sed in scholas afferunt.* Hactenus Fabius. Hæc de parentu & filiorum officiis diximus; nunc ad seruos & dominos veniamus.

*Servorum
erga domi-
nos offi-
cium.*

Est igitur primum seruorum erga dominos officium, vt sollicita eis cura deseruiant: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt Christo, quemadmodum monet Apostolus. Contrà verò, dominorum præcipua cura esse debet, primò quidem illis necessaria, ne furari cogantur, præbere: deinde in ægritudine constitutos, tanquam filios sollicitè curare, & vt sacramenta eis opportunè ministrentur prouidere. Tria verò sunt quæ potissimùm circa illos curare debent. Primum, vt ab omni eos lethali crimine, præsertim fornicationis, arceant: qui enim hoc vitio tenentur, diaboli mancipia fiunt: atque ita hoc vinculo illaqueati, tota penè vita in statu damnationis perseverant, in quo etiam mors eos miserabiliter intercipit: quod extremum ac summum periculum esse constat. Secundum est, vt eos diebus festis atque Dominicis Missam audire faciant: à quo

quo quidem Ecclesiæ præcepto neminem seruitus excusat. Quod quanto aliter fiat, videtis omnes, quamvis hanc communem calamitatem, sicut & præcedentem, nemo sentiat, nemo deploret. Tertium est, diligenter curare ut fidei rudimenta, hoc est, symbolū fidei, præcepta Decalogi, Dominicam orationem & Virginis salutationē probè teneant. Quisquis enim fidem professus est, hæc omnia, ac maxime fidei articulos, distinctè scire tenetur. Cætera enim mysteria fidei, quæ reconditiora sunt, satis est in fide Ecclesiæ credidisse. Hæc tamen quæ Christianæ fidei elementa sunt, atque ea in primis quæ ad beatissimæ Trinitatis, & Dominicæ incarnationis mysteria pertinent, explicatè credenda sunt.

Non possum autē hoc in loco non deplorare miserā eorum seruatorum sortē, qui ad nos ex Aethiopia huc aduehuntur, quorum plurimi non quidē simplici, sed (quod est multo grauius) triplici nomine in statu damnationis tota penē vita perueniant: quando nihil horum triū quæ modò perstrinximus, aut ipsi aut eorum etiam Domini circa eos curant. Nam neq; fidei Christianæ rudimenta callent, nec sacris diebus diuino sacrificio adstant, nec à fornicationis vitio sese continēt. Ab hoc quippe impuro crimine homines aut timor Domini, aut dedecoris & ignominie metus liberat. Vtroq; autē hoc freno pleriq; horum mancipiorum carent, quia nulla illis aut timoris Domini, aut humani pudoris & verecundie, aut etiā honoris cura est, ideōq; effrenata mente in hoc vitium tanquam equus & mulus præcipientes ruunt. Quod si vnumquodq; horum criminum ad sempiternam damnationem satis est, quæ spes salutis eorum reliqua erit, qui hoc triplici damnationis funiculo sunt colligati? Nec minus timendum est, ne hoc tantum periculum dominos quoque suos inuoluat, damnationisq; suæ participes efficiat, nisi pro virili sua curēt, ut ab hoc tanto discrimine serui eorū curæ cōmissi, studio atq; opera sua liberentur. Tonat enim Apostolus: *Si quis suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.* Hæc sunt igitur quæ circa huiusmodi seruos maxime seruari debent.

ALIA est etiam obligatio vxoris ad virum, & viri ad vxores ad vxorem. Ad illā maxime pertinet diligenter gubernare familiam, intendere operi ac labori, diligere & reuereri gatio.

virum suum, illius voluntatem prudenter exploratam exequi, omnes ei ansas aut odij aut iræ præripere, & super omnia zelotypiæ spiritu nec seipsam nec virum vexare.

- Viri erga uxorem multus.* A D virum porro spectat illud Apostoli, *Viri diligite uxores vestras, & nolite amari esse ad illas.* Sunt enim quidam ad eò vili ac degeneri animo, qui in hoc videantur uxores duxisse, vt habeant in quas impunè sæuire possint, & totas furori suo habenas laxare. A quo illos tutore Ecclesiast. auocat, dicens: *Noli esse quasi leo in domo tua, euertens domesticos tuos.* Quòd si non decet in domesticos furere, multò minus in uxorem, quæ in vitæ & dignitatis confortium data est. Habenda quoque ratio est femineæ tenebritudinis ac fragilitatis, quam Petrus Apostolus haberi voluit, cùm viros his verbis admonuit: *Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tanquam & coheredibus gratia vita: vt non impediatur orationes vestra.* Significanter autem mulieris animum, infirmum vasculum appellauit: quo innuere voluit, vt quemadmodum aliter argentea vasa, aliter vitrea tractamus, illa negligentius, quoniam solida & firma sunt; hæc verò cautius contingere & circumferre soleamus, quòd sint fragilia & iniuriæ obnoxia: ita molles virorum animos blandè ac leniter tractare oportet; ne si duriter & præfractè illas alloquamur, & illis & nobis ipsis irarum & perturbationis materiam præbeamus: quòd quidem magnum orationis impedimentum est, quæ pacatam & tranquillam mentem requirit, vt sine vllis irarum aut curarum remoris & aculeis in Deum tota feratur.

Quintum præceptum.

Homicidium duplex ex-ternum & internum. S E Q U I T U R deinceps quintum præceptum: *Non occides:* quo quidem præcepto non externum modò, sed internum etiam homicidium prohibetur. Dicit enim aliquis: *Neminè occidi.* Vt ita sit, si tamen mortem alicuius verè & ex animo desiderasti, aut vindictam de eo expectisti, iam in oculis Dei occidisti: sicut qui mulierem vidit ad concupiscendum eam, iam mæchatus est in corde suo.

R V R S V Metiam, si odio habueris fratrem tuum, iam illum coram Deo trucidasti. Sic enim legis: *Qui odit fratrem suum, homicida est.* Et scitis quoniam omnis homicida non habet hæc

hæc hereditatem in regno Christi & Dei. Et quidem hoc peccatum præterquam quod grauissimum est (quia contra charitatem, in qua diuinæ legis summa constituta est, militat) non est ex eo genere peccatorum, quæ simul & fiunt, & diu hærent (qualis blasphemia est, cuius ferè hominemrens in aenimæ pœnitet, vbi hoc modo insaniunt) sed quod diu hære in anima solet, qualis hæresis aut impudicus amor est, qui non protinus cessat, sed vel diu, vel perpetuò manet. Crimen igitur hoc instar vulneris est, quod infixum in animæ ferrum relinquit, quod semper noxium putridumque in humorem generat. Ex hoc enim fonte innumera quotidie peccata, hoc est, innumera nocendi desideria manant. Hoc autem intelligo, cum odium capitale est, quo quis vindictæ desiderio flagrat, & perniciem aut quæuis incommoda grauiam proximo ex animo imprecat, aut desiderat. Cæterum, vbi sola quædam cordis amaritudo aduersus illum in animo residet, quæ nihil tale desiderat, ea planè neque perfecti odij, neque lethalis peccati rationem habet: sed aliquando veniale delictum, aliquando fortasse nullum erit. Si quis ergo cum Deo in gratiam redire velit, is primùm cum proximo suo in gratiam redeat. Aded enim amicitia Dei cum hominis amicitia coniuncta est, vt altera citra alteram constare nullo modo possit.

SE D redeo, inquis, in gratiam, depono odium, & vindictæ cupiditatem: num aliquid amplius facere teneor? Cautè huic quæstioni respondendum est. Aut enim tu iniuria proximum affecisti, aut ille te, aut neuter alterum: sed affectu suo quisque plusquam par est indulgens, capitali odio dissident. Si ergo tu illum læsisti, satisfacere teneris, aut re, aut verbis, aut vtroque simul, si res ita exigat. Id enim postulat ordo iustitiæ, vt quem læsisti, placare, illique satisfacere studeas.

NON semper autem laudo eos qui subito læsum proximum adoriantur, vt ab eo suppliciter veniam petant. *Quomodo à læso sociis* Cum enim sæpe imparatos deprehendant, & recentis iniuriæ memoria exagitatos, aditu atque congressu ita non *veniam* nunquam offenduntur atque perturbantur, vt hinc frequenter maiores tragædiæ concidentur. Expediet ergo, prius negotium hoc communium amicorum opetâ tractare, inimicorumque animos ante congressum

lenire: quemadmodum tonsores facere solent, qui oleo venam molliunt, priusquam ferro scindant, barbâque prius repenti aqua madefaciunt, quàm nouacula radant.

CÆTERVM si odium, fratres, in animo latuit, neque aliquo exteriori signo declaratû est: non opus est vt à fratre veniam petas (vt quidam rudes, & imperiti faciunt) ne dormientem proximum, & nihil minus cogitantem excites, & eius in te stomachum hac ratione commoueas.

SI verò te alius iniuria affecit, & supplex commissi veniam petit: teneris utique (in foro saltem conscientia) crimen admissum condonare: ne videlicet ei scandalo sis, & illius aduersum te odium concites, dum adhuc te in odio perseuerare declaras, qui supplicem & veniam petentem à te abigis & spernis.

Reconsilia Hoc autem in loco admonendum est, non satis esse, *tus cum so* cum aliqui capitali inter se odio dissident, odium ex anicio illi al- mo deponere, sed oportet etiam quem oderas alloqui, *loquere.* & communia illi beneuolentiæ signa, quæ aliis in eo genere præstantur, non negare. Quæ illi præcipuè exhibenda sunt, qui vel errari (vrantè diximus) veniam petit, vel te officiosè salutat. Aliter enim si illi neque veniâ in foro animæ concedas, neque salutantem resalutes, tui tibi & illi odij materiam atque fomenta ministras. Nam & ipse hac externa maleuolentiæ significatione in eadē confirmaris, & illi quoque aperta odij argumenta & indicia exhibes, quibus & illius animum irritas, & ad reciprocum odium incendis. Quomodo enim credet se à te ita diligi, vt pro illo, cum necessitas postulauerit, vitâ morti offeras, quem ne eo quidem colloquio dignaris, quod nemini negas? Quin & aliis scandali materiam subministras, qui odio inter se dissidere illos credunt, qui communia beneuolentiæ opera omnibus debita sibi negant. Nec satis esse videtur vt quidam aiunt) ad hanc offensionis materiam submouendam, quod te statim temporibus confiteri, & sacram Eucharistiam sumere vide-

Beneuolentiæ communia signa deant: cum magis hoc argumento offendantur, & vtrumque simul, poenitentem scilicet & confessarium, reos faciat. Cum hoc igitur ita sit, euenire tamen aliquando potest, vt hæc communia beneuolentiæ signa negari iuste possint: vt cum pater delinquentem filium huiusmodi seueritate castigare vult, aut etiâ cum ex hoc colloquio & con

& congressu (quod fieri aliquando potest) vel pudicitia, vel alicui alteri vitio periculum imminet. Quo tempore æquum erit, vt si qui hac ex re offenduntur, illis honesta aliqua ratione hanc offensionis causam adimamus, nosque omni interno odio vacare profiteamur. Interdum etiam pœnitentis & confessarij bonum nomen, & præclara vitæ opinio ad hanc offensionis materiam remouendam satis esse poterit.

Es t aliud spirituale homicidium tâto grauius, quan- *Secundum*
tò anima corpore præstantior est. Corpus enim occidere, *spiritale*
est animam à corpore diuellere: animam verò occidere, *homicidium*
est Deum ab ipsa anima separare: quod quidem tanto gra- *est scanda-*
uius est, quanto vita animæ vita corporis dignior est. *lum.*
Hoc autem homicidij genere peccat, quisquis proximum scandalizat: hoc est, qui illum ad malum sollicitat: quo opere tanquam à cælesti hæreditate depulsum, in barathrum deicit, atque ex Dei filio, Sathanæ mancipium, ex Dei templo, specum efficit diaboli. Nam qui persuasionibus crebris, qui largitionibus, qui literis & promissis tandem eripit virgini pudicitiam, pariter & famam (quo fit, vt amisso pudore & hominum metu, in alia deinde atque alia scelera prolabatur) an non hic spiritualis homicida est, qui innocentis animam crudeli parricidio iugulauit? Quomodo verò pro tanto hoc scelere Deo poterit satisfacere? In quo etiam crimine & periculo illi quoque versantur, qui partim adulationibus, partim prauis consiliis ad sumendam de inimicis vindictam alios adhortantur. Hi namque eiusdem criminis participes fiunt, cuius auctores & consiliarij fuerunt, nec minus quàm illi ipsi ad illatæ offensionis & iniuriæ damna refarcienda tenentur.

D E N I Q V E hoc modo peccant omnes quicunque alios ad peccatum inducunt: vt domini qui in ludò taxillorum, alearum, atque cartarum, penè vitam ducunt: quorum famuli exempla sequentes: in hoc ipso dies noctesque infumunt. Item etiam patres matrèsque, quorum os maledictione, iuramentis, & amarulentia plenum est: cuius officij hæredes exemplo suo relinquunt filios ac nepotes. Quam quidem impietatis hæreditatem à parentibus acceptam, posteris tradunt: qui tot animarum rationem Deo reddent, quot exemplo suo prodiderunt.

Sextum præceptum.

PROXIMUM erat, ut de sexto diuinæ legis præcepto, deque eius violatione, & peccati gravitate dicemus. Reuera enim peccatum hoc, *ignis est usque ad consumptionem deuorans, & omnia eradicans gerimina*: & macula item ac labes sordidissima est, totam carnalis hominis vitam, & omnes eius gestus actus, & cogitationes inquinans. Verùm hanc tantam scditatem satius esse ducere non attingere, quàm paucis explicare, & pudicas aures eius tractatione offendere. Ideoque de sola huius criminis confitendi ratione pauca subiiciam. In ea namque præter numerum peccatorum (quem ubique explicare necesse est) duæ sunt aliæ circumstantiæ necessariò indicandæ. Altera est personæ, cum qua scelus admissum est, consuetudo peccati ditio (ut si mulier nupta erat, siue virgo, siue consanguinea, siue Deo dicata) vnaquæque enim harum circumstantiarum peccati speciem & gravitatem variat: altera verò est, scandalum circumstantia, hoc est, si tu promissis & malis artibus reluctanter, aut innocentem virginem ad indignum facinus induxisti: tunc enim alieni quoque peccati & extinctæ animæ (ut paulò antè diximus) reus es. Quæ quidem circumstantia grauior interdum quàm peccatum ipsum existit: quādo hoc & proximi animam interficit, & aditum plerumque ad multa alia flagitia aperit. Quamobrem hæc adiuncta crimini deformitas, suppresso personæ nomine in confessione detegenda est.

Quando **in hoc præcepto peccans tenetur ad restitutionem.** **POSTREMUM** illud etiam annotandum, non rarò in hoc crimine obligationem intercedere restituendi. Quis enim vehementer virginem sollicitauit, atque ita putandiciam illi aut famam eripuit: eam vel uxorem ducere, vel si dispari admodum fortuna sit, ad arbitrium boni viri dotare tenetur: quando qui causam damno dedit, damnum dedisse iudicandus est. Quod tamen plerique præstare negligunt: quo fit, ut tales semper in statu damnationis permaneant, quamdiu ab hoc se iustitiæ debito non absoluunt.

Septimum præceptum.

SEPTIMUM deinde præceptum sequitur, quod furtum prohibet. Quo præcepto non modò alienum rapere, sed

sed etiam inuito domino retinere prohibemur. Hoc autem præceptum violare, lethale peccatum est, & ex eo quidem genere peccatorum quæ nõ transeunt vbi admissa sunt (vt periurium atque blasphemia) sed manet, ac diu animo infixum hæret: vt inueterata odia, de quibus antè locuti sumus: quàm diu enim alienum inuito domino detines, tamdiu in statu peccati perseveras. Quod si ita est, quid quæso dementius (vt non dicam sceleratius) quàm alienum aut rapere, aut detinere: quando tot eo tempore quo illud retines, in statu damnationis degas: & illud tandem restituere vel in mortè debeas, nisi in æternum perire malis? Scitum enim illud est, quod passim audiris, nullo modo dimitti peccatum, nisi reddatur quod ablatum est. Quæ ergo maior insania, quàm tota vita manere in peccato, & confiteri, ac sacram Eucharistiam sumere in peccato, accubare, dormire, edere, ac bibere in peccato, nullòque bono opere quicquam apud Deum mereri, cum sis in peccato? Quæ insania est, cum tanto animæ tuæ detrimento, ac sine villo temporali emolumento alienum rapere ac detinere?

Hoc in loco illud annotandum est, multa esse personarum genera, quæ ad restitutionem teneantur. Præter *nera personæ* enim qui rapuit, aut damnum intulit, omnes etiam alij *narumque* eiusdem criminis consortes ad restitutionem tenentur: vt *tenetur re-* is qui vel consilium dedit, vel auxilium, vel qui factum, *stitutionē.* siue furem celavit: & prætor etiam ciuitatis qui damna publica arcere ex officio tenetur, nec arcet: & testis etiam qui cum læsæ partis damno reticet in iudicio veritatem: ac tandem omnes qui causam damni dederunt. Omnes igitur hi illatum damnum læsæ parti in solidum restituerentur: ceteri verò ei qui plenè satisfecit. Quod quidam parum attendunt.

In quo etiam ordine eos collocamus, qui ex seruis, aut filiis familias, aut aliis (quos verisimile est aliena vendere) aliquid emunt aut cum filiis familias ludentes, quæ nondum sui iuris, sed parentum propria sunt, luciantur.

A D V O C A T I etiam qui iniustis litibus patrocinium præbent, vel diu sententiam iudicis iniquis artibus differunt: ac multò magis qui huiusmodi lites intendunt, ad damna omnia quæ innocentibus inferunt, resarcienda obligantur.

V^SU^RARIO^S etiam ad restitutionem teneri, nemo est qui nesciat. V^Surarij autem sunt, qui in contractu societatis saluo capitali negotiantur. Et mercatores item qui propter dilatam aut anticipatam solutionem, iustum precium minuant, vel augent. Quæ res maximè locum habet, cum hoc venditionis genere mercatores rem suam agunt, sibi que consulunt: quia emptores pecuniam illis protinus numerantes non inveniunt. Hoc enim est tempus ipsum pretio vendere. In hoc tamen casu ex tribus pretiis, iustis quæ Theologi in vnaquaque reconstituunt, summum poterunt exigere, iustum tamen: alias v^Suræ rei erunt.

I^LL^VD^E etiam propter rudiores annotandum: non sat esse si quis animum habet, vel postea, vel in testamento restituendi, si id protinus sine maximo suo damno præstare possit: præsertim si creditor inopia constringatur. Tunc enim etiam cum detrimento suo debitor restituere tenetur: dummodo extrema inopia non laboret, aut artis suæ instrumenta hac de causa diuendere compellatur. Si verò in summa inopia sit, ab hoc vinculo liberatur (donec ad pinguiorem venerit fortunam) quia (vt vulgò dici solet) ad impossibile nemo tenetur.

Octauum præceptum.

O^CT^AV^VM deinde sequitur præceptum: *Non falsum testimonium dices.* Aptè sanè supra positis legibus hæc adiū-
Quatuor ta fuit. Quatuor enim sunt externa hominis bona: nem-
hominis bo pe vita, & vitæ comes indiuidua vxor, & opes item, ac
na exter- fama siue honor. Ad singula autem horum supernus il-
na. le generis humani custos ac legislator sua disposuit præ-
 sidia, vt in tuto suas quisque res habere posset. Vitam enim muniuit, cum ait: Non occides. Vxorem verò cum dixit, Non mœchaberis. Opes autem, cum præcepit, Non furaberis. Famam quoque & honorem, cum post hæc subiecit, Non falsum testimonium dices. In quo summam Dei nostri erga nos bonitatem ac prouidentiam cernere licet: dum & ea præcipit, quæ nobis maximè salutaria sunt (quæque pius pater amantissimis filiis & optare, & præcipere paterno affectu potuisset) & pro iis ipsis quæ nobis adeò salutaria sunt, sempiternæ felicitatis præ

præmium pollicetur. Quid enim dulcius ac benignius ab illius immensæ bonitatis pelago sperari poterat? Sic igitur ait: *Non loqueris aduersus proximum tuum falsum testimonium.* Dicetis forsan, Ab hoc tanto scelere immunis sum: Sit ita sanè: sed sunt tamen aliæ rationes, quibus famam proximi etiam vera dicentes lacerare possumus. Nam si delictum proximi latet, & res in obscuro est: si abdita prodit in lucem, unde fama proximi denigratur, & qui hactenus bene audiebat, per te malè audire incipit (ex qua re non parua sæpe damna consequuntur) nonne præceptum hoc violasti, quod tuendæ famæ proximi destinatum erat?

ADDO & aliud non infrequens inter vxores vitium. Hæ namque cùm zelotypiæ spiritu velut erynni quædam exagitantur, leui aliqua coniectura ductæ, certam aliquam personam suspecti criminis ream credant: nec modò credunt, sed vi etiam doloris stimulante, temerè effundunt, quod temerè crediderunt. An non igitur istæ plus aliquid quàm falsum testimonium dicunt? Nam & lethale vitium est, temerè iudicare quod nescias: & multò adhuc lethalius in perniciem alterius, temerè effutire quod iudicas.

SIMILI etiam modo peccant, cùm quis forsitan aliquid è domo earum surripuerit: vi enim doloris commotæ, leui etiam indicio impelluntur, vt seruum, aut vicinum eius furti authorem credant, nec modò credant, sed etiam prodant: cùm tamen huiusmodi coniecturæ non raro iudicium fallant. In quo casu, sicut in præcedenti, & malè indicant, & peius produnt quod iudicauerunt.

Nec minus grauitè delinquant, qui dictis suis seminant inter fratres discordias: dum à laures aliorum deferunt, quæ iram & inimicitias excitare possunt. Vnde non modò inueterata odia, sed cædes etiam atque homicidia frequenter oriuntur, quorum malorum peruersa detrahentis lingua causa exstitit. Sic enim Ecclesiasticus ait: *Eccles. 28. Susurro, & bilinguis, maledictus: multos enim turbauit pacem habentes. Lingua terna (hoc est, duplex) multos commouit (id est, exagitauit) & dispersit illos de gente in gentem, ciuitates muratas destruxit, & cætera quæ in hanc sententiam multa & præclara capite 28. continentur. Ex quibus planè verbis, huius criminis grauitas facillè colligetur.*
Quod

Prov. 6.

Quod quantopere Dominus detestetur, declarant illa Salomonis verba, *Sex sunt quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius. Sex autem his enumeratis, septimum quod Dominus detestatur, subiecit: nempe eum qui seminat inter fratres discordias. O quanta ex hoc crimine mala deriuantur! O quantum hinc periculi omnibus, ac maxime mulieribus imminet! Eæ namque quod manibus nequeunt, lingua perficiunt: cuius sæpè vulnera telis omnibus nocentiora sunt. Sic enim in Ecclesiastico legimus: Flagelli plaga liuorem facit, plaga autem lingua comminuit ossa.*

Eccles. 28.

POSTREMO ad huius præcepti violationem reuocatur secretorum reuelatio, quæ alicuius fidei sub sigillo secreti credita sunt. Hæc autem reuelare, ex genere suo lethale peccatum est, nisi exiguitate materiæ excusationem admiserit.

In hoc crimine inter cedit obligatio restitutionis.

ULTIMO loco admonendum est, in hoc etiam crimine restituendi obligationem intercedere: si quis aut secretum scelus in publicum prodidit, aut ipse malignè cōmentus est. Et siquidem cōmentus est, iurare potest, imò & aliquando debet, se illud falsò dixisse; si tamen verum dixit, neque iurare, neque mentiri potest: sed alia ratione læsa proximi fama resarcienda est, personam videlicet commendando, & humanæ linguæ procacitatem, & facilem hominum credulitatem accusando: quandoquidem omnibus, & quidquid collibuerit effutire, & credere in promptu est, &c.

IN quo tamen officio vilitatem huius rei examinandam prius esse Theologi docent. Si enim nulla ex hoc sequi apparet vilitas, sed id forsitan erit excitare dormientem: dum aut res obliuioni tradita renouatur: aut qui audit, magis forsitan in ea opinione quam antè conceperat, confirmatur: cōsultius erit in eo casu nihil omnino tētare.

EX iis autem, quæ hætenus à nobis dicta sunt, facile colligitur, in his quatuor suprâ positis præceptis, quæ ad proximorum bona seruanda instituta sunt, locum esse restitutioni. In primo enim inuenitur restitutio iniuriæ: in secundo, ereptæ pudicitiae: in tertio, alienarum rerum: in quarto, famæ denigratæ. Explore igitur diligenter verus pœnitens animæ suæ latibula: videatque quibus modis contra hoc præceptum deliquerit, & ad quid etiam teneatur.

Nonum

Nonum ac Decimum præceptum,

SE QV VNTVR deinde alia duo præcepta: *Non concupisces uxorem, nec res proximi tui* Quæ quamvis satis aperte sexto & septimo præcepto cauebantur; non tamen sine magno cōsilio hîc addita sunt: vt hac ratione rudiores intelligerent, legem Dei, non modò manum, sed etiam animum prohibere: nec corporis tantùm, sed cordis etiam puritatem exigere, quam lex humana non exigit, quia nec illam aut videre, aut diiudicare potest. Deinde etiam hæc duo præcepta ad firmiorem aliorum custodiam adiecta sunt. Sicut *Simile*, enim oppida munitissima non modò muris, sed etiam antemuralibus septa sunt: ita Dominus adeò illasas, intratæque res hominum seruari voluit, vt hoc eas duplici munimento voluerit sepiri. Murus enim est, *non furaberis*: antemurale verò, *non concupisces res proximi tui*. Perinde enim est, ac si diceret, Adeò longè abesse volo te ab alienis rebus violandis, vt nec concupiscere quidem tibi liceat. Quisquis enim timet concupiscere, multò etiam magis timebit rapere & violare. Aditum ergo & iter ad malum sapientissimus legislator occupauit, quando etiam concupiscere veruit.

VBI non segniter prætereundum est, quod legislator in hoc nono præcepto non ait, Non concupisces alienum vitum, sed, Non concupisces uxorem proximi tui: cùm vtrumque pariter eodem præcepto caueatur. Voluit enim Dominus hoc genere loquendi, & feminarum honori cōsulere, & hominum intemperantiam designare. Reuera enim, ij sunt, qui malis artibus, hoc est, qui literis, qui promissis, qui internuntiis, non rarò alienæ pudicitie insidiantur: ideòque prudētissimus legislator ibi potissimùm prohibitionis apposuit medicinam, vbi maximè vigere morbum intelligebat.

HIS etiam præceptis admonemur, non verba solùm *Consideras* & opera, sed cogitationes etiam prauas confiteri debe- *sunt prauas* re: idque non in his tantùm præceptis, sed in omnibus *cogitationes* etiam aliis, ac præcipuè in quinto præcepto: quo nō modo homicidium, sed omnis etiam nocendi cupiditas & odium interdicitur. Præua autem cogitatio, quam confiteri tenemur, ea est, qua vel consensum præuæ cupiditati præbemus; etiã si opere nō exequamur: vel in ipsa cogitatione

tione turpiter delectamur: quod peccati genus Theologi morosam delectationem appellant: qua non in opere, sed in ipsa turpi cogitatione, aut vindictæ cupiditate, &c. oblectamur. Vtrumque iuxta lethale peccatum est: illud quidem clarius, hoc autem obscurius: vtrumque tamen confessioni obnoxium.

HACTENUS decem præceptis pro ratione temporis breuiter diximus. Non enim omnia dicere, sed viam poenitentibus ad confessionem aperire voluimus. His adiunguntur septem peccata capitalia, quæ simili quoque ratione excutienda sunt: vt horum quoque admonitu memoria nostra inueteretur, ne quicquam in confessione prætermittamus. Hæc nunc, fratres, cum animo vestro etiam atque etiam cogitare, hæc vt animalia munda intra pectus vestrum sedulo ruminare, hæc alta mente recõdite, vt & qua ratione vitam vestram ad diuinæ legis normam dirigere debeatis, his eruditi præceptis intelligatis: & quo ordine ac ratione peccata vestra in confessione accusare possitis, in promptu habeatis. Superest tertia poenitentiae pars, quæ satisfactione constat, quam in sequenti concione absoluemus. Eam verò si cæreris partibus adiunxeritis, plenam atque perfectam poenitentiam omnibus numeris absolutam peragetis. quæ vobis Domini misericordiam, peccatorum veniam, spiritualem vitã, amissam gratiam, ac tandem felicitatis æternæ gloriam, hoc est, hæreditatem incorruptam, incontaminatam, & immarcescibilem conseruatam in cælis, feliciter impetrabit: in qua absterget Deus omnem lachrymam ab oculis Sanctorum, & iam non erit amplius neque luctus, neque clamor, neque vllus dolor: quæ prima transierunt. Quam nobis concedere dignetur Christus Dei Filius, qui cum Patre & Spiritu sancto viuunt & regnant in secula seculorum, Amen.

CON

CONCIO QVINTA, DE TERTIA pœnitentiæ parte, satisfactione : déque variis aduersus peccatum remediis, ne in pristina sce- lera relabamur.

THE. *Conuertere ad Dominum, & relinque peccata,
&c. Ecclesiast. 17.*

DI X I M V S, fratres, in prima de pœnitentia
Concione, tribus partibus plenam pœni-
tentiam contineri. Cùm autem duas priores
exposuerimus, reliquum est (ne quid insti-
tuto nostro desit) vt postremam, nempe sa-
tisfactionem, breuiter expediamus. Sed quoniam veræ
pœnitentiæ fructus atque finis in puritate & integritate
vitæ (quam eiusdem pœnitentiæ virtute consequimur) *Pœniten-*
positus est, ratio exigit, vt quonam modo integritatem *tia fru-*
hanc virtute sacramenti partem retinere valeamus. *ctus.* expli-
cemus. Parum enim proderit mentis puritatem assecutos
fuisse, si eandem protinus nouis sceleribus sordidamus.
Tunc enim meritò in nos Propheticum illud iactari po-
terit: *Qui congregauit merces, misit eas in saccum pertusum.* Hæc *Aggai 1.*
igitur duo præcipua veræ pœnitentiæ capita in præsentī
Concione absoluerē conabimur. Quam rem vt commo-
dè præstare possimus, cælestem opem sacratissimæ Vir-
ginis interuentu suppliciter imploremus. *Aue Maria.*

Pars prior. I.

QVONIAM de satisfactione primo loco dicturi su-
mus, eius causam & originem necesse est vt ante omnia
aperiamus. Dicit enim fortasse aliquis: Si pœnitentiæ sa-
cramentum omnia verè pœnitentis peccata delet, quid
necesse est, dimissa culpa, voluntariam assumere pœnam,
qua diuinæ iustitiæ pro sceleribus admissis satisfaciamus:
cùm præsertim sacramentum baptismi ita omnia
peccata deleat, vt nulla satisfactione egeat, qui baptis-
ma suscepit? Vt huic igitur quæstioni respondeamus,

*Baptisma-
tis & con-
fessionis dif-
ferentia.*

baptismatis & confessionis differentia explicanda est. Aliter enim baptismus, aliter poenitentiae sacramentum peccata remittit. Baptismus enim regeneratio quaedam & natiuitas interni hominis est: poenitentia vero est languentis animae medicina. Videmus autem in rerum ortu atque natiuitate nouam creaturam sic oriri, vt nihil in ea veteris formae residueat. Cum enim ex ouo pullus nascitur, nihil in pullo ex ouo vnde formatus est, remanet. At in morborum curatione aliquando quidem aeger sic à morbo sanatur, vt nihil in eo veteris morbi aut imbecillitatis appareat: aliquando vero reliquiae nonnullae siue pristini morbi, siue infirmitatis & imbecillitatis in eo manent. Cum ergo baptismus (vt antè diximus) regeneratio & natiuitas interni hominis existat, necesse est, vt nihil in eo qui baptismum suscepit, veteris hominis residueat, sed noua creatura consurgat. Cum autem verus homo criminibus & criminum poenis obstrictus sit, vtrumque noua natiuitas abolet: atque ita demum noua creatura omnis culpae atque poenae expertus in Christo renascitur. At in sacramento poenitentiae, quod languentis animae curationem esse diximus, aliquando quidem tam acris animi dolor & poenitentia est, vt (quemadmodum in baptismo) omnis culpa simul & poena deleantur. Aliquando vero minor, quam pro scelerum magnitudine est: atque hoc tempore culpa quidem, & aeterna poena culpae debita remittitur, & pristinae gratiae atque Dei amicitiae homo redditur, & de temporaria etiam poena, portio aliqua remittitur. Quod si tota non relaxatur, non tam hoc sacramento, quam negligentiae nostrae tribuendum est: qui minus parati ad illud accedimus, dum scelerum magnitudinem contritionis atque doloris magnitudine non aequamus. Quae quidem contritionis infirmitas satisfactionis labore refarcienda est. Hoc autem facimus, cum praescriptam à sacerdote poenam amplectimur, & ipsi quoque nobis eam indicimus, quo diuinae iustitiae legibus & aequitati satisfaciamus: atque ita nos ipsi & accusatores, & iudices, & carnificis officio fungimur, cum & crimina nostra accusamus, & poenam nobis pro illis infligimus, & voluntarie indictam amplectimur. Quod cum facimus, illud Apostoli implemus: Si nosmetipsos iudicemus,

caremus, non utique iudicaremur. Quisquis autem hoc agere renuit, sciat negligentiam hanc igne purgatorio luendam esse.

Quod si à me quæritis, quibus potissimum pœnis *Quibus* diuinæ iustitiæ satisfacere, & pœnas nobis debitas redi *pœnis no-* mere valeamus: ad hoc respondemus, omnia virtutum *bis debitas* opera, atque illa præcipue quæ molestiam corpori exhi *pœnis re-* bent, satisfaciendi vim habere. Constat enim contraria *dimere pos-* contrariis curari, & admissa crimina ita pœnis legitimis *simus.* puniri, ut quæ voluptate del quimus, amaritudine expiemus. Hinc Diuus Gregorius. Deus, inquit, cruciatibus nostris non pascitur, sed delictorum morbo medicamentis contrariis medetur: ut qui voluptatibus delectati ab eo discessimus, fletibus amaricati redeamus: & qui per illicita defluendo cecidimus, etiam à licitis nosmetipsos restringendo surgamus. Vnde sancti Patres *Tria vir-* docent, tria esse præcipua virtutum opera, quibus hæc *tutū opera* satisfactio peragitur: nempe orationem, ieiunia, atque *quibus sa-* eleemosynas. Quæ tria Raphaël Angelus Tobix insi- *tisfactio* nuauit his verbis: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, peragitur. *magis quam thesauros auri recondere: quoniam eleemosyna à mor-* Tob. 12. *te liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire vitam* eternam. Eius verò tanta apud misericordiarum parentem potentia est, ut idem Iudex noster dicat. *Date eleemosynam,* & ecce omnia munda sunt vobis. Hinc Iacobus Apost. ait: *Superexaltat autem misericordia iudicium: hoc est, gloriatur mi-* Iaco. 2. *sericordia aduersus iudiciū, vel superior est misericordia* iudicio: atque ita superior in ea causa euadit, in qua misericordis viri parocinrum aduersus iudicium sumit.

INTER omnes autem eleemosynas primum ac sum- *Iniuria re-* mum locum iniuriæ remissio & condonatio tenet, cui *missio ma-* Dominicæ veritatis testimonio peccatorum venia pro- *xime elee-* missa est. Sic enim ait: Si dimiseritis hominibus peccata *mosyna.* eorum, dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra. Ideoque opportunè Saluator in oratione Dominica hanc orationē subiecit: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Qua quidem particula interiecta, admirandam nobis facultatem contulit, qua Deum compellare, & virtutis nostræ imitatione *Gregor.* illum ad misericordiam flectere possimus, *Quam rem Nisse. in* Diuus Gregorius Nissenus hunc locum explanans, his *Orat. Da-* verbis amplificat: *Quæ de hoc animum meum subit cogitatio, mnicæ.*

temerarium quidem est vel mente concipere, temerarium item vel oratione cogitationem & mentis conceptum patefacere. Quemadmodum enim Deus bene ac rectè agentibus ad imitandum propositus est (sicut dixit Apostolus: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi) ita vice versa tuam affectionem Deo ad bonum pro exemplo esse vult. Atque ordo quodammodo inuertitur, ut audeamus quemadmodum bonum in nobis imitatione diuini nominis perficitur, ita sperare futurum, ut Deus nostra facta imitetur, cum aliquid boni confecerimus: ut tu idem ad Deum dicas: Quod ego feci, fac, imitare seruum tuum tu Domine pauperem & egenum, qui regnum vniuersarum rerum obtines: remisi debita, ne tu quidem exigas: supplicem repellere veritus sum, ne tu quidem supplicantem summoneas atque repelias: latum & alacrem dimisi meum debitorem, talis item tuus fiat: ne tuum debitorem meo debitore tristiores reddas: ambo pariter & aqualiter exigentibus gratias agant: par ab ambobus remissio decernatur, tuo simul & meo debitori: ille meus est debitor, tuus autem ego: quo animo ego fui aduersus hunc, quamque de eo sententiam secutus sum, hæc item apud te obtineat: solui, solue: dimisi, dimitte: magnam ego proximo exhibui misericordiam, imitare tu Domine serui tui humanitatem. At grauiora sunt mea in te peccata, quam qua hic aduersum me commisit. Id ego non nego: atque hoc reputa, quantum excellas in omni bono: aquum est enim, ut virium tuarum excellentia conuenientem misericordiam nobis peccantibus tribuas: exiguam humanitatem ego exhibui: non enim amplius capiebat natura mea: tua verò munificentia exiguitate potentia non probibetur, quin quantum velis, tantum largiaris. Hæcenus Gregorius.

*Ieiunium
quo modo
Deum pla
cat.*

Et quidem elemosyna hac ratione veniam apud misericordiarum parentem promeretur: quòd misericordiam homo homini exhibeat. Ieiunium verò alia ratione illum placat, quòd carnem molestia afficit, ut doloris amaritudine perceptam ex peccato voluptatem penset: eamque in poenitentia affligit, quæ se peccando turpiter oblectauit. Nec hoc solum præstat ieiunium, sed carnem etiam extenuando, cupiditatis vim & robur elidit & frangit: atque hac ratione non solum pro peccatis satisfacit, sed etiam peccata cohibet.

Verum dicet aliquis, Ego neutrum istorum quæ hæcenus dixisti, præstare possum. Nec ego solum, sed multi quoque alij sunt cum morbo pariter & inopia confictantes, qui neque corpus imbecillum inedia macerare,

erare, neque opes habent, quibus aliorum inopiam subleuare possint. Superest ergo tertium, nempe, oratio (de qua mox dicemus) quæ neque corporis imbecillitate, neque inopiæ occasione ab officio suo impeditur, quandoquidem nec externis opibus, nec corporis valetudine, sed sola mente & voluntate eger.

AD DAM his etiam alia satisfactionis opera, quæ nec corporis robore, nec opibus indigent. Inter quæ principem locum obtinet charitas, quæ (vt Iacobus Apostolus ait) *operit multitudinem peccatorum*. Et Saluator item de peccatrice loquens: *Dimissa sunt*, inquit, *ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Quem locum enarrans Diuus Gregorius Grego. charitatem igni comparat. *Quemadmodum enim*, inquit, *ignis ferri rubiginem purgat, ita charitatis ignis peccati rubiginem ab anima pellit*.

TRIBVLATIO quoque non solum igni, sed limæ etiam comparatur. Vt enim lima idem ferrum à rubigi- *Simile.* ne expurgat, & argenti ei speciem atque nitorem reddit: ita calamitatum & tribulationum lima (si quis eas propter Deum leniter & moderatè ferat) peccati sordes atque rubiginem consumit. Vnde sancta illa femina cum Deo loquens, aiebat: Benedictum nomen tuum Deus patrum nostrorum: quia cum iratus fueris, misericordiam facies, & in tempore tribulationis peccata dimittis his, qui inuocant te.

EST & alia ieiunij species multò gratior Deo, & ad *Optima ieiunij species.* satisfaciendum potentior: cum rebelles animi motus & cupiditates ieiunare facimus, quando rebus, quas immoderatè appetunt, illis interdiciamus, & à concupitis rebus abstinere facimus. Corporali namque ieiunio à cibis tantum corporis abstinemus: at hoc ieiunium latius patet, cum ea omnia complectatur, quæ cupiditas nostra ardentè exquirat. Hoc est autem se abnegare, summumque Deo sacrificium immolare, cum seipsum homo propriamque voluntatem in obsequium Dei maciat. Hæc item est salutaris illa myrrha, quam toties in Cant. Sponsa prædicat: quæ quò est carni amarior, eò est ad expurgandum animam efficacior atque potentior.

HIS etiam Ecclesiasticus summum aliud sacrificij & satisfactionis genus addit cum ait: *Sacrificium salutare est, Eccle. 35. attendere mandatis, & discedere ab omni iniquitate, & propitia-*

tionem litare sacrificiis super iniustitias, & deprecatio pro peccatis, recedere ab iniustitia. Si enim ea præcipue opera, quæ carni molesta sunt, ad dissoluenda peccatorum debita maxime conducunt, nemo toto mentis affectu atque studio ab iniustitiis recedit, & melioris vitæ propositum attripit, quin variis sæpè carnem suam laboribus (hîsmodò rectè valet) afficiat. Sic enim scriptum est: *Vigilia honestatis tabefacit carnes, & cogitatus illius aufert somnum.* Hæc sunt igitur, fratres, opera, quibus verè poenitentes peccata redimunt: & diuinæ iustitiæ ita satisfaciunt, ut cum ex hac vita migraverint, nihil habeant quod purgaonio igne sit expiandum. Quo fiet, ut ubi primum anima ex corporis vinculis emerferit, in supernam illam ciuitatem euolet, quæ tota est aurum mundum, simile vitio mundo: in quam nihil intrat coinquinatum & immundum. Quam igitur grata, quamque expetenda virtus illa esse debet, quæ tantam homini felicitatem tribuit, ut in ipsa morte, quæ omnibus timorem incutit, eius anima Angelicis manibus (quod mendico Lazaro contigit) in cælum delata, & beatissimæ Trinitatis conspectui præsentata, felicitatem adipiscatur sempiternam: Itaque quod sacro baptismatis fonti tribuitur (ut si quis post illud animam protinus efflauerit, ad cælestia regna sine vlla cunctatione deferatur) plenæ quoque satisfactioni concedimus. Quin potius, quod martyrij proprium est, ut martyris anima rectè cælum petat, hoc etiam satisfactioni perfectæ convenit. Quid ergo maius aut amplius in huius virtutis commendationem dici potest, quam quod eam non baptisma i modò, sed etiam martyrio in retributionis celeritate comparamus? Hactenus de satisfactione, quæ breuiter pro temporis ratione dici poterant, exposuimus. Reliquum est, ut de huius sacramenti fructu, atque fine, ad quem tres istæ partes eius ordinantur disceramus.

Secunda Pars. II.

De fructu NEMINEM vestrum ignorare arbitror, fratres, rationem eorum quæ ad finem aliquem ordinantur, ex fine esse petendam, & frustra esse, quæ finem suum minime consequantur. Frustra enim nauigauit, qui portum aliquem

satisfactio-

nis.

Simile.

aliquem petens vi tempestatis iactatus ad portum appellere non potuit. Frustrâ item variis medicamentis vsus est, qui salutem quam quærebat, non est assecutus. Quis autem pœnitentiæ finis est? Imò verò quis sacramentorum omnium à Christo Domino institutorum finis est, nisi quem Isaias breuiter exposuit, cum ait: *Hic Isaiâ 27: omnis fructus, ut auferatur iniquitas?* Peccati igitur abolitio, detestatio, & honesta vitæ constitutio nihil pristinæ vetustatis retinens, huius sacramenti fructus & finis est. Qui si non sequatur, frustra omnis pœnitentiæ labor infumitur; imò verò (vt in prima Concione differuimus, cum de falsa pœnitentia loqueremur) in maximam hominis perniciem cedit, post perceptam remissionis gratiam nouis iterum criminibus diuinam maiestatem lacerare. Hoc enim illâ Domini verba insinuant, quæ paralytico dixit: *Ecce sanus factus es, iam amplius noli peccare, ne Ioan. 5: deterius tibi aliquid contingat.* Quid autem deterius homini in peccati morte degenti, nisi vel æterna damnatio, vel obstinatio in malis euenire queat? Cum enim malorum omnium summum constet esse peccatum, quid hoc tanto malo grauius, nisi vltimum supplicium esse potest? Denique sublato pœnitentiæ remedio, quæ nobis reliqua spes salutis manet? Ad hoc enim Quadragesimalis pœnitentia instituta est, vt malis nostris finem imponeremus, pristinæque licentiæ nostræ terminum præfigeremus. Cum verò hoc longè secus accidar, ipsaque nobis medela in venenum vertatur, quid nobis spei reliquum est? Quocirca opportunè admodum Ioannes Baptista ad eos qui pœnitentia ducti ad eum veniebant, dictitabat: *Facite fructus dignos pœnitentia.* Hoc est, si veram pœnitentiam agere in animum induxistis, facite dignos eius fructus. Qui sunt autem isti fructus, nisi ab iniquitate recedere, & iustitiam colere? Sicut enim cum nobis Apostolus præcipit, vt ambulemus dignè Deo, hoc exigit, vt quantum fieri possit, parem diuinæ bonitati & maiestati pietatem & cultum exhibeamus; ita cum Ioannes dignos pœnitentiæ fructus exigit, id quod veræ pœnitentiæ ratio atque natura postulat, à nobis requirit. Cum autem pœnitentia velut medicina quædam aduersus peccatum sit, quæ illud ab anima pellit, tunc dignos pœnitentia fructus facimus, cum peccatum e-

moribus nostris eliminamus. Hac enim ratione salus & æterna vita paratur. Si quis enim à me, quæ in re totius Christianæ philosophiæ summa constituta sit quærat, *Obedientia omnium præceptorum.* vñico illi verbo respondebo: nempe, vt fixū immotū- que in animo propositum retineat, omnia prius perpeti, quàm lethali peccato succumbere. Hoc enim animi propositum omnium diuinorum mandatorum obedientiam complectitur: in qua tota salutis & felicitatis nostræ summa posita est.

*Susanna
firmitas.*

QUALIS autem huius propositi firmitas esse debeat, illa Apostoli nūquam satis laudata verba declarant. *Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? &c.* Atque vt ad singularia exempla veniamus, huius propositi firmitatem mirro modo sancta illa Susanna retinuit, quæ à duobus senibus in has angustias coniecta, vt vel peccato turpique facinori succumberet, vel infamiæ dedecus, & lapidationis sententiam subiret: maluit duo hæc mala (quæ omnium grauissima in vita putantur) perpeti, quàm in lethale peccatum incidere, & legem Domini violare. Quantò aliter fecit tot vocibus laudata illa Lucretia, quæ in eadem angustias redacta, ne pudicitia famam amitteret, pudicitiam amittere maluit? Quæ in re duplici nomine deliquit, & quòd corpus suum turpiter prostituit, & quòd sibi postea necem intulit. Quæ res declarat, illam non tam pudicitia, quàm famæ & honoris studiosam fuisse; cuius infano amore deuicta, vtrumque scelus commisit. Tales erant ferè Gentilium virtutes, quæ non Deum, sed homines intuebantur: neque tam iustitiam, quàm famam & gloriam aucupabantur. Quas quidem virtutes ne ipse quidem Gentilis Aristoteles hoc nomine dignas esse putat. Vnde nec Achilli, nec Hectori fortitudinis virtutem tribuit: quòd vterque non virtutis amore, aut patriæ charitate, sed vel dedecoris metu, vel gloriæ cupiditate, vel alia simili ratione in certamen descenderent. At Susanna nostra pudicitia famam neglexit, vt pudicitiam illibatam conseruaret. Cuius autem probitatis argumentum hoc sit, prudentissimè Seneca docet his verbis: *Nemo plus videtur estimare virtutem, nemo magis illi deuotus, quàm qui boni viri famam perdidit, ne conscientiam perderet. Quid quæso, fratres, ab Ethnico homine dici sanctius poruit?*

Possim

*Seneca in
Epist.*

Possem hoc in loco clarissimum septem Machabæorum, & matris eorum exemplum commemorare: quæ ne Dei legē violaret, septem filios ante oculos suos discerpi, dilaniari, excarnificari, & mille modis cruciari passa est, ne vnicum diuinæ legis præceptum, perurgente Antiocho rege, violaret. Satiùs tamen duco exemplum hoc silentio præterire, quàm breui atque humili oratione rem quæ omnem superat admirationem, dicendo extenuare. Sed aliud tamen præterire non possum, quod etsi non maius, nouitate tamen ipsa omnia Græcorum & Latinorum exempla superare videtur. Habuit enim illa sancta mater alias, quæ eius fidem & constantiam imitarentur. Sancta enim Felicitas & Symphorosa septem quoque filiorum matres exstiterunt, quos ante oculos suos variis tormentorum generibus mactari passæ sunt, ne simili ratione delinquerent. Hoc tamen quod modò referam, exemplum singulare est, neque hætenus, quod sciam, imitatore habuit. Et ne quis fabulosum existimet, Diuum Hieronymum in vita Pauli primi Eremitæ, auctorem citabo. Sic enim ait: *Initio nascentis Ecclesie, hostis antiquus tarda ad mortem supplicia conquirens, animas volens ingulare, non corpora: ideoque nouam hanc rationem excogitauit, qua repugnantem martyrem in peccatum precipitaret. Adolescentem quendam iuuenili ætate florentem, Decius imperator in hortulos præcepit abduci: ibique inter lilia candentia, & rubentes rosas, cum leni iuxta murmure aquarum serperet riuulus, & molli sibilo arborum folia ventus perstringeret, super extructum plúmibus lectum resupinari, & ne inde se posset excutere, blandis nexibus irretitum relinqui. Quò cum recedentibus cunctis meretrix speciosa venisset, cœpit delicatis stringere colla complexibus. Et quod dictu quoque scelus est, manibus attræctare virilia, ut corpore in libidinem incitato, se victrix impudica superiaceret. Quid ageret miles Christi, quo se verteret? Fugeret ne? At victus & compeditus erat. Abigeret manibus impudicam lenam? At hæc vinculis constricta erant. Quid igitur faceret? Quem tormenta non vicerant, superabat voluptas. Tandem calitus inspiratus, præcisam morsu linguam in osculantis se faciem expuit: ac sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo superauit. Quid hic prius miser? quid prius dicā? an fidei constantiam, an fortitudinis laudem, an consilij nouitatem, quæ in re desperata tam nouam atque insolitam euadendi rationem excogitauit? Et quidem non ignorabat*

martyr inuictus, quod Lucia virgo Tiranno simile dedecus minanti respondit: *Si inuitam me feceris violari, castitas mihi euphabetur ad coronam.* Itaque dedecus illud non tã peccatum, quã peccati umbra & imago quædã extitisset. Sed tantum probus adolescens odium in animo aduersus peccatum conceperat, vt hanc nõuã rationem excogitauerit, quò vel ipsam peccati umbram & imaginem à se depelleret. Simile ergo propositũ, fratres, habet, qui oculos habent, quibus immensam diuinæ bonitatis speciem cõtuentur, eamq; debito amore prosequuntur: vnde prius extrema omnia perpeti, quã ab eius charitate & gratia excidere malunt. Hoc igitur primum est, quod verus poenitens apud se constituere atque decernere debet.

Quæ ad peccati fugam maxime nos adiungunt. simile.

C V M igitur (vt antè diximus) totius Christianæ disciplinæ summa in hac lethalis peccati fuga atque detestatione posita sit, danda nobis opera est, vt diligenter ea persequi curemus, quæ nos ad hoc præstandum iuuare possint. Cæterum ad peccati fugam vix quicquam magis adiuuat, quã peccandi occasiones fugere: alioqui (vt Sapiens ait.) Qui amat periculum, peribit in illo. Si quis infirmum ac debilem hominem, baculo innitentem, & vix ossibus hærentem, apprehensa vestis lacinia violenter impelleret, an non facillè eum deliceret atque prosterneret? Cum igitur humana natura post communis peccati lapsum adeò ægrã, infirmã, & ad malum prona relicta sit, tótque malorum semina intra se contineat: quid futurum speramus, si foris etiã peccandi oportunitas & occasio ante oculos posita sit? Quis enim dubitare poterit illam rursurã, cum frequenter etiã ipsa per se, nemine impellente, ad malum præceps feratur? Quam multi sunt à maleficio quidem abhorrentes, quos oblata opportunitas aut facultas in maleficiũ impulsit? Hoc est igitur quod nos proposita initio verba admonent, cum offendicula, hoc est, peccatorum occasiones amouere suadent. Hinc Saluator in Euangelio tam acri oratione huiusmodi pericula vitæ monet, cum ait: *Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & proiice abs te, &c. Et si oculus tuus scandalizat te, &c.* Vix potuit hoc acrioribus verbis cælestis magister commendare: vtpote qui humanæ naturæ infirmitatem adeò perspectam & exploratam haberet.

QVOD si quæras, cuiusmodi occasiones diligentius à nobis vitandæ sint, prima est prauorum hominum societas. Sic enim legimus: *Qui tangit picem, inquinabitur ab ista* *Quæ occasiones ma-*
 ea: & qui communicat superbo, induet superbiam. Talis enim quisque efficitur, quales illi sunt, quorum contuber- *ximè vi-*
 nio & amicitia delectatur. Vnde est illud: *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit, amicus stultorum similis efficietur.* Si *Simile,*
 ferrum in ignem conieceris, fit ignis: si diu vel in terra, vel in acervo salis esse patiaris, in terram & salem dura illa & intractabilis natura conuertitur. Quid quòd feræ *Simile.*
 etiam ipsæ & truces leones, si ad homines assueuerint, naturali feritate deposita mansuescunt: tantum societas eorum quibuscum versamur, valet. Hinc Apostolus ait: *1. Cor. 5.*
Scripti vobis in epistola, non commisceri, si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut maledicus, cum huiusmodi nec cibum sumere. Videte quàm longè ab improborum hominum societate nos abesse Apostolus voluit, quando ne cibum quidem cum illis capere sinit. Meminerat enim se *1. Cor. 3:*
 dixisse: *Corrumpunt bonos mores colloquia praua.* Et, *Modicum 1. Cor. 5.*
fermentum totam massam corrumpit.

SED longè tamen periculosior est virorum & femina- *Virorū & femina-*
 rum (quando ætas consentit ad vitium) cohabitatio atq; *mulierū cō-*
 communio, vel frequens etiam conspectus & consue- *habitatio.*
 tudo. Hinc D. Aug. *Sine ulla dubitatione dico: qui familiarita-* *August.*
tem non vult vitare mulierum, citò labitur in ruinam. Et hac occasione ait, vidisse se insignes meritis & pietate viros, miserabiliter corruisse: de quorum casu non magis dubitabat, quàm Ambrosij aut Hieronymi. verissimè *Hierony.*
 enim ab eodem Hieronymo dictum est: *Ferreas mentes li-* *in Epist.*
bido domat. Hinc sancti Isidorus: *Iuxta serpentem (inquit) Isidorus.*
positus, non eris diu illusus: & iuxta ignem consistens, ferrus licet sis comburèris. Quid ve ò Salomonis: *Inueni (inquit) ama-* *Eccles. 7:*
riorem morte mulierem, qua laqueus venatorum est, & sengeria
cor eius: vincula sunt manus illius. Animaduertite quæso, quot similitudinibus mulieris potentiam ad capiendas & illaqueandas animas amplificauerit! Cuius rei cum innumera penè sint exempla, nullum neque mirabilius, neque formidabilius, quàm eiusdem Salomonis afferri potest: qui cum omniū sapientum, quos mundus agnouit, sapientissimus voce Domini pronunciatus esset, ad malorū

omnium summum peruenit : cū idola coluit, quia se ab alienigenarum feminarum consortio (quo ei Dominus propter eius periculi magnitudinem interdixerat) abdicare noluit. Quo crimine non seipsum modò, sed omnes penè filios Israël perdidit, qui propter hoc immane scelus (Domino in eius ultionem permittente) à domo Dauid, & sacri templi cultu & religione separati, idolorum sese cultui dediderunt. Atque hoc tantum malum (quod nulla oratione explicari potest) ex eo ortum habuisse constat, quod huius periculi occasionem Salomon vitare noluerit.

*Nec modo inhabitatio sed etiā aspectus su-
giendi.* Nec consuetudo feminarum, aut virorum, sed conspectus etiam vtriusque vitandi sunt. Sic enim legimus: Nec circumspicias in vicis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Per speciem enim mulieris multi corruerunt, & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit.

Hinc autem Hierosolymæ excidium ortū habuisse, insinuat Hieremias Propheta, cū miseram vrbs calamitatem deplorans ait : Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus populi mei. Cuius sceleris nequaquam in lamentationibus suis meminisset, nisi hoc etiam cum aliis interitum & vastationem miseræ vrbi attulisset. Quis autem verbis consequi possit, quàm multa homines flagitia hac oculorum licentia committant? Quo nomine Ecclesiasticus ait : Nequius oculo quid creatum est? Aiunt qui de anatomes scientia scripserunt, oculorum fabricam & opificium inter omnia corporis humani membra maximè esse mirabile. Vt enim sensus hic inter omnes (vel ipso Aristotele teste) principem locum tener, eius quoque fabrica omnem superat admirationem. Ea tamen hominum pueritas & ingratitude est, vt hoc summo Dei opere & beneficio (pro quo immortales opifici suo gratias agere perpetuò deberent) ad eius dedecus & offensionem maximè abutantur. Cū enim constet verum esse quod Saluator ait : Si quis viderit mulierem ad cōcupiscendum eam, iam mōchatus est in corde suo : quàm multi erunt, in quos illud Apostoli Iudæ iactari meritò possit: Oculos habentes plenos adulterij & incessabilis delicti? Qua de causa Sapiens ille dicere nō dubitauit : Nequius oculo quid creatum est? Nihil igitur in humano corpore (si fabricam Dei spectes)

oculo

oculo (vt antè diximus) mirabilis: nihil verò oculo (si hominis lasciuiam consideres) nequius execrabilis. Quocirca quisquis animæ suæ puritatem conseruare cupit, hanc in primis oculorum licentiam frenate contendat: hac enim ratione multorum laborum, curarum, dolorum, ac tentationum materiam vno ictu amputabit.

Q V A R T o deinde loco ludi sequuntur: qui (vt cætera eorum mala & incommoda, ac præcipuè iacturam temporis omittam) periurijs & rixis, atque contentionibus, & interdum etiam blasphemijs occasionem præbent. Quos etiam vitare curabit quisquis ab his malis immunis esse cupit. Hoc est igitur, fratres, alterum ex duobus peccatorum remedijs, quo peccandi offendicula minuere in propositis verbis monemur, hoc est, omnes peccandi occasiones & pericula studiosè vitare.

Fugendi ludi.

III.

S Y P E R E S T alterum, nempe *precari ante faciem Domini*. Hac enim ratione discipulos suos Dominus aduersus diaboli cōgressum armare volebat, cum ait: *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem*. Orationis autem nomine, mentis eleuationem ad Deum intelligimus: siue cum opem & auxilium ab eo postulamus, sicut cum diuina mente volumus & cogitamus. Quæ quidem cogitatio contra eosdem antiqui serpentis dolos mirò modo adiuvat. Vnde est illa Prophetæ vox: *Nisi quòd lex tua meditatio mea est, tunc fortè periissem in humilitate*; hoc est, in afflictione mea. Vt autem hæc pia diuinarum rerum meditatio à peccato seruat, ita contrà eius neglectus atque prætermissio in mala omnia præcipitat. Sic enim de improbo legimus: Non est Deus in conspectu eius: siue (vt alij venerunt) in vllis cogitationibus eius. Vnde illud sequitur quod mox subdit: *Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore*. Quis vestrum, fratres, rationem mihi reddere poterit, quid sibi Dominus voluerit, cum admirandam illam atque insuperabilem Samsonis fortitudinem in capillis sitam esse voluerit? Quid capitis cæsaries ad fortitudinem, cum satis esset brachijs, reliquisque corporis membris eam vim & robur præbere? Hoc planè mysterio vacare nullo modo potest. Quid igitur capillorum nomine mysticè

Alterum peccati remediū oratio.

intelli

Hierony. intelligimus? Hoc planè D. Hier. explicuit, qui locum
Crinium illum Isaïæ explanans. *Erit pro crispanti crine caluitium:* crinū
nomine pia nomine, piarum precum & sanctarum cogitationum *stu-*
preces intel dia intelligit: quibus improbi homines, Deo ita permit-
liguntur. tente, destituuntur. Vt enim capilli ab externi hominis

vertice deriuantur: ita piarum precum & sanctarum cogitationum excita-
 menta ab internis hominis extrema & summa parte, hoc est mente, fluunt: in quibus eiusdem
 hominis fortitudo aduersus omnes diaboli vires & machinas si adest: cum per eas nobis diuinæ virtutis auxilium
 præstò sit: cuius fortitudo (vt ille arebat) similis est rhinocerotis. Quocirca, si quis est qui verè atque ex animo
 ab omni se lethali peccato deinceps continere cupiat, illud pro comperto habeat, nunquam sibi caelestem opem
 atque fortitudinem defuturam. (qua periculis omnibus atque tentationibus diaboli superior sit) quamdiu huiusmodi capillis, hoc est, sanctis cogitationibus & precibus
 mēs eius ornata fuerit atque instructa. Si vero his crinibus homo destituatur, vehementer formidare debet, ne
 (quod Samsoni abscissis capillis obrigit) infirmus relinquatur, vt cæteri hominum. Hoc enim nobis apertè insinuat
 Samsonis infirmitas, quæ capillorum abscissione consecuta est. Vnde protinus ab hostibus captus, excæcatus,
 atque omnibus ludibriis & iniuriis expositus fuit. O cui tanta dicendi vis atque facultas inesset, vt huius veritatē vobis
 persuadere, & oculis subicere posset, quanta videlicet eius animæ
 fortitudo ad omnia diaboli tela repellenda sit, quæ his crinibus ornata est: & quanta rursus eius
 mentis infirmitas & imbecillitas, quæ his crinibus destituitur! Quocirca inter omnia quæ nos à peccatorum contagio
 immunes conservare possunt, principem locum tenet quod in propositis verbis audistis: Precare ante faciem
 Domini. Quo verbo assiduas & studium orationis commendatur. Neque enim satis est, semel aut iterum orare,
 aut verba multa sine intellectu voluere: assidua enim, ardenti, & quotidiana oratione opus est. Quam rem apertè
Eccles. 25. Ecclesiasticus docuit, cum ait: *Qui conservat legē, multiplicat orationē.* Quia enim antiquus hostis nō semper à legis observatione retrahere tentat, nos quoque aduersus illum diuinam opē
 semper implorare debemus. Quam rē vnicò verbo Apostolus expressit, cum aduersus insidias diaboli
 orare

orare *omni tempore in spiritu* docuit. Quibus verbis & orationis assiduitatem, & eiusdem feruorem atque deuotionem *Ephes. 6.* commendauit. Quicumque autem huius virtutis studio sunt, & quantum roboris ea sectatoribus suis adiungat, nō legendo, sed experiendo didicerunt: vix credunt posse aliquem diu in charitate & iustitia perseverare, si virtutis huius auxilio prorsus destituatur. Quis enim (vt ceteras virtutum pugnas & labores præteream) illibatam pudiciam sine orationis præsidio diu conservare poterit; cui tot laquei, tot pericula, tot insidiæ vbique locorum intenduntur: quæque non solum corporis pollutione, sed sola potest cogitatione violari? Quis ergo (ait Hieronymus.) *glo Hierony.*
riabitur castum se habere cor?

Si enim periculi huius metu non vacant, qui caelestem opem assiduis precibus implorant: in quo periculo versantur, qui huius virtutis prorsus expertes sunt? Quid enim de his sperari possit, nisi quod abscissis piarum precum capillis, infirmi sicut cæteri hominum relinquantur, & Samsonis more ludibrio pateant inimicorum suorum? Hæc sunt, fratres, duo præcipua aduersus peccatum remedia, quæ vobis in propositis à me verbis traduntur: nempe, peccatorum offendicula vitare, & precari ante faciem Domini. Quæ duo vobis, fratres charissimi, quam commendatissima esse cupio.

PRÆTER hæc autem remedia, sunt & alia, quæ plurimum ad hoc ipsum conducunt: quæ propter temporis *Sacramen-* angustiam enumerare magis, quam explicare possumus. *torum usus*
 Eorum primum atque summum est, Sacramentorum *peccati re-* frequentior usus: quandoquidem (vt antè diximus) sacramentalis gratia præcipuam quandam vim & robur aduersus peccata confert. *medium.*

DEINDE illud etiam maximè iuvat, prauis cogitationibus, cum primum ad cordis nostri ianuam pulsant, *Suborietes* in ipso statim limine occurrere, atque hostem dū paruos *prauas co-* *gitationes* interficere: neque sinere, vt arcem mentis occupet, *extinguere* vel radices in anima iaciat. Quod quidem facimus, cum *Quotidia-* ad Christi vulnera quanta possumus celeritate confugi- *na consci-*
 mus. His etiam adde quotidianam conscientiae discussio- *na discus-* nem atque examen, quo homo secum intrat in iudicium, *so.* & qua ratione diem expenderit, diligenter explorat: seq; ante iudicē Deum accusat, & lapsus suos vitare proponit.

Ut autem Christianus homo libentius hoc nostrum siue consilium, siue peccati remedium amplectatur, duo gentiliū Philosophorum exempla in medium afferam, qui hoc ipsum diligenter faciebant: alterum Sextij Stoici philosophi, alterum Senecæ. Vtrumque autem idem Seneca describit his verbis: *Sextius consummato iam die, cum se ad nocturnam quietem recepisset, interrogabat animum suum, Quod hodie malum tuum sanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es? Desinet ira, & erit moderatior, qua sciet sibi quotidie ad iudicem esse veniendum. Quid ergo pulchrius hac consuetudine excutiendi totum diem: Qualis ille somnus post recognitionem sui sequitur? quam tranquillius, altius, ac liber: cum aut laudatus est animus, aut admonitus? & speculator sui, censorque secretus cognoscit de moribus suis? Deinde de se quoque idem Seneca subdit: Vtor ego hac potestate, & quotidie apud me causam dico. Cum sublatum est conspectu lumen est, & conticuit uxor, moris iam mei conscia totū diē mecum scrutor, facta ac dicta mea remetior: nihil mihi ipse abscondo, nihil transeo: quare enim quidquam ex erroribus meis timeā, cum possem dicere. Vide ne istud amplius facias, nunc tibi ignosco. In illa disputatione pugnacius locutus es: Noli postea cōgredi cum imperitis. Nolunt discere, qui nunquam didicerunt: illum liberius admonuisti quam debeas: itaque non emendasti, sed offendisti. De cetero vide non tantum an verum sit quod dicis, sed an ille cui dicitur, veri paries sit. Hactenus Seneca. Hoc ergo nobis exemplo sit, fratres, ut pudeat patriæ cælestis amore non facere, quod isti solo virtutis amore (quam vltimum expetendorum esse putabant) facere soliti erant.*

Ut autem sub noctem præsentis diei à nobis rationē exigimus, ita cum primum lucefcit, quo ordine atque ratione diem traducere, & à quibus potissimū vitiis cauere, & quibus studiis exerceri debeamus, prouidendum atque statuendū est, atque à Domino auxilium implorandum, quo ea quæ apud nos decernimus & statuimus, implere valeamus. Postremo turpe otium fugiendum est, quod cū ad omnia mala aditum præbeat, ad lapsum tamen carnis faces etiam atque incendia subministrat. Verissimè enim à Philosophis dictum est, impudicum amorem esse otiorum hominum negotium. Vnde à Poëta dictum est: Finē qui quæris amor, Cedit amor rebus: res age, tutus eris. Hoc idem ego vobis, fratres, consilium quā commendarissimum esse volo. Quod si vitæ vestræ conditio nullū

occupationis genus admittit, lectione saltem piorum librorum, & orationis studio, à vobis otium non sine magno fructu abdicare licebit.

HIS autem omnibus extremum appono remedium: *Formidanda* quòd cum toto affectu peccata omnia detestanda atque *dum peccata* formidanda sint, primū tamen peccatum, quo à Dei gratia *ad* & amicitia excidimus, & nudi atque inermes inter *mortem* hostium tela relinquimur, super omnia formidandum arque vitandum est: propterea quòd primum hoc cæteris aditum præbeat. Videmus enim quòd cum primum homo nouam vestem induit, diligenter curat, ne vlla macula sordidetur: at vbi per incuriam sordes contrahere cœpit, protinus cura illa remittitur, & negligentius homo se in hac parte gerit. Quod quidem exemplum multo magis in veteris vitæ renouatione locum habet: quam si quis nouo peccato inquinauerit, non modò illam sordidat, sed etiam cælestis gratiæ robore & virtute nudat: atque ita inermem nudamque inimicorum omnium telis exponit. Cuius rei insigne exemplum vobis ante oculos ponam. Illa Samuelis imago, quæ Sauli Regi futuram postero die *1. Reg. 28.* cladem exposuit, huius tantæ calamitatis causam etiam denunciauit: nempe quòd is non fecerit iram Domini contra Amalech, quam facere à Domino iussus erat. Mira profectò res, quòd cum Saul incredibili furore exagitatus septuaginta sacerdotes Domini vestitos Ephod interemerit, & Nobe ciuitatem sacerdotum nihil commeritam incenderit, ouemque & bouem, camelum & asinum gladio peremerit (quod crudelissimus omnium mortalium Nero nusquam fecisse memoratur: sola enim hominum morte contentus, in bruta animalia, atque iumenta nunquam eius furor & immanitas desæuiit) & tamen hoc tantum nefas filetur, & sola indiscreta illa pietas profertur: propter quam cælestis aduersus eum vindicta parabatur. Quare hoc: nimirum, quia propter primum illud inobedientiæ crimen à Deo derelictus fuit, atque eius spiritu & gratia nudatus. Quæ res omnium aliorum criminum fons & origo exstitit. Quòd si fortè aliquando (diabolo, suggerente) in crimen aliquod lapsi fuerimus, danda protinus opera est, vt quàm ocysimè fieri poterit, ab eo resiliamus, & confessionis atque pœnitentiæ remedio pristinam gratiā recuperare studeamus: ne si hac cælesti ope nudati

Simile.

fuerimus, in alia atque alia flagitia corruamus. Quemadmodum enim qui domus suæ rectum integrum atque incorruptū seruare studet, vbi primū stillicidium aliquod in eo deprehenderit, remedium protinus adhibet: ne si paruum illam rimulam neglexerit, finitima ligna putrescant, ac ita paulatim tota domus contignatio soluatur: ita quisquis conscientiae suæ domum puram, integrāque seruare studet, si fortè alicubi lapsus fuerit, salutaris poenitentiae remedium protinus adhibeat: ne lapsus lapsum, & culpa culpam pariat, atque ita ad extremum malorum

Chry. lib. 6. de Sa- homo perueniat. Hinc D. Chrysost. *Quemcumque* (inquit) *plaga una inflicta non mordet, nec attristat, is certè facillè & alter-*
cerdotio. *ram excipit: utraque & hac accepta, tertiam. Neque enim intermit-*
tit ad extremum usque spiritum feriens nefarius ille, quoties inuenit
animam supinam, prioresque plagas contemnentem.

Hæc omnia, fratres, breuiter, vt vidistis, percurrimus magis, quàm explicuimus: partim tēporis angustia coacti, partim quòd hæc ipsa salutis & vitæ nostræ remedia quotidie auribus vestris inculcanda & vberius tractanda seruamus. Oportet enim (vt D. Gregor. ait) *sepe reminisci, quod mundus cogit obliuisci.* Si cui multa videor exigere, ponat sibi ante oculos diuina beneficia, Christi mortem atque passionem, cælestem gloriam, quæ piis proposita est, & æterna supplicia atque vltices flammæ, quæ improbis paratæ sunt. Cogitet etiam, multò maiora atque acerbiora homines propter res fluxas & celeriter interituras aggredi & perpeti. Quàm multi enim sunt, qui exiguæ mercedis gratia omnia lustrant, & peregrinas atque barbaras nationes adeunt: Quàm multi, qui inter gladios & ignes vitam in bello præsentissimis periculis obiciunt. At quantò minus est, quod nos hic à vobis exigimus, vt vitam, salutem, gratiam Dei, amicitiam, iustitiam, pacem, & conscientiae tranquillitatem, filiorum Dei adoptionem, simul & cælestis patrimonij hæreditatem assequamini? Quam nobis Christus Dominus concedere dignetur, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

AD

AD LECTOREM.

Quemadmodum in prima de Pœnitentia Concione duo illa exempla commemorauimus, quæ nos ad veram pœnitentiam opportuno tempore agendam inuitant: ita modo post extremam hanc, quæ de satisfactionis virtute habita est, aliud multò illustrius exemplum ex eodem authore, commemorare operæpretium duxi: quod non modo ad satisfactionem, sed ad totam pœnitentiae rationem, atque adeò ad omnem pietatem & iustitiam vehementer homines (nisi ferrei sint) inducere poterit. Constat enim huiusmodi exempla, quæ à viris illustribus, & omni mendacii suspitione carentibus referuntur, ad omne genus homines, ac ad eos præcipuè qui paulò sunt tardiores permouendos, esse efficacissima. Quocirca non sunt ab iis concionatoribus negligenda, qui non tam auram popularem captare, quàm auditoribus prodesse sitienter appetunt. Res igitur gesta, Beda referente, sic habet:

Historia
Eccles.
Anglica-
na cap. 13.

Hic temporibus miraculum memorabile & antiquorum simile in Britannia factum est. Namque ad excitationem viuientium, quidam aliquandiu mortuus ad vitam resurrexit corporis, & multa memoratu digna quæ viderat, narrauit. E quibus hic aliqua breuiter prestringenda esse putauit.

ERAT quidam pater familias in regione Nordambhimerum, religiosam cum domo sua gerens vitam: Qui infirmitate corporis ta-ctus, & hac indies crescente, ad extrema perductus, primo noctis tempore defunctus est: sed diluculo reuiuiscens, ac repente residens, omnes qui corporiscentes aderat, timore immenso percussos, in fugam conuertit. Vxor tamen, quæ eum amplius diligebat, quamuis multum tremens & pauida, ibidem mansit. Quam ille consolatus. Noli (inquit) timere, quia iam verè surrexi à morte qua tenebar, & apud homines sum iterum viuere permissus. Non tamen ea mihi, qua antè consueuerà conuersatione, sed valde dissimili ex hoc tempore viuendum est. Statimque surgens, abiit ad villula oratorium, & vsque ad claram diem in oratione persistens, mox omne quam possederat substantià in tres diuisit portiones, è quibus vnā coniugi, alteram filiis tradidit, tertiam sibi ipsi retentam, statim pauperibus distribuit. Nec multò post seculi curis absolutus, ad monasteriū Naisros, quod Tuidi fluminis circumflexu magna ex parte clauditur, peruenit: acceptaque tonsura locum secreta mansionis, quam prauiderat Abbas, intrauit: & ibi vsque ad diē mortis in tanta mentis & corporis contritione durauit, ut multa illum, quæ alios laterent, vel horrenda vel desideranda vidisse, etiam si lingua sileret, vita loqueretur. Narrabat autem hoc modo quod viderat: lucidus, inquiens, aspectu & clarus erat indumēto quī me ducebat. Incedebamus autem tacentes, ut videbatur mihi, cōtra ortū Solis solstitiale. Cūmq; ambularemus, deuenimus ad vallē multa latitudinis ac profunditatis, infinita autē longitudinis, quæ ad lauam nobis sita, vnum latus flammis feruentibus nimium terribile, alterū furenti grandine ac frigore niuiū omnia perflante atq; vrente, non minus intolerabile preferebat. Vtrūq; autē erat animabus hominum plenum, quæ vicissim hinc inde videbātur quasi tempestatis impetus iactari. Cū enim vim feruoris immēsi tolerare nō possent prosliebant misera in medium frigoris infesti. Et cū neq; ibi quicquam requiet inuenirent, resliebant rursus vrende in mediū flammarū inextinguibilium. Cūque hac infelici vicissitudine longē latēque, prout aspicere poteram, sine vlla quietis intercapedine innumerabilis spirituum deformiū multitudo torqueretur, cogitare cœpi, quod hic fortasse esset

esset infernus, de cuius tormentis intolerabilius narrare sapientius audiui. Respondit cogitationi mea ductor, qui me pracedebat: Non hoc, inquiens suspiceris. non enim hic infernus est ille, quem putas. At cum me hoc spectaculo tam horrendo perterritum paulatim in ulteriora produceret, vidi subito ante nos obscurari incipere loca, & tenebris omnia compleri. Quas cum intrauimus, usque adeo paulatim condensata sunt, ut nihil prater ipsas aspicerem, excepta duntaxat specie & veste eius, qui me ducebat. Et cum progredere mur sola sub nocte per umbras, ecce subito apparent ante nos crebri flammarum tetrarum globi, ascendentes quasi de puteo magno, rursumque decedentes in eundem. Quò cum perductus essem, repente ductor meus disparuit, ac me solum reliquit in medio tenebrarum, & horrenda visionis. At cum globi ignium sine intermissione modo alta peterent, modo barathri profunda repeteret, cerno omnia quae ascendeabant fastigia flammarum, plena esse spiritibus hominum, qui instar fauillarum cum fumo ascendentiū, nunc ad sublimiora procederent, nunc retractis ignium vaporibus, relaberentur in profundum. Sed & foetor incomparabilis cum eiusdem vaporibus ebulliens, omnia illa tenebrarum loca replebat. Et cum diutius ibi pauidus consisterem, utpote incertus quid agerem, quò verterem gressum, quæve mihi finis maneret, audio subito post terga sonitum immaniissimi fletus ac miserrimi, simul & cachinnum crepitationem quasi vulgi indocti captis hostibus insultantis. Ut autem sonitus idem clarior redditus ad me usque peruenit, considero turbam malignorum spirituum, quae quinque a nimas hominum incoerentes eiulantēque, ipsa verò multum exultans & cachinnans, medias illas trahebat in tenebras. E quibus videlicet hominibus, ut dinoscere potui, quidam erat attonsus, ut clericus, quidam laicus, quadam femina. Trahentes autem eos maligni spiritus, descenderunt in medium barathri illius ardentis. Factumque est, ut cum longius subeuntibus eis, fletum hominum, & risum daemoniorum clare discernere nequirem, sonus tantum adhuc promiscuum in auribus haberem. Interea ascenderunt quidam spirituum obscurorum de abyssu illa flammivoma, & accurrentes circundederunt me, atque oculis flammantibus, & de ore ac naribus ignem putridum efflantesangebant, forcipibus quoque igneis, quas tenebant in manibus, minitabantur me comprehendere, nec tamen me ullatenus contingere, tametsi terrere praesumebant. Qui cum undique versus hostibus & cacitate tenebrarum conclusus, huc illucque oculos circumferrem, si forte aliunde quid auxiliij pateret, apparuit contrariam qua veneram, quasi fulgor stella micantis inter tenebras, qui paulatim crescēs, & ad me ocyus festinās, ubi appropinquauit, dispersi sunt, & aufugerunt omnes qui me forcipibus rapere quarebant spiri-

tus infesti. Ille autem qui adueniens eos fugauit, erat ipse qui meantē ducebat. Hactenus Bedæ verba, quæ de Purgatorij & Gehennæ locis intelligenda esse paulò inferius docet. Nec non & felicissimum beatarum mentium locum sibi ab eodem ductore ostensum fuisse ait. Qua quidem re exposita, idem Beda subdit:

Hæc & alia qui viderat idem vir Dei, non omnibus passim desideriosis referre volebat, sed illis solummodo, qui vel tormentorum metu perterriti, vel spe gaudiorum perennium delectati, profectum pietatis ex eius verbis haurire volebant. Denique in vicinia cella illius habitabat quidam monachus, nomine Henigils, presbyteratus etiam, quæ bonis operibus adornabat, gradu præminens, qui adhuc superest, & in Hibernia insula solitarius ultimam vitæ ætatem pane cibario & frigida aqua sustentat. Hic sapius ad eundem virum ingrediens, audiuit ab eo, repetita interrogatione, quæ & qualia essent quæ exutus corpore viderat. Percuius reuelationem ad nostram quoque agnitionem peruenire, qua de his pauca perstrinximus. Narrabat autem visiones suas etiam regi Alfrido, viro undecunque doctissimo: & tam libenter tamque studiosè ab illo auditus est, ut eius rogatu in monasterio supra memoratio indutus, ac monastica sit tonsura coronatus, atque ad eum audiendum sapissimè, cum in eum locum deuenisset, accederet. Accepit autem in eodem monasterio locum mansionis secretiorem, ubi liberius continuis orationibus famulatus sui conditoris vacaret. Et quia locus ipse super ripam fluminis erat situs, solebat hoc frequenter ob magnum castigandi corporis affectum ingredi, ac sapius in eo supermeantibus undis immergi, sicque ibidem quamdiu sustinere posse videbatur, Psalmis, vel precibus insistere, fixusque manere, ascendente aqua fluminis usque ad lumbos, aliquando & usque ad collum: atque inde egrediens ad terram, nunquam ipsa vestimenta vda vel algida deponere curabat, donec ex suo corpore calefieret, & siccarentur. Cumque tempore hyemali defluentibus cuti eum semifractarum crustis glaciærum, quas & ipse aliquando contriuerat, quo haberet locum standi siue immergendi in fluuium, dicerent qui videbant: Mirum frater Driehelme (hoc enim erat viro nomen) quod tantam frigoris asperitatem vlla ratione tolerare prauales. Respondebat ille simpliciter (erat namque homo simplicis ingenij, ac moderata naturæ) Frigidiora ego vidi. Et cum dicerent: Mirum cur tam austeram tenere continentiam velis. Respondebat, Austeriora ego vidi. Sicque usque ad diem sue vocationis infatigabili celestium honorum desiderio corpus senile inter quotidiana ieiunia domabat, multisque & verbo & conuersione satisfuit. Hactenus Bedæ verba, quæ nos, fratres, ad timorem

timorem Domini, ad peccati odium, ad mundi contemptum, & ad agendam opportuno tempore pœnitentiam incitare debent, nec minus ad satisfactionis laborem, de qua modo locuti sumus: quando hic vir sanctus terrarum, quos viderat magnitudine permotus, tam rigidum pœnitentiæ propositum arripuerat, qui ita se glacialibus vndis immergebat, vt Purgatorij ignes, & horrenda frigora quæ in spiritu viderat, euadere posset.

*

F I N I S.